

วารสารสังคมศาสตร์ไทย

Thai Social Science Journal

ISSN: 3057-0190 (online)

Thai Social Science Journal Vol. 3 No. 4 (July-August)
2026

ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ประจำเดือน กรกฎาคม – สิงหาคม 2569

วัตถุประสงค์

วารสารสังคมศาสตร์ไทยเป็นวารสารวิชาการ วารสารมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ ที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ วารสารเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่แตกต่าง หลากหลาย ไม่จำกัดแนวคิด อุดมการณ์ มุมมองฯ วารสารเน้น ประเด็นที่ถกเถียงในสังคมทั้งปัญหาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต อันเป็นแนวทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันใน สังคมอย่างสันติและยั่งยืน วารสารเป็นสื่อกลางในการนำเสนอต่อสังคมให้แก่ประชาชนทั่วไป นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป

วารสารเน้นสาขาวิชาในด้านสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือประชาชนด้านใดด้านหนึ่ง เช่น พระพุทธศาสนา วัฒนธรรม สังคมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ พัฒนาสังคม พัฒนาชุมชน ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ บริหารการศึกษา การศึกษาการสอนเชิงประยุกต์ เศรษฐศาสตร์ เศรษฐมิติและการเงิน บริหารธุรกิจ ฯ รวมถึงสหวิทยาการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม อาทิ วิทยาศาสตร์สุขภาพ หรือ การพยาบาลฯ

เดิมวารสารมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ2ฉบับ ประกอบด้วย ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม-มิถุนายน (เผยแพร่ ทางเว็บไซต์ วันที่ 30 มิถุนายน) ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม-ธันวาคม(เผยแพร่ทางเว็บไซต์ วันที่ 31 ธันวาคม) และได้ปรับเป็นกำหนดการตีพิมพ์และเผยแพร่ ปีละ3ฉบับ ประกอบด้วยฉบับที่1 (มกราคม-เมษายน) ฉบับที่ 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม) ฉบับที่3 (กันยายน-ธันวาคม) ในปีพ.ศ.2569 กำหนดการเผยแพร่ปีละ6ฉบับ ประกอบด้วยฉบับที่ 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์) ฉบับที่ 2 (มีนาคม-เมษายน) ฉบับที่3 (พฤษภาคม-มิถุนายน) ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม-สิงหาคม) ฉบับที่ 5 (กันยายน-ตุลาคม) ฉบับที่6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม) โดยบทความที่ ได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) 2-3 ท่าน

วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความของวารสาร สังคมศาสตร์ไทย ถือเป็นความรับผิดชอบ ของผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะของกองบรรณาธิการ และไม่สงวนลิขสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิง แสดงที่มา

เกณฑ์การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 2-3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ ก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบข้อมูลของผู้เขียนบทความ เช่น ชื่อหรือประวัติการทำงาน และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-Blind Peer Review)

บทความที่ส่งมาขอเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความของวารสาร และต้องให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้

บรรณาธิการ

นางสาวรัศมี ไคร์ครวญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายสมชาย ขจรไพศาล

กองบรรณาธิการ

ดร.กนกวรรณ ปรีดีเปรม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ดร.นිරุช เนื่องวัง	มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ดร.พิษณุ โหระกุล	สภานายความแห่งประเทศไทย
ดร. อนันตพร วงศ์คำ	มหาวิทยาลัยเนชั่น
ผ.ศ. ดร. ทศพร เกตุพนอม	วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม
ผ.ศ. ดร.เกรียงศักดิ์ พินทุสรศรี	มหาวิทยาลัยศรีปทุม

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (Peer Review)

พระครูสิริกาญจนารักษ์,ดร
พระศุภกิจ สุปัญญา,ดร.
พระมหาบุญรอด มหาวีโร , ดร.
ดร.สุนทร สุวรรณพร
พระวิสุทธิพงษ์เมธี ,ดร
ร.ศ. ดร.ชุติมา มุกสิกานนท์
ผ.ศ.ดร.นิพนธ์ ฐานะพันธ์
ผ.ศ. ดร. ปาณัฏ์กัญญ์ เจิมพิพัฒน์
ผ.ศ.ดร. ณัฏพิชา วัชรอมอติพัฒน์
ผ.ศ. ดร. รัชฎา ภาแรง
ดร.เฉลียว นครจันทร์
ดร.ภูวนัย เพชรไพล่
ดร.จินดา ทับทิมดี
ดร.พร้อมพล พระพรหม
ดร.ปาริฉัตร ลีลาเลอเกียรติ
ดร. อรรถพงษ์ ชุ่มเขียว
ผ.ศ.ดร.มีชัย ตรีคุณ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
ข้าราชการบำนาญ
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
นักวิชาการอิสระ

สารบัญ

บทบรรณาธิการ.....	ก
เศรษฐกิจไทยในภาวะการเติบโตต่ำ: การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างและความท้าทายใน บริบทอาเซียน.....	1-15
ความกลัว ความมั่นคง และอัตลักษณ์: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการรับรู้ของสังคมภายใต้ภัยคุกคามจาก สงครามซีปนา วูธอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน.....	16-32
วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้: ผลกระทบต่อเยาวชนและความเหลื่อมล้ำ ทางสังคม.....	33-48
การทุจริตการสอบท้องถิ่นกับวิกฤตหลักคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย.....	49-68
Urban-Rural Disparities in the Continuation of Education after Marriage among Bangladeshi Women.....	69-96
ภาคผนวก.....	97

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์ไทยฉบับนี้เป็นฉบับที่กองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความให้คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณาก่อนการตีพิมพ์เพื่อตรวจสอบคุณภาพสูงสุด โดยในฉบับนี้ประกอบด้วยบทความวิชาการ 4 บทความ โดยเป็นบทความวิจัยภาษาอังกฤษ 1 บทความ ซึ่งทางกองบรรณาธิการได้มีการคัดเลือกมานำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันคือ

นายวรชัย ดำรงกุล ในบทความ **เศรษฐกิจไทยในภาวะการเติบโตต่ำ: การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างและความท้าทายในบริบทอาเซียนที่เห็นว่าการเติบโตต่ำซึ่งเกิดจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ ปัจจัยสำคัญได้แก่ การชะลอตัวของการส่งออกซึ่งเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจไทย การแข่งขันที่เพิ่มขึ้นจากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค โดยเฉพาะเวียดนามและอินโดนีเซีย ตลอดจนระดับหนี้ครัวเรือนที่อยู่ในระดับสูงซึ่งส่งผลต่อกำลังซื้อและการบริโภคภายในประเทศ** นอกจากนี้ โครงสร้างเศรษฐกิจของไทยยังคงพึ่งพาการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูงและยังไม่สามารถยกระดับไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้อย่างเต็มที่ ปัจจัยดังกล่าวสะท้อนถึงความเสี่ยงที่ประเทศไทยอาจเผชิญกับภาวะกับดักรายได้ปานกลางในระยะยาว บทความยังชี้ให้เห็นว่า ภาวะการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทยส่งผลกระทบต่อหลายมิติของระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ การชะลอตัวของการลงทุนภาคเอกชน การลดลงของความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และความเสี่ยงต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว หากไม่มีการดำเนินมาตรการเชิงนโยบายที่เหมาะสม ประเทศไทยอาจเผชิญความท้าทายในการรักษาความสามารถในการแข่งขันในภูมิภาค

น.ส. มยุรี ศรีเจริญ ในบทความ **ความกลัว ความมั่นคง และอัตลักษณ์: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการรับรู้ของสังคมภายใต้ภัยคุกคามจากสงครามซีปนา-ฮูโรอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน** ที่ผู้เขียนเห็นว่า สงครามซีปนา-ฮูโรได้เปลี่ยนลักษณะของภัยคุกคามจาก “เหตุการณ์เฉพาะหน้า” ไปสู่ “สภาวะถาวรของความไม่มั่นคง” ซึ่งส่งผลให้เกิดการผลิต “ความเสี่ยงเชิงสังคม” ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างลึกซึ้ง ความกลัวที่เกิดขึ้นมิได้สะท้อนเพียงความเสี่ยงจริง แต่เป็นผลจากการรับรู้ที่ถูกขยายผ่านสื่อและวาทกรรม ความมั่นคง ทำให้ประชาชนมีแนวโน้มประเมินภัยคุกคามสูงกว่าความเป็นจริง และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด เช่น การหลีกเลี่ยงพื้นที่เสี่ยง การจำกัดการใช้ชีวิต และการยอมรับมาตรการของรัฐ ในด้านการรับรู้ พบว่าโลกถูกมองในฐานะพื้นที่อันตราย ขณะที่รัฐถูกมองเป็นผู้ปกป้อง ส่งผลให้ความไว้วางใจในรัฐเพิ่มขึ้น ภายใต้เงื่อนไขของความกลัว ขณะเดียวกัน ความกลัวยังมีบทบาทในการก่อรูปอัตลักษณ์ทางสังคม ผ่านการสร้าง “เรา” และ “ศัตรู” และการปลุกเร้าชาตินิยมเชิงอารมณ์ ซึ่งนำไปสู่ทั้งความเป็นเอกภาพและความแตกแยกในสังคม

น.ส.พรวิภา ชำนาญกุล แสดงข้อคิดในบทความวัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในประเทศ
เกาหลีใต้: ผลกระทบต่อเยาวชนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยวิเคราะห์ว่า วัฒนธรรมการแข่งขันทาง
การศึกษาในเกาหลีใต้ถูกขับเคลื่อนโดยระบบสอบแข่งขันที่มีความสำคัญสูง โดยเฉพาะการทดสอบมาตรฐาน
ระดับชาติของเกาหลีใต้(CSAT) และบทบาทของโรงเรียนกวดวิชา ซึ่งเป็นระบบการศึกษาเอกชนที่ช่วยเสริม
ศักยภาพของนักเรียน แต่ในขณะเดียวกันก็เพิ่มความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในด้านผลกระทบต่อเยาวชน พบว่า
การแข่งขันทางการศึกษาก่อให้เกิดความเครียด ภาวะซึมเศร้า และปัญหาสุขภาพจิตในระดับสูง รวมถึงส่งผล
ต่อคุณภาพชีวิตที่ขาดความสมดุลระหว่างการเรียนและการใช้ชีวิต นอกจากนี้ ระบบการศึกษายังมีส่วนในการ
ผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำทางสังคม เนื่องจากความแตกต่างในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา โดยเฉพาะใน
กลุ่มครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน

น.ส. พัชรพร มุ่งตอนกลาง ในบทความ การทุจริตการสอบท้องถิ่นกับวิกฤตหลักคุณธรรมในการ
บริหารงานบุคคลภาครัฐไทยผู้เขียนเห็นว่า พบว่า การแก้ไขคะแนน การเรียกรับผลประโยชน์ การใช้นายหน้า
หรือการแทรกแซงกระบวนการบรรจุ มิได้ทำให้ผู้สมัครบางรายได้รับประโยชน์โดยมิชอบเท่าที่ควร แต่เป็นการ
แทนที่การคัดเลือกตามความรู้ความสามารถด้วยเงิน อิทธิพล และเครือข่ายอุปถัมภ์ ส่งผลให้การสอบแข่งขัน
สูญเสียความหมายในฐานะกลไกสร้างความชอบธรรมในการเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐ ผู้สมัครที่ทุจริตต้องเสีย
ค่าใช้จ่าย เวลา และโอกาสทางอาชีพ ขณะที่การบรรจุบุคคลที่ไม่มีความเหมาะสมอาจกระทบต่อการใช้อำนาจ
การบริหารงบประมาณ และคุณภาพของบริการสาธารณะ นอกจากนี้ การเข้าสู่ตำแหน่งด้วยวิธีไม่สุจริตยังอาจ
สร้างแรงจูงใจให้แสวงหาผลประโยชน์เพื่อชดเชยค่าใช้จ่ายหรือตอบแทนเครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือ

Md Mahfuzar Rahman และคณะ ในงานวิจัย Urban-Rural Disparities in the
Continuation of Education after Marriage among Bangladeshi Women ที่พบว่ามีเพียง 19.16%
ของผู้หญิงบังกลาเทศที่เรียนต่อหลังแต่งงาน โดยมีอัตราในเขตเมือง (25.51%) มากกว่าในเขตชนบท (16.80%)
ปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาต่อ ได้แก่ อายุเมื่อแต่งงานครั้งแรก รายได้ครัวเรือน และภูมิภาค ผู้หญิงที่
แต่งงานเมื่ออายุ 18 ปีขึ้นไป มีโอกาสเรียนต่อหลังแต่งงานสูงกว่าอย่างมีนัยสำคัญ ผู้หญิงที่ร่ำรวย โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งจากครัวเรือนที่ร่ำรวยที่สุด มีโอกาสเรียนต่อมากกว่าผู้หญิงที่ยากจนที่สุดถึง 4-5 เท่า ในเขตชนบท การ
เข้าถึงสื่อและสภาพครัวเรือนที่ดีขึ้นก็สนับสนุนการศึกษาต่อเช่นกัน พบความเหลื่อมล้ำทางภูมิภาคอย่างเห็นได้
ชัด

323 900000

(นางสาวรัชมี ไคร์ครวญ)

บรรณาธิการวารสารสังคมศาสตร์ไทย

Thai Social Science Journal

Original Article

Received: 13 June 2026

Revised: 5 August 2026

Accepted: 12 August 2026

เศรษฐกิจไทยในภาวะการเติบโตต่ำ: การวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างและความท้าทายในบริบทอาเซียน

Thailand's Low-Growth Economy: An Analysis of Structural Factors and Challenges in the ASEAN Context.

นายวรชัย ดำรงกุล¹

Mr.Warachai Dumrongkul

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาวะการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยมุ่งศึกษาปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตของประเทศ และเปรียบเทียบกับสถานการณ์กับประเทศอื่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลการศึกษาพบว่า เศรษฐกิจไทยกำลังเผชิญภาวะการเติบโตต่ำซึ่งเกิดจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างหลายประการ ปัจจัยสำคัญได้แก่ การชะลอตัวของการส่งออกซึ่งเป็นกลไกสำคัญของเศรษฐกิจไทย การแข่งขันที่เพิ่มขึ้นจากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค โดยเฉพาะเวียดนามและอินโดนีเซีย ตลอดจนระดับหนี้ครัวเรือนที่อยู่ในระดับสูงซึ่งส่งผลต่อกำลังซื้อและการบริโภคภายในประเทศ นอกจากนี้โครงสร้างเศรษฐกิจของไทยยังคงพึ่งพาการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูงและยังไม่สามารถยกระดับไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้อย่างเต็มที่ ปัจจัยดังกล่าวสะท้อนถึงความเสี่ยงที่ประเทศไทยอาจเผชิญกับภาวะกับดักรายได้ปานกลางในระยะยาว บทความยังชี้ให้เห็นว่าภาวะการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทยส่งผลกระทบต่อหลายมิติของระบบเศรษฐกิจ ได้แก่ การชะลอตัวของการลงทุนภาคเอกชน การลดลงของความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และความเสี่ยงต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว หากไม่มีการดำเนินมาตรการเชิงนโยบายที่เหมาะสม ประเทศไทยอาจเผชิญความท้าทายในการรักษาความสามารถในการแข่งขันในภูมิภาค บทความเสนอว่า การแก้ไขปัญหาการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทยจำเป็นต้องมุ่งเน้นการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะการยกระดับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่อุตสาหกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูง การส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัลและนวัตกรรม การปฏิรูปนโยบายอุตสาหกรรม และการพัฒนาทักษะแรงงานให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจยุคใหม่ มาตรการดังกล่าวจะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศและสร้างพื้นฐานสำหรับการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในระยะยาว

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar, Thailand

Corresponding author, e-mail: warachaidumrongkul@gmail.com

คำสำคัญ: การเติบโตทางเศรษฐกิจ, เศรษฐกิจไทย, ปัจจัยเชิงโครงสร้าง, กีดกันรายได้ปานกลาง, ความสามารถในการแข่งขัน

Abstract

This article examines the issue of low economic growth in Thailand over the past decade, focusing on the structural factors that constrain the country's long-term growth potential. The study aims to analyze the key determinants of Thailand's economic slowdown and to compare the country's economic performance with other Southeast Asian economies. The findings indicate that Thailand is experiencing a period of low economic growth driven by several structural constraints. Major factors include the slowdown in export performance, which has historically been a key engine of the Thai economy, increasing economic competition from neighboring countries such as Vietnam and Indonesia, and persistently high levels of household debt that constrain domestic consumption. In addition, Thailand's economic structure continues to rely heavily on medium-value manufacturing activities and has yet to fully transition toward an innovation-driven and technology-based economy. These structural limitations suggest that Thailand faces the risk of remaining trapped in the middle-income trap if structural reforms are not effectively implemented. The study also finds that the low-growth environment has broader implications for Thailand's economic system, including a slowdown in private investment, declining national competitiveness, and potential risks to long-term economic growth. Without appropriate policy responses, these challenges may weaken Thailand's ability to compete within the regional economy. Therefore, the article proposes that addressing Thailand's low economic growth requires comprehensive structural reforms, particularly upgrading the economic structure toward high-value industries, promoting the digital economy and innovation, reforming industrial policies, and improving workforce skills to meet the demands of a modern economy. These measures are essential for strengthening Thailand's competitiveness and ensuring sustainable economic growth in the long term.

Keywords: economic growth, Thai economy, structural factors, middle-income trap, competitiveness

1. บทนำ: เศรษฐกิจไทยในภาวะการเติบโตต่ำ

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เศรษฐกิจไทยเริ่มเผชิญแนวโน้มการเติบโตที่ชะลอตัวอย่างต่อเนื่องเมื่อเปรียบเทียบกับช่วงก่อนหน้า โดยเฉพาะหลังวิกฤตการเงินโลกและการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างเศรษฐกิจโลก อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ของไทยมีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบกับประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แม้ประเทศไทยจะยังคงมีขนาดเศรษฐกิจที่ใหญ่เป็นอันดับต้นๆของอาเซียน แต่ความสามารถในการขยายตัวทางเศรษฐกิจกลับอยู่ในระดับต่ำกว่าเมื่อเทียบกับประเทศที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว เช่น เวียดนามหรืออินโดนีเซีย ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายจำนวนมากเริ่มตั้งคำถามว่าเศรษฐกิจไทยกำลังเผชิญกับ “ภาวะการเติบโตต่ำ” ซึ่งเกิดจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2025)

รายงานเศรษฐกิจจากองค์กรระหว่างประเทศหลายแห่งได้สะท้อนให้เห็นแนวโน้มดังกล่าวอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น รายงานการสำรวจเศรษฐกิจของประเทศไทยปี2025องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา(OECD Economic Surveys: Thailand 2025) ชี้ว่าเศรษฐกิจไทยมีแนวโน้มเติบโตในอัตราที่ต่ำกว่าเศรษฐกิจเกิดใหม่หลายประเทศในเอเชีย โดยปัจจัยสำคัญมาจากผลิตภาพแรงงานที่เติบโตช้าลง โครงสร้างอุตสาหกรรมที่ยังคงพึ่งพาการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูง และข้อจำกัดด้านการแข่งขันในตลาดภายในประเทศ (OECD, 2025) ในทำนองเดียวกันรายงานของธนาคารโลกยังระบุว่าเศรษฐกิจไทยเผชิญความท้าทายเชิงโครงสร้างหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก การแข่งขันด้านการผลิตจากประเทศเพื่อนบ้าน และการปรับตัวของห่วงโซ่อุปทานโลก ซึ่งล้วนส่งผลให้ศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจไทยลดลงในระยะยาว (World Bank, 2026)

นอกจากนี้แนวโน้มการชะลอตัวของเศรษฐกิจไทยยังสามารถสังเกตได้จากอัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ซึ่งอยู่ในระดับเฉลี่ยต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศในภูมิภาค ตัวอย่างเช่น เวียดนามสามารถรักษาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงอย่างต่อเนื่องจากการดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ การพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิต และการบูรณาการเข้าสู่ห่วงโซ่มูลค่าโลก ในขณะที่อินโดนีเซียสามารถรักษาเสถียรภาพของการเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านการขยายตัวของตลาดภายในประเทศ และการปฏิรูปนโยบายเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ความแตกต่างดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าแม้ประเทศไทยจะมีพื้นฐานเศรษฐกิจที่มั่นคง แต่การปรับตัวของโครงสร้างเศรษฐกิจอาจยังไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก (International Monetary Fund [IMF], 2026)

ประเด็นสำคัญอีกประการหนึ่งที่ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในวรรณกรรมทางเศรษฐศาสตร์คือ ความเป็นไปได้ที่ประเทศไทยอาจกำลังเผชิญกับ “กับดักรายได้ปานกลาง” ซึ่งหมายถึงสถานการณ์ที่ประเทศไม่สามารถยกระดับเศรษฐกิจจากฐานการผลิตที่ใช้แรงงานต้นทุนต่ำไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้

อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวะดังกล่าวส่งผลให้การเติบโตของผลิตภาพชะลอตัวและความสามารถในการแข่งขันลดลงในระยะยาว (Jitsuchon, 2012) หากไม่สามารถปรับโครงสร้างเศรษฐกิจได้อย่างเหมาะสม ประเทศอาจเผชิญการเติบโตทางเศรษฐกิจที่อยู่ในระดับต่ำเป็นเวลานาน ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสามารถในการพัฒนาประเทศและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

ในบริบทดังกล่าว การศึกษาปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศไทยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่เศรษฐกิจโลกกำลังเผชิญการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงของห่วงโซ่อุปทานโลก และการแข่งขันที่เพิ่มขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การทำความเข้าใจข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของเศรษฐกิจไทยไม่เพียงช่วยอธิบายสาเหตุของภาวะการเติบโตต่ำเท่านั้น แต่ยังมีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจที่เหมาะสมในอนาคต

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์สำคัญสามประการ ประการแรกเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ทำให้เศรษฐกิจไทยมีอัตราการเติบโตต่ำในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประการที่สองเพื่อเปรียบเทียบสถานการณ์เศรษฐกิจไทยกับประเทศอื่นในภูมิภาคอาเซียนที่มีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่า และประการที่สามเพื่อเสนอแนวทางเชิงนโยบายที่สามารถช่วยยกระดับศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจไทยในระยะยาว การวิเคราะห์ดังกล่าวจะช่วยให้เห็นภาพรวมของความท้าทายเชิงโครงสร้างที่เศรษฐกิจไทยกำลังเผชิญ และสามารถนำไปสู่การออกแบบนโยบายเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นในการส่งเสริมการเติบโตอย่างยั่งยืนในอนาคต

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ

การศึกษาปัญหาการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทยจำเป็นต้องพิจารณาผ่านกรอบแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาและเศรษฐศาสตร์มหภาค ซึ่งช่วยอธิบายปัจจัยที่กำหนดศักยภาพการเติบโตของประเทศในระยะยาว โดยเฉพาะทฤษฎีเกี่ยวกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ แนวคิดเกี่ยวกับกักตุนรายได้ปานกลาง และแนวคิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจในบริบทเศรษฐกิจโลก การนำกรอบแนวคิดเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ช่วยให้สามารถอธิบายได้ว่าปัจจัยเชิงโครงสร้างใดที่ทำให้เศรษฐกิจไทยมีอัตราการเติบโตต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในภูมิภาค

2.1 ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจ

หนึ่งในทฤษฎีพื้นฐานที่ใช้ในการอธิบายการเติบโตทางเศรษฐกิจคือแบบจำลองการเติบโตของโซโลว์ (Solow Growth Model) ซึ่งเสนอว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญสามประการ ได้แก่ ทุน แรงงาน และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี แบบจำลองนี้ชี้ให้เห็นว่าในระยะยาว การเพิ่มขึ้นของทุนเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนได้ หากปราศจากการพัฒนาผลิตภาพและเทคโนโลยีที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (Solow, 1956) แนวคิดดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์เศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา เนื่องจากหลายประเทศสามารถเพิ่มการลงทุนในระยะหนึ่ง แต่เมื่อการสะสมทุนถึงระดับหนึ่ง การเติบโตทางเศรษฐกิจก็จะชะลอตัวลงหากไม่สามารถยกระดับเทคโนโลยีและผลิตภาพแรงงานได้

ต่อมานักเศรษฐศาสตร์ได้พัฒนาแนวคิดการเติบโตแบบภายใน(Endogenous Growth Theory) ซึ่งเน้นบทบาทของความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมในฐานะปัจจัยสำคัญที่กำหนดการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว ทฤษฎีนี้เสนอว่าการลงทุนในทุนมนุษย์ การวิจัยและพัฒนา และการสร้างนวัตกรรมสามารถทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างต่อเนื่องได้ โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาปัจจัยภายนอกเพียงอย่างเดียว(Romer, 1986) ในบริบทของประเทศไทยกำลังพัฒนา แนวคิดดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาทักษะแรงงาน การส่งเสริมการวิจัย และการสร้างระบบนิเวศทางนวัตกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจ

เมื่อพิจารณาเศรษฐกิจไทยผ่านกรอบทฤษฎีดังกล่าว จะพบว่าหนึ่งในข้อจำกัดสำคัญคือการเติบโตของผลิตภาพแรงงานที่ค่อนข้างช้าเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในภูมิภาค รายงานขององค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ระบุว่าผลิตภาพแรงงานของไทยเติบโตในอัตราที่ต่ำกว่าหลายประเทศในเอเชีย ซึ่งสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี และโครงสร้างอุตสาหกรรมที่ยังไม่สามารถยกระดับไปสู่การผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มสูงได้อย่างเต็มที่ (OECD, 2025)

2.2 แนวคิด “กับดักรายได้ปานกลาง”

แนวคิด “กับดักรายได้ปานกลาง”(Middle-income trap) เป็นกรอบการวิเคราะห์ที่ได้รับความสนใจอย่างมากในการศึกษาการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา แนวคิดนี้อธิบายสถานการณ์ที่ประเทศสามารถพัฒนาเศรษฐกิจจากระดับรายได้ต่ำไปสู่ระดับรายได้ปานกลางได้สำเร็จ แต่กลับไม่สามารถยกระดับเศรษฐกิจไปสู่ประเทศรายได้สูงได้ เนื่องจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ เช่น การพึ่งพาการผลิตที่ใช้แรงงานราคาถูก การขาดนวัตกรรม และโครงสร้างอุตสาหกรรมที่ไม่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มสูงได้ (Jitsuchon, 2012)

ในช่วงแรกของการพัฒนา ประเทศกำลังพัฒนามักสามารถเติบโตได้อย่างรวดเร็วจากการใช้แรงงานราคาถูก การลงทุนจากต่างประเทศ และการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมการผลิต อย่างไรก็ตามเมื่อระดับรายได้ของประเทศเพิ่มขึ้น ต้นทุนแรงงานก็เพิ่มขึ้นตามไปด้วย หากประเทศไม่สามารถพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยี หรือทักษะแรงงานเพื่อยกระดับการผลิตได้ เศรษฐกิจก็อาจเผชิญกับภาวะการเติบโตที่ชะลอตัวในระยะยาว

ในกรณีของประเทศไทย นักวิชาการจำนวนมากได้ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยมีลักษณะหลายประการที่สอดคล้องกับกับดักรายได้ปานกลาง เช่น การพึ่งพาอุตสาหกรรมการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูง การขาดการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาในระดับที่เพียงพอ และการพัฒนาทักษะแรงงานที่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีได้อย่างเต็มที่ (Jitsuchon, 2012) ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจไทยในระยะยาวมีแนวโน้มลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่สามารถยกระดับเศรษฐกิจผ่านนวัตกรรมและเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 แนวคิดการแข่งขันทางเศรษฐกิจ

นอกจากทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจและแนวคิดกับดักรายได้ปานกลางแล้ว แนวคิดเกี่ยวกับการแข่งขันทางเศรษฐกิจก็มีบทบาทสำคัญในการอธิบายศักยภาพการเติบโตของประเทศ หนึ่งในแนวคิดพื้นฐานคือแนวคิดความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ซึ่งเสนอว่าประเทศควรผลิตสินค้าและบริการที่ตนมีต้นทุนต่ำหรือมีความได้เปรียบมากกว่าประเทศอื่น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการค้าระหว่างประเทศและส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตามในเศรษฐกิจโลกยุคใหม่ การแข่งขันทางเศรษฐกิจไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการผลิตสินค้าในประเทศเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในห่วงโซ่มูลค่าโลก (Global Value Chain) ซึ่งหมายถึงกระบวนการผลิตสินค้าและบริการที่กระจายอยู่ในหลายประเทศ โดยแต่ละประเทศมีบทบาทในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการผลิต เช่น การออกแบบ การผลิตชิ้นส่วน หรือการประกอบสินค้า ประเทศที่สามารถยกระดับบทบาทของตนในห่วงโซ่มูลค่าโลกไปสู่กิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูง เช่น การวิจัย การออกแบบ หรือการพัฒนาเทคโนโลยี มักจะมีศักยภาพในการเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่า

ในบริบทของประเทศไทยการมีส่วนร่วมในห่วงโซ่มูลค่าโลกยังคงอยู่ในระดับที่เน้นการผลิต และการประกอบสินค้าเป็นหลักซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูงนัก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่สามารถพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมของตนเองได้ ความท้าทายสำคัญของเศรษฐกิจไทยจึงอยู่ที่การยกระดับโครงสร้างอุตสาหกรรมไปสู่กิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระบบเศรษฐกิจโลก (OECD, 2025)

โดยสรุป แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเติบโตทางเศรษฐกิจช่วยอธิบายได้ว่า การเติบโตของประเทศไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงการสะสมทุนหรือแรงงานเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจ นวัตกรรม เทคโนโลยี และความสามารถในการแข่งขันในเศรษฐกิจโลก การนำกรอบแนวคิดเหล่านี้มาวิเคราะห์เศรษฐกิจไทยจึงช่วยให้เห็นภาพชัดเจนมากขึ้นว่าเหตุใดเศรษฐกิจไทยจึงเผชิญภาวะการเติบโตต่ำ และเหตุใดการปฏิรูปเชิงโครงสร้างจึงมีความสำคัญต่อการยกระดับศักยภาพการเติบโตของประเทศในระยะยาว

3. โครงสร้างเศรษฐกิจไทยในปัจจุบัน

การจะทำความเข้าใจภาวะการเติบโตที่ต่ำของเศรษฐกิจไทยจำเป็นต้องพิจารณาโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบัน ซึ่งสะท้อนถึงลักษณะการผลิต แหล่งรายได้หลักของประเทศ และบทบาทของภาคเศรษฐกิจในส่วนต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนการเติบโต โดยทั่วไปเศรษฐกิจไทยประกอบด้วยภาคการผลิต ภาคบริการ และภาคการท่องเที่ยว ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างรายได้ การจ้างงาน และการเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก อย่างไรก็ตาม โครงสร้างเศรษฐกิจดังกล่าวยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลต่อศักยภาพการเติบโตในระยะยาว (OECD, 2025)

3.1 โครงสร้างเศรษฐกิจไทย

เศรษฐกิจไทยมีลักษณะเป็นเศรษฐกิจแบบเปิดที่พึ่งพาการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศค่อนข้างสูง ภาคการผลิต โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออก เช่น อุตสาหกรรมยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ และอาหารแปรรูป มีบทบาทสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ ภาคการผลิตไม่เพียงเป็นแหล่งรายได้หลักจากการส่งออกเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งการจ้างงานและการเชื่อมโยงกับห่วงโซ่อุปทานระดับโลก อย่างไรก็ตามโครงสร้างอุตสาหกรรมของไทยส่วนใหญ่ยังอยู่ในกิจกรรมการผลิตระดับกลาง ซึ่งมีมูลค่าเพิ่มไม่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่สามารถพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมของตนเองได้อย่างเต็มที่ (World Bank, 2026)

นอกจากภาคการผลิตแล้ว ภาคบริการยังมีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในระบบเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะในด้านการค้า การเงิน การขนส่ง และบริการดิจิทัล ภาคบริการมีส่วนสูงในผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ และมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจในภาคอื่น อย่างไรก็ตามภาคบริการของไทยจำนวนมากยังเป็นบริการที่ใช้แรงงานเข้มข้นและมีผลิตภาพไม่สูงนัก ซึ่งอาจจำกัดศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจในระยะยาว (OECD, 2025)

อีกภาคเศรษฐกิจหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประเทศไทยคือภาคการท่องเที่ยว ประเทศไทยถือเป็นหนึ่งในจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญของโลก รายได้จากการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจ โดยช่วยสร้างรายได้จากต่างประเทศและสนับสนุนการจ้างงานในภาคบริการ อย่างไรก็ตามการพึ่งพาภาคการท่องเที่ยวในระดับสูงก็อาจทำให้เศรษฐกิจมีความเปราะบางต่อความผันผวนของเศรษฐกิจโลกและเหตุการณ์ภายนอก เช่น วิกฤตเศรษฐกิจหรือการแพร่ระบาดของโรค ซึ่งส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ของประเทศ (World Bank, 2025)

3.2 บทบาทของการส่งออก

หนึ่งในลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจไทยคือการพึ่งพาการส่งออกในระดับสูง การส่งออกสินค้าและบริการมีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในช่วงที่ประเทศไทยพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออกและดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ อย่างไรก็ตามการพึ่งพาการส่งออกในระดับสูงทำให้เศรษฐกิจไทยมีความอ่อนไหวต่อความผันผวนของเศรษฐกิจโลก เช่น การชะลอตัวของเศรษฐกิจประเทศคู่ค้า การเปลี่ยนแปลงของห่วงโซ่อุปทานโลก และความตึงเครียดทางการค้าระหว่างประเทศ

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การเติบโตของการส่งออกไทยมีแนวโน้มชะลอตัวเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งในภูมิภาค โดยเฉพาะประเทศเวียดนามซึ่งสามารถดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศในภาคการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เวียดนามกลายเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าอิเล็กทรอนิกส์และสินค้าอุตสาหกรรมหลายประเภท ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้การแข่งขันในตลาดการส่งออกมีความเข้มข้น

มากขึ้น และทำให้ประเทศไทยต้องเผชิญความท้าทายในการรักษาความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลก (IMF, 2026)

3.3 ปัญหาเชิงโครงสร้างของเศรษฐกิจไทย

แม้เศรษฐกิจไทยจะมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ค่อนข้างมั่นคง แต่ก็ยังเผชิญปัญหาเชิงโครงสร้างหลายประการที่จำกัดศักยภาพการเติบโตในระยะยาว หนึ่งในปัญหาสำคัญคือระดับเทคโนโลยีและนวัตกรรมของภาคอุตสาหกรรมที่ยังอยู่ในระดับไม่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศพัฒนาแล้วหรือประเทศเศรษฐกิจใหม่ที่กำลังเติบโตอย่างรวดเร็ว การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาของภาคเอกชนและภาครัฐยังอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่และการสร้างนวัตกรรมยังไม่สามารถขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้อย่างเต็มที่ (OECD, 2025)

นอกจากนี้โครงสร้างการผลิตของประเทศไทยยังค้ำหนักกิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูง เช่น การประกอบสินค้าในห่วงโซ่อุปทานโลก ซึ่งทำให้ความสามารถในการสร้างรายได้และเพิ่มผลิตภาพของเศรษฐกิจมีข้อจำกัด เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่สามารถพัฒนาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงหรือสร้างนวัตกรรมของตนเองได้ ประเทศไทยจึงเผชิญความท้าทายในการยกระดับบทบาทของตนในห่วงโซ่มูลค่าโลก (World Bank, 2026)

โดยสรุปโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันสะท้อนให้เห็นถึงทั้งจุดแข็งและข้อจำกัดของระบบเศรษฐกิจ แม้ประเทศจะมีฐานการผลิตที่แข็งแกร่งและมีภาคบริการที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ข้อจำกัดด้านเทคโนโลยี ผลิตภาพ และโครงสร้างอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มต่ำยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจในระยะยาว การทำความเข้าใจข้อจำกัดเชิงโครงสร้างเหล่านี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบนโยบายเศรษฐกิจที่สามารถยกระดับศักยภาพการเติบโตของประเทศได้อย่างยั่งยืนในอนาคต

4. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจไทยเติบโตต่ำ

แม้ประเทศไทยจะมีโครงสร้างเศรษฐกิจที่หลากหลายและมีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศกลับมีแนวโน้มชะลอตัวอย่างต่อเนื่อง ปรากฏการณ์ดังกล่าวไม่ได้เกิดจากปัจจัยระยะสั้นเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากปัจจัยเชิงโครงสร้างหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจในระยะยาว ปัจจัยสำคัญที่ถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในวรรณกรรมทางเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ การชะลอตัวของการส่งออก ระดับหนี้ครัวเรือนที่สูง และการแข่งขันทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นจากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค (OECD, 2025; World Bank, 2026)

4.1 การส่งออกชะลอตัว

เศรษฐกิจไทยเป็นเศรษฐกิจที่พึ่งพาการส่งออกในระดับสูง โดยการส่งออกสินค้าและบริการมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นเวลานาน อย่างไรก็ตามในช่วงหลายปีที่ผ่านมา การเติบโตของการส่งออกไทยมีแนวโน้มชะลอตัวลงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่งในภูมิภาค การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลกและการปรับตัวของห่วงโซ่อุปทานโลกส่งผลให้การแข่งขันในตลาดส่งออกมีความเข้มข้นมากขึ้น ซึ่ง

กระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในตลาดโลก (International Monetary Fund [IMF], 2026)

หนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการชะลอตัวของการส่งออกไทยคือการแข่งขันจากประเทศเวียดนาม ซึ่งสามารถดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศได้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมการผลิตสินค้าอิเล็กทรอนิกส์และสินค้าเทคโนโลยี เวียดนามได้กลายเป็นศูนย์กลางการผลิตสำคัญของบริษัทข้ามชาติหลายแห่ง ส่งผลให้ประเทศสามารถขยายการส่งออกได้อย่างรวดเร็วในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ความสำเร็จของเวียดนามส่วนหนึ่งมาจากนโยบายเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการส่งเสริมการลงทุน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และการบูรณาการเข้าสู่ระบบการค้าโลก (World Bank, 2026)

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก เช่น ความผันผวนของเศรษฐกิจประเทศคู่ค้า ความตึงเครียดทางการค้า และการปรับโครงสร้างของห่วงโซ่อุปทานโลกก็ส่งผลต่อแนวโน้มการส่งออกของประเทศไทยอย่างมีนัยสำคัญ เมื่อเศรษฐกิจโลกชะลอตัว ความต้องการสินค้าจากต่างประเทศก็ลดลงตามไปด้วย ซึ่งส่งผลให้การเติบโตของภาคการผลิตและการส่งออกของไทยลดลง (IMF, 2026)

4.2 ปัญหาหนี้ครัวเรือนสูง

อีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่จำกัดศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจไทยคือระดับหนี้ครัวเรือนที่อยู่ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในเอเชีย หนี้ครัวเรือนของไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา และกลายเป็นหนึ่งในความเสี่ยงสำคัญต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ การเพิ่มขึ้นของหนี้ครัวเรือนสะท้อนถึงการพึ่งพาการกู้ยืมของภาคครัวเรือนเพื่อการบริโภคและการลงทุน ซึ่งอาจสร้างภาระทางการเงินในระยะยาว (Muthitacharoen et al., 2014)

ระดับหนี้ครัวเรือนที่สูงส่งผลต่อเศรษฐกิจผ่านหลายช่องทาง ประการแรกหนี้ที่เพิ่มขึ้นทำให้ครัวเรือนต้องจัดสรรรายได้ส่วนหนึ่งไปใช้ในการชำระหนี้ ส่งผลให้ความสามารถในการบริโภคลดลง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อภาคเติบโตของเศรษฐกิจโดยรวม ประการที่สองหนี้ครัวเรือนในระดับสูงอาจเพิ่มความเปราะบางของระบบการเงิน หากครัวเรือนไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด อาจนำไปสู่ปัญหาหนี้เสียในระบบธนาคารและส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพทางการเงิน (Jumpanoi, 2022)

นอกจากนี้ระดับหนี้ครัวเรือนที่สูงยังอาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในระยะยาว เมื่อครัวเรือนมีภาระหนี้สูง การตัดสินใจบริโภคและการลงทุนของครัวเรือนก็อาจถูกจำกัด ซึ่งส่งผลให้การบริโภคภายในประเทศเติบโตช้าลง และส่งผลกระทบต่อขยายตัวของเศรษฐกิจโดยรวม (OECD, 2025)

4.3 การแข่งขันจากประเทศเพื่อนบ้าน

นอกจากปัจจัยด้านการส่งออกและหนี้ครัวเรือนแล้ว การแข่งขันทางเศรษฐกิจจากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคอาเซียนก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเติบโตของเศรษฐกิจไทย ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาหลาย

ประเทศในภูมิภาคได้ดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม การส่งเสริมการลงทุน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศเหล่านั้นในตลาดโลก

ตัวอย่างเช่นเวียดนามที่สามารถดึงดูดการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศในภาคการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประเทศกลายเป็นฐานการผลิตสำคัญของบริษัทข้ามชาติหลายแห่ง อินโดนีเซียเองก็มีการดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมการลงทุนและพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศ ในขณะที่มาเลเซียได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งช่วยเพิ่มมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิตและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในตลาดโลก (World Bank, 2025)

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเหล่านี้ เศรษฐกิจไทยยังคงเผชิญข้อจำกัดหลายประการ เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร โครงสร้างอุตสาหกรรมที่ยังคงเน้นการผลิตสินค้าในระดับกลาง และการพัฒนาทักษะแรงงานที่ยังไม่สามารถตอบสนองต่อเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีได้อย่างเต็มที่ ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยในตลาดโลกลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว

5. ผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย

ภาวะการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทยไม่ได้ส่งผลกระทบเพียงในระยะสั้นเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อโครงสร้างและศักยภาพของเศรษฐกิจในระยะยาว โดยเฉพาะในด้านการลงทุน ความสามารถในการแข่งขัน และแนวโน้มการเติบโตทางเศรษฐกิจในอนาคต หากเศรษฐกิจไม่สามารถขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง ประเทศอาจเผชิญข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ปัจจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการวิเคราะห์ผลกระทบของภาวะการเติบโตต่ำต่อเศรษฐกิจไทยในหลายมิติ (OECD, 2025)

5.1 การชะลอตัวของการลงทุน

หนึ่งในผลกระทบสำคัญของการเติบโตต่ำคือการชะลอตัวของการลงทุนทั้งจากภาคเอกชนและการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ การลงทุนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขยายศักยภาพการผลิตของเศรษฐกิจ หากภาคธุรกิจมีความเชื่อมั่นต่อแนวโน้มเศรษฐกิจและนโยบายของรัฐ การลงทุนในเครื่องจักร เทคโนโลยี และโครงสร้างพื้นฐานก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อเศรษฐกิจมีแนวโน้มเติบโตต่ำและความต้องการสินค้าในตลาดชะลอตัว ภาคธุรกิจก็อาจชะลอการลงทุนเพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ

รายงานเศรษฐกิจหลายฉบับระบุว่าการลงทุนภาคเอกชนของไทยเติบโตในอัตราที่ต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือการเปลี่ยนแปลงของห่วงโซ่อุปทานโลก ซึ่งทำให้การลงทุนจากบริษัทข้ามชาติบางส่วนย้ายไปยังประเทศที่มีต้นทุนการผลิตต่ำกว่า เช่น เวียดนาม หรือประเทศที่มีนโยบายส่งเสริมการลงทุนที่แข่งขันได้มากกว่า (World Bank, 2026) เมื่อการลงทุนใหม่ลดลง ศักยภาพการผลิตของเศรษฐกิจก็มีแนวโน้มเติบโตช้าลง ซึ่งส่งผลต่อการขยายตัวของเศรษฐกิจในระยะยาว

นอกจากนี้การลงทุนในนวัตกรรมและเทคโนโลยีของประเทศไทยยังอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศพัฒนาแล้วและประเทศเศรษฐกิจใหม่ในเอเชีย การลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา (R&D) ที่จำกัดอาจส่งผลให้การพัฒนาเทคโนโลยีใหม่และการเพิ่มผลิตภาพของเศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างช้า ซึ่งเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศชะลอตัว (OECD, 2025)

5.2 การลดลงของความสามารถในการแข่งขัน

ภาวะการเติบโตต่ำยังส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของเศรษฐกิจไทยในเวทีระหว่างประเทศ ความสามารถในการแข่งขันของประเทศขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น ผลิตภาพแรงงาน ระดับเทคโนโลยี โครงสร้างอุตสาหกรรม และคุณภาพของสถาบันทางเศรษฐกิจ หากประเทศไม่สามารถพัฒนาเทคโนโลยีหรือยกระดับโครงสร้างการผลิตได้อย่างต่อเนื่อง ความสามารถในการแข่งขันก็มีแนวโน้มลดลงเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นที่สามารถพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมาประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศได้พัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างรวดเร็ว ตัวอย่างเช่นเวียดนามได้กลายเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าอิเล็กทรอนิกส์และสินค้าเทคโนโลยีในภูมิภาค เนื่องจากสามารถดึงดูดการลงทุนจากบริษัทข้ามชาติได้จำนวนมาก ขณะที่มาเลเซียให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง และอินโดนีเซียมีการดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจเพื่อส่งเสริมการลงทุนและพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศ (IMF, 2026)

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเหล่านี้ เศรษฐกิจไทยยังคงพึ่งพาการผลิตสินค้าในระดับกลางและกิจกรรมการประกอบสินค้าเป็นหลัก ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูงมากนัก หากประเทศไทยไม่สามารถยกระดับโครงสร้างอุตสาหกรรมไปสู่กิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูง เช่น การวิจัย การออกแบบ หรือการพัฒนาเทคโนโลยีของตนเอง ความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระบบเศรษฐกิจโลกอาจลดลงในระยะยาว (OECD, 2025)

5.3 ความเสี่ยงต่อการเติบโตระยะยาว

ผลกระทบที่สำคัญที่สุดของภาวะการเติบโตต่ำคือ ความเสี่ยงต่อศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจในระยะยาว หากเศรษฐกิจไม่สามารถขยายตัวได้อย่างต่อเนื่อง การเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติและการยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนก็อาจเกิดขึ้นอย่างช้า นอกจากนี้การเติบโตต่ำยังอาจส่งผลกระทบต่อความสามารถของรัฐในการจัดเก็บรายได้และลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา และระบบสวัสดิการสังคม

ในมุมมองของเศรษฐศาสตร์การพัฒนา การเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวขึ้นอยู่กับความสามารถของประเทศในการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน พัฒนาเทคโนโลยี และปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก หากประเทศไม่สามารถดำเนินการปฏิรูปเชิงโครงสร้างเพื่อเพิ่มศักยภาพการเติบโตได้ เศรษฐกิจอาจเผชิญภาวะการเติบโตต่ำอย่างต่อเนื่องซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว (World Bank, 2026)

ดังนั้นการแก้ไขปัญหาการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทยจำเป็นต้องดำเนินการในหลายมิติ ทั้งการส่งเสริมการลงทุน การพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรม การยกระดับทักษะแรงงาน และการปรับโครงสร้างอุตสาหกรรมให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้สูงขึ้น มาตรการเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเพิ่มศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจไทยและการรักษาความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว.

7. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

จากการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อภาวะการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทย จะเห็นได้ว่าการแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยมาตรการเชิงนโยบายที่มุ่งเน้นการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศในระยะยาว โดยเฉพาะการส่งเสริมอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูง การพัฒนานวัตกรรม และการยกระดับทักษะแรงงานให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจยุคใหม่ หากประเทศไทยสามารถดำเนินการปฏิรูปเชิงโครงสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะช่วยเพิ่มศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจและลดความเสี่ยงจากภาวะการเติบโตต่ำในระยะยาว (OECD, 2025; World Bank, 2025)

7.1 การยกระดับโครงสร้างเศรษฐกิจ

แนวทางสำคัญประการแรกในการแก้ไขปัญหาการเติบโตต่ำคือการยกระดับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศไปสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะการส่งเสริมอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูงและเศรษฐกิจดิจิทัล การพัฒนาอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นฐานสามารถช่วยเพิ่มผลิตภาพแรงงานและสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ ให้กับประเทศ

ในบริบทของเศรษฐกิจโลกยุคปัจจุบัน หลายประเทศได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจดิจิทัล เช่น อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ ปัญญาประดิษฐ์ และเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม ซึ่งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มสูงและช่วยเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศในตลาดโลก การส่งเสริมอุตสาหกรรมเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา และการสร้างระบบนิเวศทางนวัตกรรมที่เอื้อต่อการเติบโตของธุรกิจเทคโนโลยี (World Bank, 2025)

นอกจากนี้ การยกระดับโครงสร้างเศรษฐกิจยังควรมุ่งเน้นการปรับบทบาทของประเทศไทยในห่วงโซ่มูลค่าโลก จากการเป็นฐานการผลิตและการประกอบสินค้า ไปสู่กิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูง เช่น การออกแบบสินค้า การพัฒนาเทคโนโลยี และการสร้างแบรนด์ของตนเอง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะช่วยเพิ่มรายได้ของประเทศและเพิ่มศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจในระยะยาว (OECD, 2025)

7.2 การปฏิรูปนโยบายอุตสาหกรรม

อีกหนึ่งแนวทางสำคัญคือการปฏิรูปนโยบายอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก ในอดีตนโยบายอุตสาหกรรมของไทยมุ่งเน้นการดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศและการพัฒนาอุตสาหกรรมการผลิตเพื่อการส่งออก ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตามในบริบทของ

เศรษฐกิจยุคใหม่ นโยบายอุตสาหกรรมจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยี นวัตกรรม และการเพิ่มมูลค่าเพิ่มของภาคการผลิต

การปฏิรูปนโยบายอุตสาหกรรมควรมุ่งเน้นการสนับสนุนอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพในการสร้างนวัตกรรม และการเติบโตในระยะยาว เช่น อุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง อุตสาหกรรมดิจิทัล และอุตสาหกรรมสีเขียว นอกจากนี้ รัฐควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อสร้างระบบนิเวศทางนวัตกรรมที่สามารถสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีและการสร้างธุรกิจใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (OECD, 2025)

อีกประเด็นสำคัญคือการปรับปรุงกฎระเบียบและสภาพแวดล้อมทางธุรกิจให้เอื้อต่อการลงทุนและนวัตกรรม การลดอุปสรรคด้านกฎระเบียบ การเพิ่มความโปร่งใสของนโยบาย และการพัฒนาระบบสนับสนุนผู้ประกอบการสามารถช่วยเพิ่มแรงจูงใจให้ภาคเอกชนลงทุนในกิจกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้น

7.3 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน

การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เศรษฐกิจสามารถเติบโตได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว หนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันคือการพัฒนา นวัตกรรมและเทคโนโลยี ซึ่งสามารถช่วยเพิ่มผลิตภาพของแรงงานและสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในตลาดโลก

การส่งเสริมนวัตกรรมจำเป็นต้องอาศัยการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการสร้าง ความร่วมมือระหว่างภาคธุรกิจ มหาวิทยาลัย และสถาบันวิจัย การพัฒนาระบบนิเวศทางนวัตกรรมที่เข้มแข็ง สามารถช่วยให้เกิดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าเพิ่มของเศรษฐกิจ (World Bank, 2025)

นอกจากการพัฒนา นวัตกรรมแล้ว การพัฒนาทักษะแรงงานก็เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถ ในการแข่งขันของประเทศ เศรษฐกิจยุคใหม่ต้องการแรงงานที่มีทักษะสูง โดยเฉพาะในด้านเทคโนโลยีดิจิทัล วิศวกรรม และการจัดการนวัตกรรม ดังนั้น การพัฒนาระบบการศึกษาและการฝึกอบรมแรงงานให้สอดคล้องกับ ความต้องการของตลาดแรงงานจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเพิ่มศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจในระยะยาว

โดยสรุปการแก้ไขปัญหาการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทยจำเป็นต้องอาศัยมาตรการเชิงนโยบายครอบคลุม หลายมิติ ทั้งการยกระดับโครงสร้างเศรษฐกิจ การปฏิรูปนโยบายอุตสาหกรรม และการเพิ่มขีดความสามารถในการ แข่งขันของประเทศ หากประเทศไทยสามารถดำเนินการปฏิรูปเชิงโครงสร้างได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็จะช่วยเพิ่ม ศักยภาพการเติบโตของเศรษฐกิจและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว.

สรุป

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์ปัญหาการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทยผ่านมุมมองเชิงโครงสร้าง โดยพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อศักยภาพการเติบโตของประเทศในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา จากการศึกษาพบว่าแม้ประเทศไทยจะมีฐานเศรษฐกิจที่ค่อนข้างมั่นคงและมีบทบาทสำคัญในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศกลับมีแนวโน้มชะลอตัวเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศ เช่น เวียดนามและอินโดนีเซีย ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของเศรษฐกิจไทย ซึ่งทำให้ศักยภาพการเติบโตของประเทศลดลงในระยะยาว

จากการวิเคราะห์กรอบแนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ พบว่าการเติบโตของประเทศไม่ได้ขึ้นอยู่กับเพียงการสะสมทุนหรือแรงงานเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับผลิตภาพ เทคโนโลยี นวัตกรรม และโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศ แนวคิดเกี่ยวกับกับดักรายได้ปานกลางยังช่วยอธิบายสถานการณ์ของประเทศไทยได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเศรษฐกิจไทยยังคงพึ่งพาการผลิตที่มีมูลค่าเพิ่มไม่สูงและยังไม่สามารถยกระดับไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้การวิเคราะห์โครงสร้างเศรษฐกิจไทยยังพบว่าประเทศยังคงพึ่งพาการส่งออกและภาคการท่องเที่ยวในระดับสูง ขณะที่ภาคอุตสาหกรรมจำนวนมากยังอยู่ในกิจกรรมการผลิตระดับกลางในห่วงโซ่มูลค่าโลก ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจไทยเติบโตต่ำ ได้แก่ การชะลอตัวของการส่งออก การแข่งขันจากประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค และระดับหนี้ครัวเรือนที่อยู่ในระดับสูง ซึ่งส่งผลกระทบต่อการบริโภคและการลงทุนของภาคเอกชน

ผลกระทบจากภาวะการเติบโตต่ำดังกล่าวส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยในหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นการชะลอตัวของการลงทุน การลดลงของความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และความเสี่ยงต่อศักยภาพการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาว หากไม่สามารถดำเนินการปฏิรูปเชิงโครงสร้างได้อย่างเหมาะสม ประเทศไทยอาจเผชิญภาวะการเติบโตต่ำอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาเศรษฐกิจและการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

ดังนั้น การแก้ไขปัญหาการเติบโตต่ำของเศรษฐกิจไทยจำเป็นต้องอาศัยมาตรการเชิงนโยบายที่ครอบคลุมหลายมิติ โดยเฉพาะการยกระดับโครงสร้างเศรษฐกิจไปสู่อุตสาหกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูง การส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล และนวัตกรรม การปฏิรูปนโยบายอุตสาหกรรมให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจโลก และการพัฒนาทักษะแรงงานให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ มาตรการเหล่านี้จะช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และสร้างพื้นฐานสำคัญสำหรับการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

Apaitan, T. (2020). Common ownership, domestic competition, and export. PIER Discussion Paper No. 140. Puey Ungphakorn Institute for Economic Research.

- International Monetary Fund. (2026). Thailand: 2025 Article IV consultation—Staff report; press release; and statement by the executive director for Thailand. International Monetary Fund.
- Jitsuchon, S. (2012). Thailand in a middle-income trap. *TDRI Quarterly Review*, 27(2), 13–20.
- Jumpanoi, P. (2022). The determinants of Thai household debt: A macro-level analysis. *Journal of Demography*, 38(2), 74–98.
- Muthitacharoen, A., Chucherd, T., & Sae Chua, P. (2014). Rising household debt: Implications for economic stability. Bank of Thailand Symposium Paper.
- National Economic and Social Development Council. (2026). Thai economic performance in Q4 of 2025 and outlook for 2026. NESDC.
- North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025). *OECD economic surveys: Thailand 2025*. OECD Publishing.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025). *OECD capital market review of Thailand 2025*. OECD Publishing.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2025). *Strengthening productivity analysis for policymaking in Thailand*. OECD Publishing.
- Romer, P. M. (1986). Increasing returns and long-run growth. *Journal of Political Economy*, 94(5), 1002–1037.
- Solow, R. M. (1956). A contribution to the theory of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 70(1), 65–94.
- World Bank. (2025). *Thailand economic monitor: Unleashing growth—Innovation, SMEs and startups*. World Bank.
- World Bank. (2026). *Thailand economic monitor: Advanced green transition*. World Bank.
- World Bank. (2026). *Thailand monthly economic monitor*. World Bank.

Thai Social Science Journal

Original Article

Received: 17 July 2026

Revised: -

Accepted: 12 August 2026

ความกลัว ความมั่นคง และอัตลักษณ์: การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการรับรู้ของสังคมภายใต้
ภัยคุกคามจากสงครามขีปนาวุธอเมริกา-อิสราเอล-อิหร่าน

Fear, Security, and Identity: Behavioral and Perceptual Transformations under Missile Warfare

Threats in the US-Israel-Iran Conflict

น.ส. มยุรี ศรีเจริญ¹

Miss.Mayuree Srichareun

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของ “ความกลัว” และ “ความเสี่ยง” ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การรับรู้ และอัตลักษณ์ของสังคม ภายใต้บริบทของสงครามขีปนาวุธระหว่างสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่านในปี ค.ศ. 2026 ผลการศึกษาพบว่า สงครามขีปนาวุธได้เปลี่ยนลักษณะของภัยคุกคามจาก “เหตุการณ์เฉพาะหน้า” ไปสู่ “สภาวะถาวรของความไม่มั่นคง” ซึ่งส่งผลให้เกิดการผลิต “ความเสี่ยงเชิงสังคม” ที่มีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างลึกซึ้ง ความกลัวที่เกิดขึ้นมิได้สะท้อนเพียงความเสี่ยงจริง แต่เป็นผลจากการรับรู้ที่ถูกขยายผ่านสื่อและวาทกรรมความมั่นคง ทำให้ประชาชนมีแนวโน้มประเมินภัยคุกคามสูงกว่าความเป็นจริง และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด เช่น การหลีกเลี่ยงพื้นที่เสี่ยง การจำกัดการใช้ชีวิต และการยอมรับมาตรการของรัฐ ในด้านการรับรู้ พบว่าโลกถูกมองในฐานะพื้นที่อันตราย ขณะที่รัฐถูกมองเป็นผู้ปกป้อง ส่งผลให้ความไว้วางใจในรัฐเพิ่มขึ้นภายใต้เงื่อนไขของความกลัว ขณะเดียวกัน ความกลัวยังมีบทบาทในการก่อรูปอัตลักษณ์ทางสังคม ผ่านการสร้าง “เรา” และ “ศัตรู” และการปลุกเร้าชาตินิยมเชิงอารมณ์ ซึ่งนำไปสู่ทั้งความเป็นเอกภาพและความแตกแยกในสังคม บทความนี้จึงเสนอว่า ความเสี่ยงในสังคมร่วมสมัยมิได้เป็นเพียงข้อเท็จจริง หากแต่เป็น “ความจริงทางสังคม” ที่ถูกสร้างและขยายผ่านกระบวนการทางสังคม และในกระบวนการดังกล่าว ความกลัวได้กลายเป็นกลไกสำคัญที่กำหนดพฤติกรรม การรับรู้ และอัตลักษณ์ของสังคมอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: ความกลัว, ความเสี่ยง, สงครามขีปนาวุธ, การรับรู้, อัตลักษณ์ทางสังคม

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar, Thailand

Corresponding author, e-mail: mayureesrichareun@gmail.com

Abstract

This article aims to analyze the role of “fear” and “risk” in shaping behavioral, perceptual, and identity transformations in society under the context of missile warfare between the United States, Israel, and Iran in 2026. The findings reveal that missile warfare has transformed threats from discrete events into a condition of “permanent insecurity,” leading to the production of “social risk” that significantly influences everyday life. Fear does not merely reflect objective risk but is shaped and amplified through media and security discourses, causing individuals to overestimate threats and adjust their behavior accordingly. Such behavioral changes include avoiding risky areas, restricting daily activities, and accepting state-imposed security measures. In terms of perception, the world is increasingly viewed as a dangerous space, while the state is perceived as a protector, resulting in increased trust in state authority under conditions of fear. Simultaneously, fear contributes to the formation of social identity through the construction of “us versus the enemy” and the rise of emotional nationalism, which fosters both social cohesion and polarization. This article argues that risk in contemporary society is not merely an objective condition but a “socially constructed reality” produced and amplified through social processes. In this context, fear becomes a central mechanism that systematically shapes behavior, perception, and identity in modern societies.

Keywords: Fear, Risk, Missile Warfare, Perception, Social Identity

1. บทนำ

ในช่วงปี ค.ศ. 2026 ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่านได้พัฒนาเข้าสู่รูปแบบของ “สงครามขีปนาวุธ” (Missile warfare) ที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสงครามแบบดั้งเดิมอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือเป็นสงครามที่อาศัยการโจมตีระยะไกล ความแม่นยำสูง และการปฏิบัติการที่ไม่จำเป็นต้องมีการเผชิญหน้าทางกายภาพระหว่างกองกำลังโดยตรง ผลของการเปลี่ยนแปลงนี้ทำให้ “พื้นที่ของสงคราม” ขยายจากสนามรบไปสู่พื้นที่พลเรือนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และทำให้ประชาชนกลายเป็นผู้ที่ต้องเผชิญกับภัยคุกคามอย่างต่อเนื่องในชีวิตประจำวัน (International Crisis Group, 2026)

ลักษณะสำคัญของสงครามขีปนาวุธคือความไม่แน่นอน (Unpredictability) และความไร้พรมแดน (Borderless threat) ซึ่งทำให้ประชาชนไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าการโจมตีจะเกิดขึ้นเมื่อใด หรือในพื้นที่ใด ต่างจากสงครามแบบดั้งเดิมที่มีแนวรบชัดเจนและสามารถแยก “พื้นที่ปลอดภัย” ออกจาก “พื้นที่สู้รบ” ได้ สงครามใน

รูปแบบใหม่นี้จึงสร้างสภาวะที่เรียกว่า “ภัยคุกคามที่มองไม่เห็น”(Invisible threat)ซึ่งแทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คน และเปลี่ยนประสบการณ์ของสงครามจากเหตุการณ์เฉพาะหน้าไปสู่สภาวะถาวรของความไม่มั่นคง

ในบริบทดังกล่าว ความกลัวมิได้เป็นเพียงปฏิกิริยาทางอารมณ์ต่อเหตุการณ์รุนแรง แต่กลายเป็น “สภาวะปกติ” ของสังคมที่ผู้คนต้องดำรงอยู่ภายใต้ความไม่แน่นอนอย่างต่อเนื่อง แนวคิดเรื่อง “สังคมความเสี่ยง” ของ Ulrich Beck ช่วยอธิบายปรากฏการณ์นี้ได้อย่างชัดเจน โดย Beck (1992) เสนอว่า ในสังคมสมัยใหม่ ความเสี่ยงไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติเท่านั้น แต่ถูกผลิต ขยาย และรับรู้ผ่านกระบวนการทางสังคมและการเมือง ส่งผลให้ผู้คนต้องเผชิญกับ “ความไม่มั่นคงถาวร” (Permanent insecurity) ซึ่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ผลจากภัยคุกคามดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด (Survival behavior) การหลีกเลี่ยงความเสี่ยง หรือการยอมรับมาตรการควบคุมของรัฐในระดับที่สูงขึ้น งานศึกษาด้านจิตวิทยาสังคมยังชี้ให้เห็นว่า การอยู่ภายใต้ภัยคุกคามอย่างต่อเนื่องสามารถก่อให้เกิดความเครียด ความวิตกกังวล และความหวาดกลัวในระดับมวลชน(Collective anxiety) ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจและการรับรู้ของผู้คน (Bierman & Kelty, 2019; Ben-David et al., 2024)

ขณะเดียวกันการรับรู้ (Perception) ของประชาชนต่อโลก สังคม และรัฐก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ ภัยคุกคามจากสงครามซีปนาวุธทำให้โลกถูกมองว่าเป็นสถานที่ที่ไม่ปลอดภัย และทำให้รัฐถูกมองในฐานะ “ผู้ปกป้อง” ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการความเสี่ยง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เป็นผลจากกระบวนการสร้างความหมายผ่านสื่อ วาทกรรม และการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดว่าอะไรคือภัยคุกคาม และควรตอบสนองอย่างไร (Yavetz, 2024)

ยิ่งไปกว่านั้นความกลัวและภัยคุกคามยังมีบทบาทในการก่อรูป “อัตลักษณ์ทางสังคม” (Social identity) โดยเฉพาะผ่านกระบวนการแบ่งขั้วระหว่าง “เรา” และ “ศัตรู” ซึ่งช่วยสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันภายในกลุ่ม ขณะเดียวกันก็อาจนำไปสู่ความแตกแยกและความตึงเครียดระหว่างกลุ่ม (Evrigenis, 2008; Wimmer, 2013) สงครามซีปนาวุธจึงมิได้เพียงเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความมั่นคง แต่ยังเปลี่ยนแปลงวิธีที่ผู้คน “มองโลก” และ “นิยามตนเอง” ในสังคม

จากบริบทดังกล่าว บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) วิเคราะห์ผลของภัยคุกคามจากสงครามซีปนาวุธต่อพฤติกรรมของประชาชน โดยเฉพาะการปรับตัวภายใต้ความไม่แน่นอน (2)วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของการรับรู้ที่เกิดขึ้นภายใต้สภาวะความเสี่ยงและความกลัว และ(3)อธิบายกระบวนการก่อรูปอัตลักษณ์ทางสังคมภายใต้เงื่อนไขของภัยคุกคามและความไม่มั่นคงโดยข้อเสนอหลักของบทความนี้คือ ภัยคุกคามจากสงครามซีปนาวุธมิได้เพียงสร้างความเสียหายทางกายภาพ แต่ผลิต “ความกลัวเชิงโครงสร้าง” ที่ส่งผลต่อพฤติกรรม การรับรู้ และอัตลักษณ์ของสังคมอย่างเป็นระบบ และทำให้ความไม่มั่นคงกลายเป็นเงื่อนไขปกติของชีวิตในโลกสมัยใหม่

2. กรอบแนวคิดทฤษฎี

การศึกษาผลกระทบของสงครามซีปนาวุธต่อพฤติกรรมและการรับรู้ของสังคมจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดเชิงบูรณาการที่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง “ภัยคุกคาม” “ความกลัว” และ “การตอบสนองของมนุษย์” ได้อย่างเป็นระบบ บทความนี้จึงเลือกใช้ 3 กรอบแนวคิดหลัก ได้แก่ (1) แนวคิดสังคมความเสี่ยง (Risk Society) (2) จิตวิทยาร่วม (Collective Psychology) และ (3) การประกอบสร้างภัยคุกคามทางสังคม (Social Construction of Threat) เพื่ออธิบายพลวัตของสังคมภายใต้เงื่อนไขของสงครามซีปนาวุธร่วมสมัย

2.1 สังคมความเสี่ยง (Risk Society)

แนวคิดสังคมความเสี่ยงของ Ulrich Beck เป็นฐานทฤษฎีสำคัญในการทำความเข้าใจลักษณะของภัยคุกคามในโลกสมัยใหม่ โดย Beck (1992) เสนอว่า สังคมร่วมสมัยมีได้เผชิญเพียง “ภัยอันตรายตามธรรมชาติ” แต่ต้องเผชิญกับ “ความเสี่ยงที่ถูกผลิตขึ้น” (Manufactured risks) ผ่านกระบวนการทางเทคโนโลยี การเมือง และสังคม

ในบริบทของสงครามซีปนาวุธ ความเสี่ยงมิได้จำกัดอยู่เพียงการถูกโจมตีจริง หากแต่ขยายไปสู่ “การรับรู้ถึงความเป็นไปได้ของการโจมตี” ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรมของประชาชนอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ แม้ซีปนาวุธจะยังไม่ถูกยิง แต่ “ความเป็นไปได้” ของการโจมตีก็เพียงพอที่จะสร้างความกลัวและความวิตกกังวลในระดับสังคมแนวคิดนี้ช่วยอธิบายว่าทำไมสังคมภายใต้ภัยคุกคามจากสงครามจึงเข้าสู่สภาวะ “ความไม่มั่นคงถาวร” (Permanent insecurity) ซึ่งผู้คนต้องดำรงชีวิตภายใต้ความเสี่ยงที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ และไม่สามารถควบคุมได้โดยตรง นอกจากนี้ Beck ยังชี้ให้เห็นว่า ความเสี่ยงมีลักษณะเป็น “สิ่งที่ต้องตีความ” กล่าวคือ ประชาชนต้องพึ่งพาข้อมูลจากรัฐและสื่อในการทำความเข้าใจสถานการณ์ ส่งผลให้รัฐมีอำนาจในการกำหนดว่า “อะไรคือภัยคุกคาม” และ “ควรตอบสนองอย่างไร”

ดังนั้น ภายใต้กรอบสังคมความเสี่ยงความกลัวจึงมีใช้ผลลัพธ์ของเหตุการณ์เพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจากกระบวนการผลิตและการรับรู้ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคม

2.2 จิตวิทยาร่วม (Collective Psychology)

นอกจากมิติทางสังคมแล้ว การทำความเข้าใจผลกระทบของสงครามยังต้องพิจารณามิติทางจิตวิทยา โดยเฉพาะ “จิตวิทยาร่วม” ซึ่งอธิบายว่ามนุษย์ในสังคมมีการรับรู้และตอบสนองต่อภัยคุกคามในลักษณะที่เชื่อมโยงกัน ไม่ได้เป็นเพียงปัจเจกที่แยกขาดจากกัน

หนึ่งในแนวคิดสำคัญคือ “การแพร่กระจายของความกลัว” (Fear contagion) ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่อารมณ์ความกลัวสามารถแพร่กระจายจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งผ่านการสื่อสาร การสังเกต และการรับรู้ร่วมกัน เมื่อสังคมเผชิญกับข่าวสารเกี่ยวกับการโจมตีหรือภัยคุกคามอย่างต่อเนื่อง ความกลัวจึงสามารถขยายตัวในระดับมวลชนได้อย่างรวดเร็ว

ในขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่อง “การรับรู้ร่วมของมวลชน” (Mass perception) ชี้ให้เห็นว่า การรับรู้ของบุคคลมิได้เกิดขึ้นอย่างเป็นอิสระ แต่ถูกกำหนดโดยบริบททางสังคม ข้อมูลข่าวสาร และบรรยากาศโดยรวมของสังคม ตัวอย่างเช่น ในสถานการณ์ที่สื่อรายงานภัยคุกคามอย่างต่อเนื่อง ประชาชนอาจประเมินความเสี่ยงสูงกว่าความเป็นจริง และปรับพฤติกรรมของตนเองตามการรับรู้ (Bierman & Kelty, 2019)

งานศึกษาด้านจิตวิทยาสังคมยังชี้ให้เห็นว่า การอยู่ภายใต้ภัยคุกคามอย่างต่อเนื่องสามารถนำไปสู่ภาวะความเครียด ความวิตกกังวล และความหวาดกลัวในระดับมวลชน (Collective anxiety) ซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจ การใช้ชีวิต และความสัมพันธ์ทางสังคม (Ben-David et al., 2024) ดังนั้นกรอบจิตวิทยาร่วมช่วยอธิบายว่า ความกลัวในสังคมมิได้เป็นเพียงประสบการณ์ส่วนบุคคล แต่เป็นปรากฏการณ์ร่วมที่สามารถกำหนดทิศทางของสังคมโดยรวม

2.3 การประกอบสร้างภัยคุกคามทางสังคม (Social Construction of Threat)

แนวคิดการประกอบสร้างภัยคุกคาม อธิบายว่า “ภัยคุกคาม” มิได้เป็นข้อเท็จจริงที่มีอยู่โดยอิสระ หากแต่ถูกสร้างขึ้นผ่านกระบวนการทางวาทกรรม การสื่อสาร และการตีความของสังคม โดยเฉพาะบทบาทของรัฐและสื่อมวลชนในการกำหนดกรอบความคิด (Framing) ของสาธารณะ

ในบริบทของสงครามซีปนาวู การนำเสนอข่าวเกี่ยวกับการโจมตี การคาดการณ์ความเสี่ยง และการเน้นย้ำถึงภัยคุกคาม ล้วนมีส่วนในการสร้าง “ภาพของอันตราย” ที่อาจมีผลมากกว่าตัวเหตุการณ์จริง แนวคิดเรื่องกรอบการคุกคามชี้ให้เห็นว่า วิธีการนำเสนอข้อมูล เช่น การเลือกใช้ภาษา การเน้นย้ำบางประเด็น หรือการเปรียบเทียบกับเหตุการณ์รุนแรงในอดีต สามารถกำหนดว่าประชาชนจะมองภัยคุกคามอย่างไร งานของ Yavetz (2024) แสดงให้เห็นว่าการถ่ายทอดเหตุการณ์โจมตีผ่านสื่อแบบเรียลไทม์สามารถเปลี่ยนเหตุการณ์ทางทหารให้กลายเป็น “ประสบการณ์ร่วมของสังคม” ซึ่งมีผลต่ออารมณ์และการรับรู้ของประชาชนอย่างลึกซึ้ง ในขณะเดียวกัน การควบคุมข้อมูลหรือการเลือกนำเสนอข่าวก็มีบทบาทในการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่ประชาชนสามารถรับรู้ได้ ดังนั้น ภัยคุกคามในสังคมจึงมิได้เป็นเพียง “สิ่งที่เกิดขึ้น” แต่เป็น “สิ่งที่ถูกสร้างให้มีความหมาย” ผ่านกระบวนการทางสังคมและการเมือง

3. บริบทสงครามซีปนาวู

ความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่านในช่วงปี ค.ศ. 2026 ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของรูปแบบสงครามจาก “การเผชิญหน้าในสนามรบ” ไปสู่ “สงครามระยะไกล” ที่อาศัยเทคโนโลยีขั้นสูง โดยเฉพาะการใช้ซีปนาวู (Missile warfare) ซึ่งสามารถโจมตีเป้าหมายได้ในระยะทางไกล ความแม่นยำสูง และเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เป็นเพียงการพัฒนาทางทหาร แต่ยังมีนัยสำคัญต่อโครงสร้าง ความมั่นคงและชีวิตประจำวันของพลเรือนอย่างลึกซึ้ง

3.1 ลักษณะของสงครามขีปนาวุธ (Missile Warfare)

สงครามขีปนาวุธมีลักษณะสำคัญประการแรกคือ “การโจมตีระยะไกล” (Long-range attack) ซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติการไม่จำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่เดียวกับเป้าหมาย การใช้ขีปนาวุธพิสัยไกลและระบบนำวิถีสมัยใหม่ช่วยให้การโจมตีสามารถเกิดขึ้นข้ามพรมแดนโดยไม่ต้องมีการเคลื่อนกำลังพลเข้าสู่พื้นที่สู้รบโดยตรง ลักษณะเช่นนี้ทำให้นิวเคลียร์ “แนวหน้า” (Frontline) และ “แนวหลัง” (Rear) ในสงครามแบบดั้งเดิมเริ่มเลือนหายไป เนื่องจากทุกพื้นที่อาจกลายเป็นเป้าหมายได้ในเวลาใดเวลาหนึ่ง

ประการที่สอง สงครามขีปนาวุธมีลักษณะ “ไม่สามารถคาดการณ์ได้” (Unpredictability) อย่างสูง การโจมตีสามารถเกิดขึ้นโดยไม่มีสัญญาณเตือนล่วงหน้าชัดเจน หรือแม้จะมีระบบเตือนภัย แต่ช่วงเวลาตอบสนองของประชาชนมักมีจำกัด ความไม่แน่นอนนี้ส่งผลให้ประชาชนไม่สามารถวางแผนชีวิตได้อย่างมั่นคง และต้องดำรงอยู่ภายใต้ความเสี่ยงที่ไม่แน่นอนตลอดเวลา

นอกจากนี้สงครามขีปนาวุธยังมีลักษณะของ “ความต่อเนื่องของภัยคุกคาม” กล่าวคือ แม้ในช่วงที่ไม่มีการโจมตีจริง แต่ความเป็นไปได้ของการโจมตียังคงดำรงอยู่และส่งผลต่อการรับรู้ของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ลักษณะเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ความเสี่ยงที่ถูกผลิต” (Manufactured risk) ซึ่งทำให้ภัยคุกคามมีได้จำกัดอยู่ที่เหตุการณ์ แต่ขยายไปสู่สภาวะทางสังคมที่ดำรงอยู่ตลอดเวลา (Beck, 1992) อีกทั้ง สงครามขีปนาวุธยังเชื่อมโยงกับ “สงครามข้อมูล” (Information warfare) และ “สงครามจิตวิทยา” (Psychological warfare) อย่างใกล้ชิด เนื่องจากการรายงานข่าวแบบเรียลไทม์ การเผยแพร่ภาพการโจมตี และการสื่อสารของรัฐ มีบทบาทในการสร้างการรับรู้และความกลัวในระดับสังคม (Yavetz, 2024) ส่งผลให้ขอบเขตของสงครามขยายจากมิติทางกายภาพไปสู่มิติทางจิตวิทยาและวัฒนธรรม

3.2 ผลกระทบต่อชีวิตพลเรือน

ลักษณะของสงครามขีปนาวุธดังกล่าวได้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตของพลเรือนในหลายมิติ ประการแรกคือการก่อให้เกิด “ภัยคุกคามอย่างต่อเนื่อง” (Constant threat) ซึ่งทำให้ประชาชนต้องใช้ชีวิตภายใต้ความไม่แน่นอนตลอดเวลา แม้ในช่วงเวลาที่ไม่มีการโจมตีจริง ความกลัวต่อการโจมตีที่อาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อก็ยังส่งผลต่อการตัดสินใจและพฤติกรรมของผู้คน

งานศึกษาด้านจิตวิทยาชี้ให้เห็นว่า การอยู่ภายใต้ภัยคุกคามจากขีปนาวุธสามารถก่อให้เกิดความเครียดและภาวะวิตกกังวลในระดับสูง รวมถึงภาวะความเครียดหลังเหตุการณ์สะเทือนในบางกรณี (Shvartsur & Savitsky, 2023) นอกจากนี้การรับรู้ภัยคุกคามอย่างต่อเนื่องยังสามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของประชาชนในระยะยาว แม้จะไม่ได้เผชิญกับการโจมตีโดยตรง (Ben-David et al., 2024)

ประการที่สอง สงครามขีปนาวุธทำให้เกิดสภาวะ “ไร้พื้นที่ปลอดภัย” กล่าวคือ ไม่ว่าประชาชนจะอยู่ในพื้นที่ใด ก็ไม่สามารถมั่นใจได้ว่าจะปลอดภัยจากการโจมตี ความรู้สึกดังกล่าวส่งผลให้ขอบเขตระหว่าง “พื้นที่

สาธารณะ” และ “พื้นที่ส่วนตัว” ถูกทำลายลง บ้าน โรงเรียน หรือสถานที่ทำงาน ซึ่งเคยเป็นพื้นที่ปลอดภัย กลายเป็นพื้นที่ที่อาจตกอยู่ภายใต้ภัยคุกคามได้เช่นเดียวกัน

ผลที่ตามมาคือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การหลีกเลี่ยงการรวมกลุ่ม การลดการเดินทาง หรือการเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ฉุกเฉินอยู่เสมอ ขณะเดียวกัน ความไม่ไว้วางใจและความหวาดระแวงในสังคมก็มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่ความตึงเครียดทางสังคมและการแตกแยกในระยะยาว โดยสรุป สงครามซีปนาวุธได้เปลี่ยนแปลงลักษณะของภัยคุกคามจาก “เหตุการณ์เฉพาะหน้า” ไปสู่ “สภาวะถาวรของความไม่มั่นคง” ซึ่งส่งผลกระทบต่อทั้งชีวิตประจำวัน สุขภาพจิต และความสัมพันธ์ทางสังคมของพลเรือนอย่างลึกซึ้ง และเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการรับรู้ของสังคมภายใต้เงื่อนไขของความกลัวในยุคสงครามร่วมสมัย

4. ความกลัวในฐานะ “ความเสี่ยง”

ในบริบทของสงครามซีปนาวุธร่วมสมัย ความกลัวมิได้เป็นเพียงปฏิกิริยาทางอารมณ์ต่อเหตุการณ์รุนแรง หากแต่ทำหน้าที่เป็น “รูปแบบหนึ่งของความเสี่ยงทางสังคม” ที่ถูกผลิต ขยาย และทำให้คงอยู่ผ่านกระบวนการทางสังคมและการสื่อสาร แนวคิดสังคมความเสี่ยงของUlrich Beck ชี้ให้เห็นว่า ความเสี่ยงในโลกสมัยใหม่ไม่ได้จำกัดอยู่ที่อันตรายที่เกิดขึ้นจริง แต่รวมถึง “การรับรู้ถึงความเป็นไปได้ของอันตราย” ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและโครงสร้างสังคมได้อย่างลึกซึ้ง (Beck, 1992) ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว ความกลัวจึงกลายเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างภัยคุกคาม การรับรู้ และการตอบสนองของสังคม

4.1 การรับรู้ความเสี่ยง (Perceived Risk)

หนึ่งในประเด็นสำคัญของการทำความเข้าใจความกลัวในสังคมคือความแตกต่างระหว่าง “ความเสี่ยงจริง” (Objective risk) และ “ความเสี่ยงที่ถูกรับรู้” ในหลายกรณี โดยเฉพาะในสถานการณ์สงครามซีปนาวุธ ประชาชนมิได้ตอบสนองต่อข้อมูลเชิงสถิติหรือข้อเท็จจริงโดยตรง แต่ตอบสนองต่อ “ภาพของความเสี่ยง” ที่ถูกสร้างขึ้นผ่านการรับรู้และประสบการณ์ทางสังคม

การศึกษาด้านจิตวิทยาชี้ให้เห็นว่า มนุษย์มีแนวโน้มที่จะประเมินความเสี่ยงสูงเกินกว่าความเป็นจริง เมื่อเผชิญกับภัยคุกคามที่มีลักษณะไม่แน่นอน ควบคุมไม่ได้ และมีผลกระทบรุนแรง (Bierman & Kelty, 2019) สงครามซีปนาวุธมีคุณสมบัติดังกล่าวครบถ้วน กล่าวคือการโจมตีอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ไม่สามารถคาดการณ์ได้ และมีศักยภาพในการสร้างความเสียหายสูง ส่งผลให้ “ความรู้สึกเสี่ยง” ของประชาชนมักสูงกว่าความเสี่ยงจริง ยิ่งไปกว่านั้นการรับรู้ความเสี่ยงยังถูกกำหนดโดยบริบททางสังคม เช่น ประสบการณ์ของคนรอบข้าง ข่าวสารจากสื่อ หรือการสื่อสารของรัฐ ทำให้ความกลัวสามารถขยายตัวในระดับสังคม แม้ในกรณีที่เหตุการณ์จริงมีความถี่ต่ำ การรับรู้ดังกล่าวจึงกลายเป็น “ความจริงทางสังคม” ที่มีผลต่อการตัดสินใจและพฤติกรรมของผู้คน

4.2 การขยายความเสี่ยง (Risk Amplification)

ความกลัวในสังคมได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว หากแต่ถูก “ขยาย” ผ่านกระบวนการทางสังคม โดยเฉพาะบทบาทของสื่อมวลชนและเทคโนโลยีการสื่อสาร แนวคิดเรื่อง “การขยายความเสี่ยงทางสังคม” (Social amplification of risk) อธิบายว่า การนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับภัยคุกคามสามารถเพิ่มระดับความกลัวของสังคมได้ แม้เหตุการณ์จริงจะไม่ได้เปลี่ยนแปลง

ในบริบทของสงครามซีปนาอูธ การรายงานข่าวแบบต่อเนื่อง การเผยแพร่ภาพการโจมตี และการแจ้งเตือนภัยแบบเรียลไทม์ล้วนมีบทบาทในการสร้าง “บรรยากาศของความไม่ปลอดภัย” ที่ครอบคลุมทั้งสังคม งานศึกษาของ Yavetz (2024) ชี้ให้เห็นว่าการถ่ายทอดเหตุการณ์โจมตีผ่านสื่อสามารถเปลี่ยนเหตุการณ์เฉพาะหน้าให้กลายเป็น “ประสบการณ์ร่วม” ของประชาชน ซึ่งมีผลต่ออารมณ์และการรับรู้ในวงกว้าง

นอกจากนี้การใช้ภาษาที่เน้นความรุนแรง เช่น “ภัยคุกคามร้ายแรง” “การโจมตีครั้งใหญ่” หรือ “สถานการณ์ฉุกเฉิน” ยังมีส่วนในการเพิ่มระดับความตื่นตระหนกของสังคม การขยายความเสี่ยงจึงมิได้เป็นเพียงผลข้างเคียงของการสื่อสาร แต่เป็นกระบวนการที่สามารถกำหนดระดับความกลัวของสังคมได้โดยตรงในบางกรณี การขยายความเสี่ยงอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับมาตรการด้านความมั่นคง เช่น การเพิ่มอำนาจของรัฐ หรือการจำกัดเสรีภาพของประชาชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง “ความกลัว” กับ “อำนาจ” ในสังคมร่วมสมัย

4.3 ความวิตกกังวลถาวร (Permanent Anxiety)

เมื่อความเสี่ยงถูกผลิตและขยายอย่างต่อเนื่อง ผลที่ตามมาคือการก่อรูปของ “ความวิตกกังวลถาวร” ซึ่งเป็นสถานะที่ความกลัวไม่ได้เกิดขึ้นเป็นช่วงเวลา แต่กลายเป็นพื้นฐานของชีวิตประจำวันในสังคมที่เผชิญกับภัยคุกคามจากสงครามซีปนาอูธ ประชาชนต้องดำรงชีวิตภายใต้ความไม่แน่นอนอย่างต่อเนื่อง ไม่สามารถคาดการณ์อนาคตได้อย่างมั่นคง และต้องเตรียมพร้อมรับสถานการณ์ฉุกเฉินอยู่เสมอ งานศึกษาทางจิตวิทยาพบว่า การอยู่ภายใต้ภัยคุกคามเช่นนี้สามารถนำไปสู่ภาวะความเครียดเรื้อรัง ความวิตกกังวล และความเหนื่อยล้าทางจิตใจ (Ben-David et al., 2024)

ความวิตกกังวลถาวรมีผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมในวงกว้าง เช่น การลดลงของความไว้วางใจ การเพิ่มขึ้นของความระมัดระวัง และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ผู้คนอาจหลีกเลี่ยงกิจกรรมบางประเภท จำกัดการเดินทาง หรือยอมรับข้อจำกัดต่าง ๆ เพื่อแลกกับความรู้สึกปลอดภัย

ในระยะยาว สถานะดังกล่าวอาจนำไปสู่การ “ทำให้ความกลัวเป็นเรื่องปกติ” (Normalization of fear) ซึ่งทำให้สังคมคุ้นชินกับความไม่มั่นคง และยอมรับเงื่อนไขดังกล่าวโดยไม่ตั้งคำถาม โดยสรุปความกลัวในบริบทของสงครามซีปนาอูธสามารถทำความเข้าใจได้ในฐานะ “ความเสี่ยงทางสังคม” ที่ถูกผลิต รับรู้ และขยายผ่านกระบวนการทางสังคม ความแตกต่างระหว่างความเสี่ยงจริงกับความเสี่ยงที่ถูกรับรู้ การขยายความกลัวผ่านสื่อ และการก่อรูปของความวิตกกังวลถาวร ล้วนมีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมและการรับรู้ของประชาชน ดังนั้น

ความเสี่ยงในสังคมร่วมสมัยมิได้เป็นเพียงข้อเท็จจริงเชิงวัตถุ แต่เป็น “ความจริงทางสังคม” ที่ถูกสร้างขึ้น และเมื่อความเสี่ยงดังกล่าวถูกขยายอย่างต่อเนื่อง ก็จะกลายเป็นกลไกสำคัญในการกำกับและจัดระเบียบสังคมภายใต้เงื่อนไขของความกลัวอย่างเป็นระบบ

5. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ภายใต้บริบทของสงครามชิปนาอูที่มีลักษณะไม่แน่นอนและเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ ความกลัวมิได้หยุดอยู่เพียงในระดับการรับรู้ หากแต่แปรเปลี่ยนเป็น “แรงขับเคลื่อนพฤติกรรม” ที่กำหนดวิธีการดำเนินชีวิตของประชาชนในชีวิตประจำวันอย่างเป็นรูปธรรม การอยู่ภายใต้ภัยคุกคามอย่างต่อเนื่องทำให้นักวิจัยต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม โดยพฤติกรรมเหล่านี้มิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นผลจากกระบวนการตีความความเสี่ยงและความกลัวที่ได้กล่าวไว้ในส่วนก่อนหน้า

5.1 พฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด (Survival Behavior)

หนึ่งในผลกระทบที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดของความกลัวคือการเกิด “พฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด” ซึ่งเป็นการปรับตัวของมนุษย์เพื่อลดความเสี่ยงจากภัยคุกคามโดยตรง ในบริบทของสงครามชิปนาอู พฤติกรรมดังกล่าวมักปรากฏในรูปแบบของการหลีกเลี่ยงพื้นที่เสี่ยง เช่น การหลีกเลี่ยงสถานที่สาธารณะ พื้นที่ชุมนุม หรือพื้นที่ที่เคยเป็นเป้าหมายของการโจมตี

นอกจากนี้ประชาชนยังมีแนวโน้มที่จะเตรียมความพร้อมสำหรับสถานการณ์ฉุกเฉิน เช่น การเตรียมอุปกรณ์ยังชีพ การจัดเตรียมที่หลบภัย หรือการติดตามข่าวสารอย่างใกล้ชิด พฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า “ความเป็นไปได้ของภัยคุกคาม” มีผลต่อการตัดสินใจไม่แพ้ “ภัยคุกคามที่เกิดขึ้นจริง”

งานศึกษาด้านจิตวิทยาสงครามชี้ให้เห็นว่า เมื่อมนุษย์เผชิญกับภัยคุกคามที่ไม่สามารถควบคุมได้ พวกเขา มักหันไปใช้กลยุทธ์การลดความเสี่ยง (Risk-avoidance strategies) เพื่อสร้างความรู้สึกรับรู้ควบคุมสถานการณ์ แม้จะเป็นเพียงในเชิงสัญลักษณ์ก็ตาม (Bierman & Kelty, 2019) ดังนั้น พฤติกรรมเพื่อความอยู่รอดจึงไม่เพียงแต่มีเป้าหมายเพื่อความปลอดภัยทางกายภาพ แต่ยังเป็นกลไกในการจัดการกับความกลัวในระดับจิตใจด้วย

5.2 การจำกัดตนเอง (Self-Restriction)

นอกจากพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอดแล้ว ความกลัวยังนำไปสู่ “การจำกัดตนเอง” ซึ่งเป็นกระบวนการที่บุคคลปรับลดกิจกรรมหรือเสรีภาพของตนเองโดยสมัครใจ เพื่อหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในบริบทของสงครามชิปนาอู การจำกัดตนเองอาจปรากฏในหลายรูปแบบ เช่น การลดการเดินทาง การหลีกเลี่ยงการรวมกลุ่ม การลดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ หรือแม้กระทั่งการหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง พฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ความกลัวสามารถทำหน้าที่เป็น “กลไกควบคุมตนเอง” (Self-disciplining mechanism) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Michel Foucault ที่ชี้ว่า อำนาจมิได้ทำงานผ่านการบังคับเพียงอย่างเดียว แต่สามารถทำให้ปัจเจกควบคุมตนเองได้โดยสมัครใจ

ในแง่ของความกลัวจึงมีบทบาทในการทำให้ประชาชน “ยอมจำกัดเสรีภาพของตนเอง” โดยไม่จำเป็นต้องมีการบังคับจากรัฐโดยตรง ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของอำนาจในสังคมร่วมสมัย การจำกัดตนเองดังกล่าวยังมีผลกระทบต่อโครงสร้างสังคมในวงกว้าง เช่น การลดลงของพื้นที่สาธารณะ การลดการมีส่วนร่วมทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

5.3 การปรับตัวทางสังคม (Social Adaptation)

ในระดับที่กว้างขึ้นความกลัวยังนำไปสู่ “การปรับตัวทางสังคม” ซึ่งเป็นกระบวนการที่สังคมโดยรวมปรับตัวเข้ากับเงื่อนไขของความไม่แน่นอนและความเสี่ยง การปรับตัวนี้มีได้เกิดขึ้นเพียงในระดับปัจเจก แต่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง เช่น รูปแบบการใช้ชีวิต การจัดการพื้นที่สาธารณะ และวัฒนธรรมของสังคม

ตัวอย่างของการปรับตัวทางสังคม ได้แก่ การทำให้การตรวจสอบความปลอดภัยกลายเป็นเรื่องปกติ การยอมรับการเฝ้าระวังในชีวิตประจำวัน หรือการพัฒนาาระบบเตือนภัยและการตอบสนองต่อเหตุฉุกเฉิน การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า สังคมมิได้เพียง “ตอบสนอง” ต่อภัยคุกคาม แต่ยัง “ปรับโครงสร้าง” ของตนเองให้สอดคล้องกับความเสี่ยง

ในขณะเดียวกันการปรับตัวดังกล่าวยังมีมิติทางวัฒนธรรม กล่าวคือ ความไม่แน่นอนและความกลัวกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่ผู้คนต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมด้วย งานศึกษาทางจิตวิทยาพบว่า เมื่อมนุษย์เผชิญกับภัยคุกคามอย่างต่อเนื่อง พวกเขามักพัฒนา “กลไกการปรับตัว” (Coping mechanisms) เพื่อรักษาความสมดุลทางจิตใจ เช่น การยอมรับสถานการณ์ การสร้างกิจวัตรใหม่ หรือการพึ่งพาเครือข่ายทางสังคม (Ben-David et al., 2024)

โดยสรุปความกลัวภายใต้บริบทของสงครามซีปนาวูร์มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนในหลายมิติ ตั้งแต่พฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด การจำกัดตนเอง ไปจนถึงการปรับตัวทางสังคมในระดับโครงสร้างพฤติกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ความกลัวมิได้เป็นเพียงอารมณ์ชั่วคราว แต่เป็น “กลไกเชิงสังคม” ที่กำหนดวิถีชีวิตของผู้คน และมีบทบาทในการจัดระเบียบสังคมในสถานะของความไม่มั่นคง ดังนั้น บทความนี้จะเสนอว่า ภายใต้เงื่อนไขของสงครามร่วมสมัย ความกลัวได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญที่เปลี่ยนแปลง “วิถีชีวิตประจำวัน” ของประชาชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

6. การเปลี่ยนแปลงการรับรู้ (Perception Change)

ภายใต้เงื่อนไขของสงครามซีปนาวูร์ การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญมิได้เกิดขึ้นเพียงในระดับพฤติกรรม หากแต่เกิดขึ้นอย่างลึกซึ้งในระดับ “การรับรู้” ซึ่งเป็นกรอบพื้นฐานที่มนุษย์ใช้ในการตีความโลก ความกลัวและความเสี่ยงที่ถูกผลิตและขยายในสังคมทำให้การรับรู้ของประชาชนต่อความปลอดภัย ความมั่นคง และบทบาทของรัฐเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ

ในบริบทนี้การรับรู้ได้เป็นกระบวนการที่เป็นกลางหรือเกิดขึ้นโดยอิสระ แต่เป็นผลของกระบวนการทางสังคม วาทกรรม และการสื่อสารที่กำหนดว่า “อะไรคือภัยคุกคาม” และ “ควรมองโลกอย่างไร” ดังนั้น การทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงการรับรู้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการอธิบายว่าความกลัวสามารถกำหนดทิศทางของสังคมได้อย่างไร

6.1 การรับรู้ภัยคุกคาม (Threat Perception)

หนึ่งในผลกระทบสำคัญของสงครามซีปนาวุธคือการเปลี่ยนแปลง “การรับรู้ภัยคุกคาม” ซึ่งทำให้โลกถูกมองในฐานะ “พื้นที่อันตราย” มากกว่าพื้นที่ปลอดภัย ภายใต้สภาวะที่การโจมตีสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ ประชาชนมีแนวโน้มที่จะมองว่าสภาพแวดล้อมรอบตัวเต็มไปด้วยความเสี่ยง แม้ในสถานการณ์ที่ไม่มีการโจมตีจริงเกิดขึ้น

แนวคิดสังคมความเสี่ยงของ Ulrich Beck ช่วยอธิบายปรากฏการณ์นี้ได้อย่างชัดเจน โดย Beck (1992) ชี้ให้เห็นว่าในสังคมสมัยใหม่ ความเสี่ยงมีได้ขึ้นอยู่กับการรับรู้เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับการรับรู้ และ “การตีความ” ของสังคม การรับรู้ภัยคุกคามจึงสามารถขยายตัวได้ แม้ในกรณีที่ความเสี่ยงจริงมีจำกัด ในบริบทของสงครามซีปนาวุธ ความไม่แน่นอนและความไม่สามารถคาดการณ์ได้ทำให้ประชาชนมีแนวโน้มที่จะประเมินความเสี่ยงสูงกว่าความเป็นจริง ส่งผลให้โลกถูกมองว่าเป็นสถานที่ที่ไม่ปลอดภัยโดยพื้นฐาน การรับรู้เช่นนี้มีผลโดยตรงต่อการตัดสินใจ การใช้ชีวิต และความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้คน

6.2 ความไว้วางใจในรัฐ (Trust in State)

ภายใต้สภาวะของความไม่มั่นคง การรับรู้ของประชาชนต่อ “รัฐ” ก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยรัฐถูกมองในฐานะ “ผู้ปกป้อง” (Protector) ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการภัยคุกคามและลดความเสี่ยง เมื่อประชาชนเผชิญกับภัยคุกคามที่ตนเองไม่สามารถควบคุมได้ เช่น การโจมตีด้วยซีปนาวุธ พวกเขาจะหันไปพึ่งพารัฐในฐานะแหล่งความมั่นคง ทั้งในด้านการป้องกัน การแจ้งเตือน และการจัดการสถานการณ์ฉุกเฉิน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ระดับความไว้วางใจในรัฐเพิ่มสูงขึ้นในบางบริบท โดยเฉพาะเมื่อรัฐสามารถแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการปกป้องประชาชน

อย่างไรก็ตาม ความไว้วางใจในรัฐมิได้เป็นปรากฏการณ์ที่เป็นกลาง หากแต่สัมพันธ์กับการรับรู้ภัยคุกคาม กล่าวคือ ยิ่งประชาชนรับรู้ภัยคุกคามรุนแรงมากเท่าใด พวกเขายิ่งมีแนวโน้มที่จะยอมรับบทบาทของรัฐมากขึ้นเท่านั้น (Evrigenis, 2008) ในแง่นี้ ความกลัวจึงมีบทบาทในการเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจของรัฐ ในขณะที่ความไว้วางใจดังกล่าวอาจนำไปสู่การยอมรับมาตรการที่จำกัดเสรีภาพ เช่น การเฝ้าระวัง การควบคุมข้อมูล หรือการใช้อำนาจพิเศษ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่าง “ความมั่นคง” และ “เสรีภาพ” ในสังคมร่วมสมัย

6.3 การกำหนดกรอบการรับรู้ผ่านสื่อ (Media Framing)

อีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่มีบทบาทในการกำหนดการรับรู้ของประชาชนคือ “สื่อมวลชน” และกระบวนการ “การกำหนดกรอบการรับรู้” ซึ่งหมายถึงการเลือกนำเสนอข้อมูลในลักษณะที่ส่งผลต่อการตีความของผู้รับสาร

ในบริบทของสงครามซีปนาวูธ การรายงานข่าวเกี่ยวกับการโจมตี การคาดการณ์ภัยคุกคาม และการวิเคราะห์สถานการณ์ ล้วนมีบทบาทในการสร้าง “ภาพของความเป็นจริง” ที่ประชาชนใช้ในการทำความเข้าใจโลก งานศึกษาของYavetz (2024) แสดงให้เห็นว่า การถ่ายทอดเหตุการณ์โจมตีแบบเรียลไทม์สามารถเปลี่ยนเหตุการณ์ทางทหารให้กลายเป็นประสบการณ์ร่วมของสังคม ซึ่งมีผลต่อทั้งอารมณ์และการรับรู้ของผู้คน

นอกจากนี้การเลือกใช้ภาษาและกรอบการนำเสนอ เช่น การเน้นย้ำความรุนแรง การใช้คำที่กระตุ้นอารมณ์ หรือการสร้างภาพของศัตรู ยังมีบทบาทในการกำหนดว่าประชาชนจะมองสถานการณ์อย่างไร กระบวนการนี้ทำให้การรับรู้มิได้เป็นเพียงการสะท้อนความเป็นจริง แต่เป็นผลของการ “ประกอบสร้างความหมาย” ผ่านวาทกรรมในบางกรณี สื่อยังทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการถ่ายทอดวาทกรรมของรัฐ ซึ่งมีผลในการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่ประชาชนสามารถรับรู้และตีความได้ ดังนั้นการรับรู้ของสังคมจึงเป็นผลลัพธ์ของความสัมพันธ์ระหว่างสื่อ รัฐ และบริบททางสังคม

7. อัตลักษณ์ภายใต้ความกลัว

ภายใต้เงื่อนไขของสงครามซีปนาวูธ ความกลัวมิได้เพียงส่งผลต่อพฤติกรรมและการรับรู้ของประชาชนเท่านั้น หากยังมีบทบาทสำคัญในการก่อรูป “อัตลักษณ์ทางสังคม” (social identity) อย่างลึกซึ้ง กล่าวคือเมื่อสังคมเผชิญกับภัยคุกคามร่วมกัน อัตลักษณ์ของผู้คนมิได้ถูกกำหนดเพียงโดยปัจจัยทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ หรือชาติพันธุ์ แต่ถูกหล่อหลอมผ่าน “ประสบการณ์ของความกลัว” และ “การรับรู้ถึงศัตรู” อย่างต่อเนื่อง ในบริบทนี้ อัตลักษณ์จึงมิใช่สิ่งที่คงที่ หากเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ โดยเฉพาะในภาวะวิกฤตที่ความมั่นคงกลายเป็นประเด็นหลักของสังคม

7.1 อัตลักษณ์แห่งความกลัว (Fear Identity)

หนึ่งในรูปแบบสำคัญของอัตลักษณ์ภายใต้สงครามคือ “อัตลักษณ์แห่งความกลัว” ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลนิยามตนเองและกลุ่มของตนผ่านประสบการณ์ของภัยคุกคามและความไม่มั่นคง กล่าวคือความกลัวมิได้เป็นเพียงอารมณ์ชั่วครวญ แต่กลายเป็นส่วนหนึ่งของการรับรู้ตนเองในฐานะ “ผู้ที่อยู่ภายใต้ภัยคุกคาม”

ในสังคมที่เผชิญกับสงครามซีปนาวูธอย่างต่อเนื่อง ประชาชนอาจเริ่มมองตนเองในฐานะ “ผู้รอดชีวิต” (Survivors) หรือ “ผู้ที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยง” ซึ่งส่งผลต่อวิถีคิด การตัดสินใจ และการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น อัตลักษณ์เช่นนี้มักเชื่อมโยงกับความรู้สึกเปราะบาง (Vulnerability) และความจำเป็นในการป้องกันตนเอง

แนวคิดนี้สอดคล้องกับงานของ Ulrich Beck ที่ชี้ให้เห็นว่า ในสังคมความเสี่ยง อัตลักษณ์ของมนุษย์เริ่มถูกกำหนดผ่านความสัมพันธ์กับ “ความเสี่ยง” มากกว่าปัจจัยแบบดั้งเดิม กล่าวคือ ผู้คนมิได้เพียงถามว่า “ฉันเป็นใคร” แต่ยังถามว่า “ฉันอยู่ภายใต้ความเสี่ยงแบบใด” และ “ฉันควรปกป้องตนเองอย่างไร”

7.2 การแบ่งขั้ว “เรา” กับ “ศัตรู” (Us vs Enemy)

นอกจากการก่อรูปอัตลักษณ์ในระดับปัจเจกแล้ว ความกลัวยังมีบทบาทสำคัญในการสร้าง “อัตลักษณ์แบบกลุ่ม” ผ่านกระบวนการแบ่งขั้วระหว่าง “เรา” และ “ศัตรู” ซึ่งเป็นกลไกพื้นฐานของสังคมในภาวะสงคราม

เมื่อสังคมเผชิญกับภัยคุกคามร่วมกัน การสร้างภาพของ “ศัตรู” มีบทบาทในการกำหนดขอบเขตของกลุ่มและเสริมสร้างความเป็นเอกภาพภายในกลุ่มเดียวกัน งานของ Evrigenis (2008) ชี้ให้เห็นว่า “ความกลัวศัตรู” เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้คนรวมตัวกันและยอมรับการกระทำร่วมทางการเมือง ในบริบทของสงครามซีปนาวุธ กระบวนการแบ่งขั้วดังกล่าวมักถูกเสริมผ่านวาทกรรมของรัฐและสื่อ ซึ่งนำเสนอภาพของฝ่ายตรงข้ามในฐานะภัยคุกคามต่อความมั่นคงและความอยู่รอดของชาติ ส่งผลให้การรับรู้ของประชาชนต่อ “ผู้อื่น” ถูกกำหนดในลักษณะที่เป็นลบและลดทอนความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) ผลที่ตามมาคือการเพิ่มขึ้นของความไม่ไว้วางใจ ความหวาดระแวง และความตึงเครียดระหว่างกลุ่ม ซึ่งอาจนำไปสู่ความแตกแยกทางสังคมในระยะยาว แม้ว่าจะช่วยเสริมสร้างความเป็นเอกภาพภายในกลุ่มในระยะสั้นก็ตาม

7.3 ชาตินิยมเชิงอารมณ์ (Emotional Nationalism)

อีกหนึ่งผลลัพธ์สำคัญของอัตลักษณ์ภายใต้ความกลัวคือการก่อรูปของ “ชาตินิยมเชิงอารมณ์” ซึ่งเป็นรูปแบบของความรู้สึกผูกพันกับชาติที่ถูกขับเคลื่อนด้วยอารมณ์ เช่น ความกลัว ความโกรธ และความภาคภูมิใจ ภายใต้ภัยคุกคามจากสงคราม ความรู้สึกผูกพันกับชาติอาจเพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากประชาชนมองว่าชาติเป็น “พื้นที่แห่งความปลอดภัย” และเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการปกป้อง งานของ Andreas Wimmer ชี้ให้เห็นว่าชาตินิยมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นเอกภาพทางสังคม โดยเฉพาะในช่วงเวลาของความขัดแย้ง อย่างไรก็ตาม ชาตินิยมเชิงอารมณ์มีลักษณะเฉพาะคือ การเชื่อมโยงอัตลักษณ์กับอารมณ์อย่างเข้มข้น ซึ่งอาจนำไปสู่การยอมรับความรุนแรงในฐานะสิ่งที่ “จำเป็น” หรือ “ชอบธรรม” เพื่อปกป้องชาติ กระบวนการดังกล่าวยังอาจทำให้การวิพากษ์วิจารณ์รัฐหรือการตั้งคำถามต่อสงครามถูกมองว่าเป็นการคุกคามต่อความมั่นคง ในแง่นี้ ชาตินิยมเชิงอารมณ์จึงมีลักษณะเป็นทั้ง “พลังรวมกลุ่ม” และ “กลไกควบคุม” ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและการรับรู้ของประชาชน

โดยสรุป ความกลัวในบริบทของสงครามซีปนาวุธมีบทบาทสำคัญในการก่อรูปอัตลักษณ์ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม ตั้งแต่อัตลักษณ์แห่งความกลัว การแบ่งขั้วระหว่าง “เรา” และ “ศัตรู” ไปจนถึงชาตินิยมเชิงอารมณ์ กระบวนการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า อัตลักษณ์มิได้เป็นเพียงผลผลิตของประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรม แต่เป็นผลของ “สภาวะทางอารมณ์และความเสี่ยง” ที่ผู้คนเผชิญในชีวิตประจำวัน ดังนั้นบทความนี้จึงเสนอว่า ภายใต้เงื่อนไขของสงครามร่วมสมัย ความกลัวได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดว่า “เราเป็นใคร” และ “เรามองผู้อื่นอย่างไร” ในสังคมอย่างเป็นระบบ

8. ผลกระทบทางสังคม

สงครามซีปนาวุธในบริบทร่วมสมัยมิได้ส่งผลกระทบเพียงในระดับพฤติกรรมหรือการรับรู้ของปัจเจกชน หากแต่แผ่ขยายไปสู่ระดับ “โครงสร้างสังคม” อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะผ่านการก่อรูปของวัฒนธรรมแห่งความกลัว การเปลี่ยนแปลงสภาพจิตใจของสังคมในภาพรวม และการเพิ่มขึ้นของความแตกแยกทางสังคม กระบวนการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าสงครามได้กลายเป็น “แรงกระทำเชิงโครงสร้าง” ที่หล่อหลอมวิถีคิด ความสัมพันธ์ และพลวัตของสังคมในระยะยาว

8.1 วัฒนธรรมแห่งความกลัว (Fear Culture)

หนึ่งในผลกระทบที่สำคัญที่สุดของสงครามคือการก่อรูปของ “วัฒนธรรมแห่งความกลัว” (Fear culture) ซึ่งหมายถึงสภาวะที่ความกลัวกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันและถูกทำให้เป็นเรื่องปกติในสังคม ภายใต้สงครามซีปนาวุธที่มีลักษณะไม่แน่นอนและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ความกลัวมิได้เกิดขึ้นเป็นช่วงเวลา แต่กลายเป็น “บรรยากาศถาวร” ที่ครอบคลุมสังคม

ในสภาวะดังกล่าว พฤติกรรมและการตัดสินใจของผู้คนถูกกำหนดโดยความกลัวมากขึ้น เช่น การหลีกเลี่ยงพื้นที่เสี่ยง การติดตามข่าวสารอย่างต่อเนื่อง หรือการยอมรับมาตรการด้านความมั่นคงของรัฐโดยไม่ตั้งคำถาม แนวคิดสังคมความเสี่ยงของ Ulrich Beck อธิบายว่า เมื่อความเสี่ยงถูกผลิตและรับรู้อย่างต่อเนื่อง ความกลัวจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคม (Beck, 1992) วัฒนธรรมแห่งความกลัวยังมีผลในเชิงวัฒนธรรมและค่านิยม กล่าวคือ สังคมอาจเริ่มให้ความสำคัญกับ “ความปลอดภัย” มากกว่า “เสรีภาพ” และยอมรับการจำกัดสิทธิในนามของความมั่นคงมากขึ้น ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาการของสังคมประชาธิปไตยในระยะยาว

8.2 สังคมแห่งความวิตกกังวล (Anxiety Society)

นอกจากการก่อรูปของวัฒนธรรมแห่งความกลัวแล้ว สงครามยังนำไปสู่การก่อรูปของ “สังคมแห่งความวิตกกังวล” ซึ่งเป็นสภาวะที่ความเครียด ความกังวล และความไม่มั่นคงกลายเป็นลักษณะเด่นของสังคมโดยรวม ในบริบทของสงครามซีปนาวุธ ความวิตกกังวลมิได้จำกัดอยู่เฉพาะผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการโจมตี แต่สามารถแพร่กระจายไปสู่ประชาชนในวงกว้างผ่านสื่อและการรับรู้ร่วม งานศึกษาทางจิตวิทยาพบว่า การอยู่ภายใต้ภัยคุกคามอย่างต่อเนื่องสามารถนำไปสู่ความเครียดเรื้อรัง ภาวะวิตกกังวล และความเหนื่อยล้าทางจิตใจ (Ben-David et al., 2024)

สภาวะดังกล่าวส่งผลต่อทั้งระดับปัจเจกและระดับสังคม ในระดับปัจเจก ผู้คนอาจประสบปัญหาสุขภาพจิต เช่น ความเครียดหรือภาวะซึมเศร้า ขณะที่ในระดับสังคม ความวิตกกังวลร่วม (Collective anxiety) อาจนำไปสู่การลดลงของความไว้วางใจ การเพิ่มขึ้นของความระมัดระวัง และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ทางสังคมยิ่งไปกว่านั้น สังคมแห่งความวิตกกังวลยังมีแนวโน้มที่จะตอบสนองต่อภัยคุกคามด้วยวิธีการที่เน้นความมั่นคง

มากขึ้น เช่น การสนับสนุนนโยบายที่เข้มงวด หรือการยอมรับการใช้อำนาจของรัฐในระดับสูง ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง “ความกลัว” กับ “การเมืองของความมั่นคง”

8.3 ความแตกแยกทางสังคม (Polarization)

อีกหนึ่งผลกระทบสำคัญของสงครามคือการเพิ่มขึ้นของ “ความแตกแยกทางสังคม” ซึ่งเกิดจากการแบ่งขั้วระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม ทั้งในมิติทางการเมือง อัตลักษณ์ หรือทัศนคติ กระบวนการสร้าง “เรา” และ “ศัตรู” ที่เกิดขึ้นในภาวะสงครามมีบทบาทสำคัญในการผลักดันความแตกแยกดังกล่าว กล่าวคือการเน้นย้ำถึงภัยคุกคามจากฝ่ายตรงข้ามทำให้ประชาชนมีแนวโน้มที่จะรวมตัวกันภายในกลุ่มเดียวกัน ขณะเดียวกันก็เพิ่มความไม่ไว้วางใจต่อกลุ่มอื่น งานศึกษาของ Fiedler (2023) ชี้ให้เห็นว่า ความขัดแย้งทางอาวุธมักนำไปสู่การลดลงของความไว้วางใจระหว่างกลุ่ม และเพิ่มความเป็นพวกพ้องภายในกลุ่ม

ในบางกรณี ความแตกแยกอาจขยายไปสู่การตีตรา (Stigmatization) หรือการกีดกันทางสังคม โดยเฉพาะต่อกลุ่มที่ถูกมองว่าเป็น “คนนอก” หรือมีความเชื่อมโยงกับฝ่ายศัตรู ผลที่ตามมาคือการลดลงของความเป็นเอกภาพในระดับสังคมโดยรวม และการเพิ่มขึ้นของความตึงเครียดระหว่างกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ควรสังเกตว่า ความแตกแยกดังกล่าวอาจเกิดควบคู่ไปกับการเพิ่มขึ้นของความเป็นเอกภาพภายในกลุ่มเดียวกัน กล่าวคือ สงครามสามารถสร้างความเหนียวแน่นภายใน และการแบ่งแยกภายนอกได้ในเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของสังคมในภาวะวิกฤต

โดยสรุปสงครามซีปนาวุธได้ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมในหลายมิติ ตั้งแต่วัฒนธรรมแห่งความกลัว สังคมแห่งความวิตกกังวล ไปจนถึงความแตกแยกทางสังคม กระบวนการเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ความกลัวมิได้เป็นเพียงอารมณ์ส่วนบุคคล แต่เป็น “พลังเชิงโครงสร้าง” ที่สามารถกำหนดทิศทางของสังคมได้ ดังนั้น บทความขอเสนอว่า ภายใต้เงื่อนไขของสงครามร่วมสมัย ความกลัวได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการปรับเปลี่ยนทั้งค่านิยม ความสัมพันธ์ และโครงสร้างของสังคม ซึ่งมีนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจพลวัตของสังคมในยุคแห่งความไม่แน่นอนอย่างยิ่ง

สรุป

สงครามซีปนาวุธระหว่างสหรัฐอเมริกา อิสราเอล และอิหร่านในบริบทร่วมสมัยมิได้เป็นเพียงความขัดแย้งทางทหาร หากแต่เป็น “กระบวนการทางสังคม” ที่มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อพฤติกรรม การรับรู้ และอัตลักษณ์ของประชาชน ผ่านกลไกสำคัญคือ “ความกลัว” และ “ความเสี่ยง”

ในมิติแรก สงครามได้ผลิต “ความเสี่ยงเชิงสังคม” ที่มีได้จำกัดอยู่เพียงเหตุการณ์จริง แต่ขยายไปสู่การรับรู้ของประชาชน ทำให้เกิดสภาวะ “ความไม่มั่นคงถาวร” ซึ่งส่งผลให้ผู้คนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด จำกัดการใช้ชีวิต และยอมรับเงื่อนไขของความไม่แน่นอนในชีวิตประจำวัน

ในมิติที่สอง การรับรู้ของประชาชนต่อโลกและรัฐได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยโลกถูกมองว่าเป็นพื้นที่อันตราย ขณะที่รัฐถูกมองในฐานะผู้ปกป้อง การรับรู้ดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ถูกกำหนดผ่านวาทกรรมความมั่นคงและการสื่อสารของสื่อ ซึ่งมีบทบาทในการสร้าง “ความจริงทางสังคม” เกี่ยวกับภัยคุกคาม

ในมิติที่สาม ความกลัวมีบทบาทสำคัญในการก่อรูปอัตลักษณ์ทางสังคม ทั้งในรูปแบบของอัตลักษณ์แห่งความกลัว การแบ่งขั้วระหว่าง “เรา” และ “ศัตรู” และชาตินิยมเชิงอารมณ์ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความเป็นเอกภาพภายในกลุ่ม แต่ขณะเดียวกันก็นำไปสู่ความแตกแยกและความตึงเครียดระหว่างกลุ่ม

ในมิติสุดท้าย ผลกระทบทางสังคมของสงครามปรากฏในรูปของวัฒนธรรมแห่งความกลัว สังคมแห่งความวิตกกังวล และความแตกแยกทางสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ความกลัวได้กลายเป็น “พลังเชิงโครงสร้าง” ที่กำหนดทิศทางของสังคมในระยะยาว ดังนั้น บทความนี้จึงยืนยันข้อเสนอหลักว่า ภายใต้เงื่อนไขของสงครามซีปนาจร่วมสมัย “ความเสียมิได้เป็นเพียงข้อเท็จจริง หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างและขยายจนกลายเป็นความจริงทางสังคม” และในกระบวนการดังกล่าว ความกลัวได้กลายเป็นกลไกสำคัญที่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การรับรู้ และอัตลักษณ์ของมนุษย์อย่างเป็นระบบในโลกยุคใหม่

เอกสารอ้างอิง

- Beck, U. (1992). *Risk society: Towards a new modernity*. Sage Publications.
- Ben-David, B. M., et al. (2024). Trauma echoes: Factors associated with peritraumatic distress following the April 2024 Iranian missile attack on Israel. *European Journal of Psychotraumatology*, 15(1), 2446070. <https://doi.org/10.1080/20008066.2024.2446070>
- Bierman, A., & Kelty, R. (2019). The threat of war and psychological distress among civilians. *Sociological Perspectives*, 62(6), 1025–1043.
- Evrigenis, I. D. (2008). *Fear of enemies and collective action*. Cambridge University Press.
- Fiedler, C. (2023). What do we know about how armed conflict affects social cohesion? A review of the empirical literature. *International Studies Review*, 25(3), viad030. <https://doi.org/10.1093/isr/viad030>
- Fiedler, C., & Rohles, C. (2021). *Social cohesion after armed conflict: A literature review* (Discussion Paper 7/2021). German Development Institute (DIE).
- Foucault, M. (1977). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Pantheon Books.
- Gilligan, M. J., Pasquale, B. J., & Samii, C. (2014). Civil war and social cohesion: Lab-in-the-field evidence from Nepal. *American Journal of Political Science*, 58(3), 604–619. <https://doi.org/10.1111/ajps.12067>

- International Crisis Group. (2026, March 14). Conflict and consequences: The global impact of the new Middle East war. <https://www.crisisgroup.org>
- Kalyvas, S. N. (2006). *The logic of violence in civil war*. Cambridge University Press.
- Malešević, S. (2010). *The sociology of war and violence*. Cambridge University Press.
- Peleg, O., et al. (2024). Early evidence on the emotional distress of civilians during war. *International Journal of Psychology*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1002/ijop.70048>
- Scheer, S. (2026, March 18). Iranian cluster missiles pose extra challenge for Israel's air defences. Reuters. <https://www.reuters.com>
- Shvartsur, R., & Savitsky, B. (2023). Civilians under missile attack: Post-traumatic stress disorder among Jewish and Bedouin populations in southern Israel. *Frontiers in Psychiatry*, 14, 123456. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2023.123456>
- Wimmer, A. (2013). *Waves of war: Nationalism, state formation, and ethnic exclusion in the modern world*. Cambridge University Press.
- Yavetz, G. (2024). The 2024 Iranian missile attack on Israel as a live media event. *Journal of Media Studies*, 6(1), 1–15. <https://doi.org/10.3390/media6010002>

Thai Social Science Journal**Original Article**

Received: 19 July 2026

Revised: 6 August 2026

Accepted: 12 August 2026

วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้: ผลกระทบต่อเยาวชนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม**Educational Competition Culture in South Korea: Impacts on Youth and Social Inequality**น.ส.พรวิภา ชำนาญกุล¹

Miss.Ponwipa Chumnankul

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งวิเคราะห์วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ ซึ่งเป็นหนึ่งในระบบการศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์สูงที่สุดในโลก แต่ในขณะเดียวกันก็มีลักษณะการแข่งขันที่เข้มข้นและสร้างแรงกดดันต่อผู้เรียนอย่างมาก การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์ลักษณะของวัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในเกาหลีใต้ (2) ศึกษาผลกระทบต่อเยาวชน โดยเฉพาะด้านสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต และ (3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการศึกษากับความเหลื่อมล้ำทางสังคม รวมถึง (4) เสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อปรับปรุงระบบการศึกษาให้มีความสมดุลมากยิ่งขึ้น ผลการศึกษาพบว่า วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในเกาหลีใต้ถูกขับเคลื่อนโดยระบบสอบแข่งขันที่มีความสำคัญสูง โดยเฉพาะการทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ (CSAT) และบทบาทของโรงเรียนกวดวิชา ซึ่งเป็นระบบการศึกษาเอกชนที่ช่วยเสริมศักยภาพของนักเรียน แต่ในขณะเดียวกันก็เพิ่มความเหลื่อมล้ำทางสังคม ในด้านผลกระทบต่อเยาวชน พบว่าการแข่งขันทางการศึกษาก่อให้เกิดความเครียด ภาวะซึมเศร้า และปัญหาสุขภาพจิตในระดับสูง รวมถึงส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ขาดความสมดุลระหว่างการเรียนและการใช้ชีวิต นอกจากนี้ ระบบการศึกษายังมีส่วนในการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำทางสังคมเนื่องจากความแตกต่างในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน การปฏิรูปการศึกษาในเกาหลีใต้ควรมุ่งลดแรงกดดันจากการแข่งขัน ปรับปรุงระบบสอบให้มีความหลากหลาย และส่งเสริมสุขภาพจิตของเยาวชนควบคู่ไปกับการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เพื่อสร้างระบบการศึกษาที่มีความยั่งยืนและเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การแข่งขันทางการศึกษา, เกาหลีใต้, โรงเรียนกวดวิชา, สุขภาพจิตเยาวชน, ความเหลื่อมล้ำทางสังคม

¹ นักวิชาการอิสระ ; Independent Scholar, Thailand

Corresponding author, e-mail: ponwipachumnankul@gmail.com

Abstract

This article examines the culture of educational competition in South Korea, one of the highest-performing education systems in the world, which is also characterized by intense competition and significant pressure on students. The study aims to (1) analyze the nature of educational competition in South Korea, (2) investigate its impacts on youth, particularly in terms of mental health and quality of life, (3) explore the relationship between the education system and social inequality, and (4) propose policy recommendations to create a more balanced education system. The findings reveal that educational competition in South Korea is driven by high-stakes examinations, particularly the College Scholastic Ability Test (CSAT), and the widespread role of hagwon (private tutoring institutions). While these factors contribute to high academic performance, they also intensify social inequality. The study further finds that intense educational competition leads to significant negative impacts on youth, including stress, depression, and other mental health issues, as well as an imbalance between academic life and personal well-being. Moreover, the education system reinforces social inequality due to unequal access to educational resources, particularly among families with different socioeconomic backgrounds. The article suggests that education reform in South Korea should focus on reducing excessive competition, diversifying assessment systems, promoting youth mental health, and addressing educational inequality in order to build a more sustainable and equitable education system.

Keywords: educational competition, South Korea, hagwon, youth mental health, social inequality

1. บทนำ: การแข่งขันทางการศึกษาในสังคมเกาหลีใต้

ระบบการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติว่าเป็นหนึ่งในระบบที่มีประสิทธิภาพสูง โดยเฉพาะในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนซึ่งมักอยู่ในอันดับต้น ๆ ของโลกจากการประเมินขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา(OECD) เช่น โครงการ PISA อย่างไรก็ตาม เบื้องหลังของความสำเร็จดังกล่าวคือโครงสร้างการศึกษาที่มีลักษณะ “การแข่งขันสูง” และฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรมของสังคมเกาหลีใต้ซึ่งให้ความสำคัญกับการศึกษาในฐานะเครื่องมือสำคัญในการยกระดับสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม (OECD, 2014; Byun & Kim, 2010)

ในบริบททางสังคมของเกาหลีใต้ การศึกษาไม่ได้เป็นเพียงกระบวนการเรียนรู้เชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกหลักในการคัดเลือกและจัดลำดับสถานะของบุคคลในสังคม ระบบการสอบแข่งขัน โดยเฉพาะการสอบเข้ามหาวิทยาลัย หรือการทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ (College Scholastic Ability Test -CSAT) มีบทบาทอย่างยิ่งในการกำหนดอนาคตของนักเรียน ทั้งในด้านโอกาสทางการศึกษา อาชีพ และรายได้ในระยะยาว (Lee & Larson, 2000) ลักษณะดังกล่าวทำให้สังคมเกาหลีถูกเรียกว่าเป็นสังคมที่ขับเคลื่อนด้วยการสอบแข่งขันอย่างเข้มข้น (Exam-oriented society)

ความเข้มข้นของการแข่งขันทางการศึกษานี้นำไปสู่การเกิด “ระบบเงา” ทางการศึกษา (Shadow education) หรือการเรียนกวดวิชาซึ่งในเกาหลีใต้เรียกโรงเรียนกวดวิชาเอกชนว่า “hagwon” โดย โรงเรียนกวดวิชา มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพทางการเรียนของนักเรียน และกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของเยาวชนเกาหลีจำนวนมาก (Kim, 2018; Lee & Shouse, 2011) นักเรียนจำนวนมากต้องใช้เวลาเรียนในโรงเรียนตามปกติ และต่อด้วยการเรียนพิเศษในโรงเรียนกวดวิชาเป็นเวลาหลายชั่วโมงต่อวัน ซึ่งสะท้อนถึงระดับการแข่งขันที่สูงและความคาดหวังจากทั้งครอบครัวและสังคม

แรงกดดันทางการศึกษาดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะจากระบบการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับความสำเร็จทางการศึกษาในฐานะ “เส้นทางหลัก” ของการเลื่อนสถานะทางสังคม ครอบครัวจำนวนมากลงทุนทรัพยากรจำนวนมากในด้านการศึกษา เช่น ค่าใช้จ่ายสำหรับโรงเรียนกวดวิชาเอกชนเพื่อเพิ่มโอกาสในการเข้าสู่มหาวิทยาลัยชั้นนำ (Bae & Choi, 2024) ส่งผลให้การแข่งขันทางการศึกษาไม่เพียงแต่เป็นการแข่งขันระหว่างนักเรียน แต่ยังเป็นการแข่งขันระหว่างครอบครัวและชนชั้นทางสังคมอีกด้วย

อย่างไรก็ตามแม้ว่าระบบดังกล่าวจะมีส่วนช่วยสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพสูง แต่ก็ได้ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะต่อสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของเยาวชน งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าแรงกดดันจากการเรียนและการแข่งขันสอบมีความสัมพันธ์กับความเครียด ภาวะซึมเศร้า และปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มนักเรียนเกาหลีใต้ (Lee et al., 2021; Kwak & Han, 2019) นอกจากนี้การแข่งขันทางการศึกษายังมีส่วนในการสร้างและตอกย้ำความเหลื่อมล้ำทางสังคม เนื่องจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าสามารถเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา เช่น โรงเรียนกวดวิชาที่มีคุณภาพสูงได้มากกว่า (Byun et al., 2012)

ดังนั้นระบบการศึกษาในเกาหลีใต้จึงสะท้อนให้เห็นถึงความย้อนแย้งเชิงโครงสร้าง กล่าวคือแม้ว่าการศึกษาจะถูกมองว่าเป็นกลไกสำคัญในการสร้างโอกาสและความเท่าเทียม แต่ในทางปฏิบัติกลับกลายเป็นกลไกที่อาจผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำและสร้างแรงกดดันทางสังคมในระดับสูง การทำความเข้าใจวัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์ทั้งผลลัพธ์เชิงบวกและผลกระทบเชิงลบของระบบดังกล่าวในบริบทของสังคมร่วมสมัย

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ (2) ศึกษาผลกระทบของระบบดังกล่าวต่อเยาวชน โดยเฉพาะในด้านสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต (3) วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการแข่งขันทางการศึกษากับความเหลื่อมล้ำทางสังคม และ (4) เสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพทางการศึกษาและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เรียนในระยะยาว

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาและความเหลื่อมล้ำ

การวิเคราะห์วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดทางทฤษฎีที่สามารถอธิบายทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตวิทยาอย่างบูรณาการ โดยเฉพาะแนวคิดที่เชื่อมโยงระหว่าง “การศึกษา” กับ “โครงสร้างความเหลื่อมล้ำ” และ “ผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล” ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดหลัก ได้แก่ ทฤษฎีทุนมนุษย์, แนวคิดการสืบพันธุ์ทางสังคม, แนวคิดการแข่งขันทางการศึกษาและ แนวคิดสุขภาพจิตของเยาวชน

2.1 ทฤษฎีทุนมนุษย์ (Human Capital Theory)

แนวคิดทุนมนุษย์ อธิบายว่าการศึกษารูปแบบหนึ่งของ “การลงทุน” ที่ช่วยเพิ่มศักยภาพของมนุษย์ในด้านความรู้ ทักษะ และความสามารถ ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน (Productivity) และรายได้ในอนาคต (Becker, 1993) ในมุมมองนี้การตัดสินใจลงทุนด้านการศึกษาเป็นการตัดสินใจเชิงเหตุผลของทั้งปัจเจกบุคคลและครอบครัว โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าในชีวิต

ในบริบทของประเทศเกาหลีใต้ แนวคิดนี้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสังคมให้คุณค่าสูงต่อการศึกษาในฐานะเครื่องมือในการเลื่อนสถานะทางสังคมและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การแข่งขันทางการศึกษาและการลงทุนในโรงเรียนกวดวิชาเอกชน สามารถอธิบายได้ภายใต้กรอบของแนวคิดทุนมนุษย์ กล่าวคือครอบครัวยุคใหม่มองว่าการลงทุนด้านการศึกษาในระดับที่สูงมากเป็นสิ่งที่ “คุ้มค่า” ในระยะยาว (Hultberg et al., 2017) อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้มักมุ่งเน้นผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ และอาจมองข้ามผลกระทบทางสังคมและจิตใจที่เกิดขึ้นจากการแข่งขันที่เข้มข้น

2.2 แนวคิดการสืบพันธุ์ทางสังคม (Social Reproduction)

ต่างจากแนวคิดทุนมนุษย์ แนวคิดการสืบพันธุ์ทางสังคมของ Pierre Bourdieu เสนอว่าการศึกษามิได้เป็นเพียงกลไกในการสร้างโอกาสเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการ “ผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำทางสังคม” (Bourdieu, 1986) โดยเฉพาะผ่านสิ่งที่เรียกว่า “ทุนทางวัฒนธรรม” (Cultural capital) เช่น ภาษา วิถีคิด และรสนิยม ซึ่งมักถูกถ่ายทอดจากครอบครัวสู่บุตรหลาน

ในระบบการศึกษาเกาหลีใต้ แนวคิดนี้ช่วยอธิบายว่าเหตุใดนักเรียนจากครอบครัวที่มีฐานะดีจึงมีแนวโน้มประสบความสำเร็จทางการศึกษามากกว่า เนื่องจากสามารถเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาเพิ่มเติม เช่น โรงเรียนกวดวิชาเอกชนคุณภาพสูง หรือสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้ออำนวย (Byun et al., 2012) ส่งผลให้การศึกษาไม่

เพียงแต่เป็น “โอกาส” แต่ยังเป็น “กลไกคัดเลือก” ที่ตอกย้ำความแตกต่างทางชนชั้น ดังนั้นภายใต้กรอบแนวคิดการสืบพันธุ์ทางสังคม ระบบการศึกษาแบบแข่งขันสูงของเกาหลีใต้จึงอาจไม่ได้นำไปสู่ความเท่าเทียม แต่กลับมีแนวโน้มเพิ่มช่องว่างระหว่างกลุ่มสังคม

2.3 แนวคิดการแข่งขันทางการศึกษา(Educational Competition)

แนวคิดการแข่งขันทางการศึกษามุ่งอธิบายพลวัตของการแข่งขันเพื่อเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษาที่มีจำกัด เช่น ที่นั่งในมหาวิทยาลัยชั้นนำ หรือโอกาสทางอาชีพ แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ค่านิยมยึดติดวุฒิ (Credentialism) ซึ่งหมายถึงการที่ใบปริญญาและวุฒิการศึกษากลายเป็นตัวกำหนดสถานะทางสังคมและโอกาสในตลาดแรงงาน (Collins, 1979)

ในกรณีของเกาหลีใต้การแข่งขันเพื่อเข้าสู่มหาวิทยาลัยชั้นนำ เช่น มหาวิทยาลัยแห่งชาติโซล (Seoul National University) สะท้อนถึงระบบที่ให้ความสำคัญกับ “ใบรับรอง” มากกว่าทักษะที่แท้จริง ส่งผลให้เกิดการแข่งขันที่รุนแรงและยึดเยื้อ นักเรียนต้องลงทุนเวลาและทรัพยากรจำนวนมากเพื่อเพิ่มโอกาสในการสอบผ่าน (Lee & Shouse, 2011) แนวคิดนี้ช่วยอธิบายว่าเหตุใดการแข่งขันทางการศึกษาจึงทวีความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ กล่าวคือเมื่อทรัพยากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมีจำกัด ผู้เรียนและครอบครัวจึงต้องแข่งขันกันอย่างหนักเพื่อให้ได้เปรียบในระบบดังกล่าว

2.4 แนวคิดสุขภาพจิตของเยาวชน(Youth Mental Health)

นอกจากมิติทางเศรษฐกิจและสังคมแล้ว การแข่งขันทางการศึกษายังส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของเยาวชน แนวคิดด้านสุขภาพจิตเยาวชน มุ่งเน้นการทำความเข้าใจผลกระทบของความเครียด ความกดดัน และสภาพแวดล้อมทางสังคมต่อการพัฒนาทางจิตใจของวัยรุ่นในบริบทของเกาหลีใต้ งานวิจัยจำนวนมากพบว่าความกดดันจากการเรียนและการสอบมีความสัมพันธ์กับภาวะเครียด (Stress) ความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ (Burnout) และภาวะซึมเศร้า (Depression) ในกลุ่มนักเรียน (Lee et al., 2021) นอกจากนี้ การแข่งขันที่เข้มข้นยังเชื่อมโยงกับปัญหาที่รุนแรง เช่น อัตราการฆ่าตัวตายในกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้วอื่น ๆ (Kwak & Han, 2019) แนวคิดนี้จึงมีความสำคัญในการเติมเต็มข้อจำกัดของแนวคิดเศรษฐศาสตร์แบบดั้งเดิม โดยชี้ให้เห็นว่าการประเมิน “ความสำเร็จ” ของระบบการศึกษาไม่ควรพิจารณาเฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเท่านั้น แต่ควรคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เรียนด้วย

3. โครงสร้างระบบการศึกษาเกาหลีใต้

ระบบการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ได้รับการออกแบบให้มีโครงสร้างที่เป็นระบบและมีมาตรฐานสูง โดยมีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ อย่างไรก็ตาม โครงสร้างดังกล่าวก็เป็นพื้นฐานสำคัญที่ก่อให้เกิดการแข่งขันทางการศึกษาอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะในช่วงการเปลี่ยนผ่านจากระดับมัธยมศึกษาไปสู่ระดับอุดมศึกษา (OECD, 2014)

3.1 โครงสร้างระบบการศึกษา

ระบบการศึกษาเกาหลีใต้แบ่งออกเป็น 3 ระดับหลัก ได้แก่ ระดับประถมศึกษา (6 ปี) ระดับมัธยมศึกษา (6 ปี) แบ่งเป็นมัธยมต้น 3 ปี และมัธยมปลาย 3 ปี) และระดับอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัย) ซึ่งเป็นโครงสร้างที่มีลักษณะคล้ายกับประเทศพัฒนาแล้วหลายประเทศ (OECD, 2021)

การศึกษาภาคบังคับครอบคลุมระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น โดยรัฐมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาและกำหนดมาตรฐานหลักสูตร อย่างไรก็ตามเมื่อเข้าสู่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระบบการศึกษาจะเริ่มมีลักษณะ “คัดเลือก” มากขึ้น โดยนักเรียนต้องเตรียมตัวสำหรับการแข่งขันสอบเข้ามหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของชีวิตการศึกษา

ในระดับอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยชั้นนำ เช่น มหาวิทยาลัยแห่งชาติโซล (Seoul National University), มหาวิทยาลัยเกาหลี (Korea University) และมหาวิทยาลัยยอนเซ (Yonsei University) หรือที่เรียกว่า “SKY universities” มีบทบาทสำคัญในโครงสร้างชนชั้นทางสังคม เนื่องจากการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเหล่านี้มักเชื่อมโยงกับโอกาสทางอาชีพและรายได้ที่สูงกว่าในอนาคต (Lee & Shouse, 2011) ส่งผลให้ระบบการศึกษากลายเป็นกลไกสำคัญในการจัดลำดับสถานะทางสังคม

3.2 ระบบสอบแข่งขัน (CSAT)

หนึ่งในองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของระบบการศึกษาเกาหลีใต้คือการสอบการทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ (CSAT) หรือที่รู้จักในชื่อซุนึง (Suneung) ซึ่งเป็นการสอบระดับชาติที่จัดขึ้นปีละครั้ง และมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการคัดเลือกนักเรียนเข้าสู่มหาวิทยาลัย

การทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ ถูกมองว่าเป็น “การสอบครั้งเดียวที่กำหนดอนาคต” ของนักเรียน เนื่องจากผลคะแนนสอบมีอิทธิพลโดยตรงต่อโอกาสในการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยชั้นนำ และส่งผลต่อเส้นทางอาชีพในระยะยาว (Lee & Larson, 2000) ในวันสอบการทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ รัฐบาลยังมีมาตรการพิเศษ เช่น การเลื่อนเวลาเปิดทำการของหน่วยงานรัฐและเอกชน หรือการควบคุมการจราจร เพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เข้าสอบ ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญของการสอบนี้ในระดับสังคม ลักษณะของระบบการทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ ที่เป็นการสอบแบบ “เดิมพันสูง” (High-stakes examination) ส่งผลให้เกิดแรงกดดันอย่างมากต่อผู้เรียน นักเรียนต้องใช้เวลาหลายปีในการเตรียมตัวสอบ และมักต้องเผชิญกับความเครียดในระดับสูงจากความคาดหวังของครอบครัวและสังคม (Kwak & Han, 2019) ระบบดังกล่าวจึงเป็นกลไกสำคัญที่ขับเคลื่อนวัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในเกาหลีใต้

3.3 บทบาทของโรงเรียนกวดวิชาเอกชน

นอกจากระบบการศึกษาในโรงเรียนปกติแล้ว ระบบการศึกษาเกาหลีใต้ยังมี “ระบบเงา” (Shadow education) ที่สำคัญ คือโรงเรียนกวดวิชาเอกชน (Hagwon) ซึ่งมีบทบาทอย่างกว้างขวางในการเตรียมความพร้อมของนักเรียนสำหรับการสอบแข่งขัน

โรงเรียนกวดวิชากลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการศึกษาที่แทบจะแยกไม่ออกจากระบบหลัก โดยนักเรียนจำนวนมากเข้าร่วมการเรียนพิเศษหลังเลิกเรียนในโรงเรียนปกติ ซึ่งอาจกินเวลาหลายชั่วโมงต่อวัน (Kim, 2018) การขยายตัวของโรงเรียนกวดวิชาสะท้อนถึงความต้องการของครอบครัวในการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่บุตรหลานในสภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขันสูง อย่างไรก็ตามบทบาทของโรงเรียนกวดวิชายังมีนัยสำคัญต่อประเด็นความเหลื่อมล้ำทางสังคม เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการเรียนกวดวิชามีมูลค่าสูง ครอบครัวที่มีรายได้สูงจึงสามารถลงทุนในโรงเรียนกวดวิชาที่มีคุณภาพได้มากกว่า ซึ่งส่งผลให้เด็กจากครอบครัวที่มีฐานะดีกว่ามีความได้เปรียบทางการศึกษา (Bae & Choi, 2024)

การเติบโตของโรงเรียนกวดวิชา ยังสะท้อนถึงข้อจำกัดของระบบการศึกษาในโรงเรียนปกติที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในบริบทของการแข่งขันที่เข้มข้นได้อย่างเพียงพอ (Choi & Choi, 2016) ส่งผลให้ระบบการศึกษาเกาหลีใต้มีลักษณะ “สองชั้น” คือ ระบบทางการและระบบเอกชนที่ทำงานควบคู่กัน โดยสรุปโครงสร้างระบบการศึกษาเกาหลีใต้ประกอบด้วยระบบการศึกษาที่เป็นทางการ ระบบสอบแข่งขันที่มีความสำคัญสูง และระบบกวดวิชาเอกชนที่มีบทบาทอย่างกว้างขวาง องค์ประกอบทั้งสามนี้ทำงานร่วมกันในการสร้างระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพสูง แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดการแข่งขันอย่างเข้มข้น แรงกดดันต่อผู้เรียน และความเหลื่อมล้ำทางสังคมในระยะยาว

4. วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษา

วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีลักษณะเฉพาะและฝังรากลึกในโครงสร้างทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของประเทศ โดยสะท้อนถึงการผสมผสานระหว่างค่านิยมด้านความสำเร็จทางการศึกษา ระบบสอบแข่งขันที่เข้มข้น และแรงกดดันจากครอบครัวและสังคมในวงกว้าง ปรากฏการณ์นี้ไม่เพียงส่งผลต่อรูปแบบการเรียนรู้ของเยาวชน แต่ยังมีนัยสำคัญต่อความสัมพันธ์ทางสังคมและความเหลื่อมล้ำในระยะยาว (Byun & Kim, 2010)

4.1 วัฒนธรรมกวดวิชา (Hagwon Culture)

หนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในเกาหลีใต้คือวัฒนธรรมกวดวิชา หรือวัฒนธรรมการเรียนกวดวิชาเอกชน ซึ่งมีบทบาทอย่างกว้างขวางและกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของนักเรียนเกาหลีจำนวนมาก นักเรียนมักเข้าร่วมการเรียนในโรงเรียนกวดวิชาหลังเลิกเรียนจากโรงเรียนปกติ โดยบางกรณีใช้เวลาเรียนต่อเนื่องจนถึงช่วงค่ำหรือดึก (Kim, 2018)

การเรียนในโรงเรียนกวดวิชา ไม่ได้เป็นเพียงการเสริมความรู้ แต่เป็นกลไกสำคัญในการเพิ่ม “ความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน” ในระบบการสอบที่มีเดิมพันสูง นักเรียนที่เข้าเรียนในโรงเรียนกวดวิชา ที่มีคุณภาพมักมีโอกาสดำเนินสอบได้ดีกว่า ซึ่งทำให้ครอบครัวจำนวนมากยินดีลงทุนทรัพยากรจำนวนมากในระบบดังกล่าว (Bae & Choi, 2024) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือการขยายตัวของ “เวลาศึกษา” ของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ นักเรียน

เกาหลีจำนวนมากมีชั่วโมงการเรียนที่ยาวนานกว่าประเทศอื่น ๆ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบ ซึ่งสะท้อนถึงความเข้มข้นของการแข่งขันทางการศึกษา (Lee & Larson, 2000) อย่างไรก็ตามการใช้เวลาเรียนที่ยาวนานดังกล่าวยังนำไปสู่ปัญหาความสมดุลระหว่างการเรียนและชีวิตส่วนตัวของเยาวชน

4.2 แรงกดดันทางการศึกษา (Educational Pressure)

วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในเกาหลีใต้ยังเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับแรงกดดันทางการศึกษา ซึ่งเกิดจากทั้งครอบครัว โรงเรียน และสังคมโดยรวม ในระดับครอบครัวผู้ปกครองมักมีความคาดหวังสูงต่อความสำเร็จทางการศึกษาของบุตรหลาน เนื่องจากมองว่าการศึกษเป็นเส้นทางหลักในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสถานะทางสังคม (Han & Park, 2024)

ในระดับสังคมความสำเร็จทางการศึกษาถูกเชื่อมโยงกับคุณค่าและการยอมรับทางสังคมอย่างชัดเจน นักเรียนที่สามารถเข้าสู่มหาวิทยาลัยชั้นนำจะได้รับการยอมรับและมีโอกาสในชีวิตที่ดีกว่า ส่งผลให้เกิดแรงกดดันอย่างต่อเนื่องในการแข่งขันเพื่อให้ได้ผลการเรียนที่ดี (Lee et al., 2021)

แรงกดดันดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพจิตของเยาวชน งานวิจัยพบว่าความคาดหวังจากครอบครัวและการแข่งขันทางการศึกษามีความสัมพันธ์กับระดับความเครียด ความเหนื่อยล้าทางจิตใจ (Burnout) และภาวะซึมเศร้าในกลุ่มนักเรียน (Kwak & Han, 2019) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าระบบการศึกษาที่มีการแข่งขันสูงอาจก่อให้เกิด “ต้นทุนทางจิตใจ” ที่สำคัญ

4.3 สังคมแห่งการแข่งขัน (Hyper-competition)

เมื่อพิจารณาในภาพรวม สังคมเกาหลีใต้สามารถอธิบายได้ว่าเป็น “สังคมแห่งการแข่งขัน” (Hyper-competitive society) โดยเฉพาะในด้านการศึกษา ซึ่งการแข่งขันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในระดับปัจเจก แต่ขยายไปสู่ระดับโรงเรียน ครอบครัว และสังคมโดยรวม

หนึ่งในลักษณะสำคัญของสังคมแห่งการแข่งขันคือการ “เปรียบเทียบคะแนน” และการจัดลำดับ (Ranking) อย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นการจัดอันดับนักเรียนในชั้นเรียน การจัดอันดับโรงเรียน หรือการจัดอันดับมหาวิทยาลัย ระบบดังกล่าวสร้างแรงจูงใจในการแข่งขัน แต่ในขณะเดียวกันก็สร้างความกดดันและความรู้สึกเปรียบเทียบทางสังคมในระดับสูง (Lee & Shouse, 2011)

การให้ความสำคัญกับการจัดอันดับยังเชื่อมโยงกับแนวคิดยึดติดวุฒิ ซึ่งทำให้วุฒิการศึกษาและชื่อเสียงของสถาบันกลายเป็นตัวกำหนดโอกาสในชีวิต ส่งผลให้การแข่งขันมีลักษณะ “ทวีความรุนแรง” มากขึ้นเรื่อย ๆ เนื่องจากทรัพยากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพมีจำกัด

นอกจากนี้สังคมแห่งการแข่งขันยังนำไปสู่การสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่เน้นความสำเร็จเชิงวิชาการเป็นหลัก ซึ่งอาจจำกัดการพัฒนาทักษะอื่นๆ เช่น ความคิดสร้างสรรค์หรือทักษะทางสังคมของผู้เรียน (Choi et al., 2012) โดยสรุปวัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในเกาหลีใต้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ วัฒนธรรมกวดวิชาที่ขยายตัวอย่างกว้างขวาง แรงกดดันทางการศึกษาจากครอบครัวและสังคม และลักษณะของสังคมที่มีการ

แข่งขันสูงในทุกระดับ องค์ประกอบเหล่านี้มีส่วนในการสร้างระบบการศึกษาที่มีประสิทธิภาพสูง แต่ในขณะเดียวกันก็สร้างความตึงเครียดทางสังคมและผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเยาวชน ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการวิเคราะห์ในเชิงนโยบายต่อไป

5. ผลกระทบต่อเยาวชน

วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ไม่ได้ส่งผลเฉพาะต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อชีวิตของเยาวชนในหลายมิติ ทั้งด้านสุขภาพจิต คุณภาพชีวิต และพัฒนาการเชิงบุคลิกภาพของผู้เรียน การทำความเข้าใจผลกระทบเหล่านี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสะท้อน “ต้นทุนทางสังคม” ของระบบการศึกษาที่มีการแข่งขันสูง

5.1 สุขภาพจิตของเยาวชน

หนึ่งในผลกระทบที่สำคัญที่สุดของการแข่งขันทางการศึกษาคือปัญหาสุขภาพจิตของเยาวชน โดยเฉพาะความเครียด (Stress) ภาวะซึมเศร้า (Depression) และความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ (Burnout) ซึ่งเกิดจากแรงกดดันสะสมจากการเรียนและการสอบแข่งขัน

ในบริบทของเกาหลีใต้ นักเรียนต้องเผชิญกับแรงกดดันอย่างต่อเนื่องตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะในช่วงมัธยมศึกษาที่ต้องเตรียมตัวสอบการทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ งานวิจัยพบว่าระดับความเครียดของนักเรียนมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความคาดหวังทางการศึกษาและการแข่งขันในระบบสอบ (Lee et al., 2021) นอกจากนี้ การเรียนที่ยาวนานและขาดเวลาพักผ่อนยังส่งผลให้เกิดภาวะล้า ซึ่งส่งผลต่อแรงจูงใจและความพึงพอใจในชีวิตประเด็นที่น่ากังวลอย่างยิ่งคืออัตราการฆ่าตัวตายในกลุ่มเยาวชน ซึ่งในเกาหลีใต้ถือว่าอยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ โดยมีความเชื่อมโยงกับแรงกดดันทางการศึกษาและความคาดหวังจากสังคม (Kwak & Han, 2019) ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของระบบการศึกษาที่เน้นการแข่งขันเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงสุขภาวะทางจิตใจของผู้เรียนอย่างเพียงพอ

5.2 คุณภาพชีวิตของนักเรียน

นอกจากผลกระทบด้านสุขภาพจิตแล้ว วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษายังส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของนักเรียน โดยเฉพาะในด้านการจัดสรรเวลาและความสมดุลระหว่างชีวิตกับการเรียน นักเรียนเกาหลีใต้จำนวนมากต้องใช้เวลาในแต่ละวันกับการเรียนทั้งในโรงเรียนและโรงเรียนกวดวิชา รวมกันเป็นเวลาหลายชั่วโมง ส่งผลให้มีเวลาพักผ่อนและเวลาส่วนตัวจำกัด (Lee & Larson, 2000) การขาดเวลาพักผ่อนอย่างเพียงพอไม่เพียงส่งผลต่อสุขภาพร่างกาย แต่ยังส่งผลต่อสมาธิ ความสามารถในการเรียนรู้ และความพึงพอใจในชีวิตโดยรวม

นอกจากนี้นักเรียนยังมีโอกาสน้อยในการเข้าร่วมกิจกรรมนันทนาการหรือกิจกรรมทางสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาเยาวชนในมิติที่หลากหลาย ส่งผลให้ชีวิตของนักเรียนมีลักษณะ “ไม่สมดุล” (Imbalanced life) โดยเน้นไปที่การเรียนเป็นหลัก คุณภาพชีวิตที่ลดลงดังกล่าวสะท้อนถึงข้อจำกัดของระบบ

การศึกษาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์เชิงวิชาการมากกว่าความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เรียน ซึ่งเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นในวงวิชาการและนโยบายสาธารณะ

5.3 การพัฒนาเชิงบุคลิกภาพ

อีกหนึ่งผลกระทบที่สำคัญคือการพัฒนาเชิงบุคลิกภาพของเยาวชน โดยระบบการศึกษาที่เน้นการแข่งขันและการสอบมักส่งเสริมการเรียนรู้แบบ “ท่องจำ” (Rote learning) มากกว่าการคิดวิเคราะห์หรือการสร้างสรรค์ ในบริบทของเกาหลีใต้ การเตรียมตัวสอบการทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ และการแข่งขันเพื่อเข้าสู่มหาวิทยาลัยชั้นนำทำให้การเรียนการสอนมุ่งเน้นไปที่การทำข้อสอบและการเพิ่มคะแนนมากกว่าการพัฒนาทักษะเชิงลึก เช่นความคิดเชิงวิพากษ์ (Critical thinking) หรือความคิดเชิงสร้างสรรค์(Choi et al., 2012) ส่งผลให้ผู้เรียนอาจมีข้อจำกัดในการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับโลกยุคใหม่นอกจากนี้ การอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขันสูงยังอาจส่งผลต่อการพัฒนาทางสังคมและอารมณ์ของเยาวชน เช่น การเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น การขาดความมั่นใจในตนเอง หรือการให้คุณค่ากับความสำเร็จทางวิชาการมากกว่าคุณค่าอื่น ๆ ในชีวิต ในระยะยาวผลกระทบดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อศักยภาพของแรงงานและความสามารถในการปรับตัวในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งต้องการทักษะที่หลากหลายมากกว่าความรู้เชิงวิชาการเพียงอย่างเดียว

6. ความเหลื่อมล้ำทางสังคมจากระบบการศึกษา

แม้ว่าระบบการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้จะถูกมองว่าเป็นกลไกสำคัญในการสร้างโอกาสและยกระดับสถานะทางสังคม แต่ในทางปฏิบัติ ระบบดังกล่าวกลับมีบทบาทสำคัญในการผลิตซ้ำและตอกย้ำความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเฉพาะภายใต้บริบทของการแข่งขันทางการศึกษาที่เข้มข้นและการพึ่งพาระบบการศึกษาเอกชนอย่างแพร่หลาย (Byun & Kim, 2010)

6.1 ความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสทางการศึกษา

หนึ่งในมิติสำคัญของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาคือความแตกต่างด้าน “โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา” ระหว่างครอบครัวที่มีรายได้สูงและรายได้ต่ำ ในสังคมเกาหลีใต้ ครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าสามารถลงทุนในทรัพยากรทางการศึกษาได้มากกว่า เช่น การเรียนในโรงเรียนกวดวิชา ที่มีคุณภาพสูง การจ้างครูสอนพิเศษ หรือการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย (Byun et al., 2012)

ในทางตรงกันข้าม ครอบครัวที่มีรายได้น้อยมักมีข้อจำกัดในการลงทุนด้านการศึกษา ส่งผลให้บุตรหลานมีโอกาสน้อยในการแข่งขันในระบบที่เน้นผลคะแนนสอบเป็นหลัก ความแตกต่างดังกล่าวนำไปสู่ “ช่องว่างทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน” (Achievement gap) ที่เพิ่มขึ้นระหว่างกลุ่มสังคม (OECD, 2014) ดังนั้น แม้ว่าจะระบบการศึกษาจะเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการศึกษาในระดับพื้นฐาน แต่ในระดับการแข่งขันที่สูงขึ้น ความได้เปรียบทางเศรษฐกิจกลับมีบทบาทสำคัญในการกำหนดผลลัพธ์ทางการศึกษา

6.2 ค่าใช้จ่ายโรงเรียนกวดวิชา กับชนชั้นทางสังคม

บทบาทของโรงเรียนกวดวิชา ในระบบการศึกษาเกาหลีใต้เป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงกับความเหลื่อมล้ำทางสังคม เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการเรียนกวดวิชามีมูลค่าสูง และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ครอบครัวที่มีรายได้สูงจึงสามารถส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนกวดวิชา ที่มีชื่อเสียงและมีคุณภาพสูงได้มากกว่า (Bae & Choi, 2024)

การเข้าถึงโรงเรียนกวดวิชาที่มีคุณภาพไม่ได้เป็นเพียงการเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้ แต่ยังเป็นการเพิ่มโอกาสในการแข่งขันในระบบสอบที่มีเดิมพันสูง เช่น การทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ ส่งผลให้เกิดความได้เปรียบเชิงโครงสร้างของกลุ่มชนชั้นกลางและชนชั้นสูงในเชิงโครงสร้าง ระบบโรงเรียนกวดวิชา จึงทำหน้าที่เป็น “กลไกเสริม” ที่ขยายความเหลื่อมล้ำจากระบบการศึกษาหลัก กล่าวคือแม้ว่ารัฐจะจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนอย่างเท่าเทียม แต่การมีอยู่ของระบบการศึกษาเอกชนที่เข้มแข็งกลับทำให้ผลลัพธ์ทางการศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ (Choi & Choi, 2016)

6.3 การสืบทอดชนชั้นผ่านการศึกษา

ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในเกาหลีใต้ยังเชื่อมโยงกับกระบวนการ “การสืบทอดชนชั้น” (Social reproduction) ผ่านระบบการศึกษาโดยเฉพาะการเข้าถึงมหาวิทยาลัยชั้นนำ เช่น มหาวิทยาลัยแห่งชาติโซล มหาวิทยาลัยเกาหลี และมหาวิทยาลัยฮอนโซซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดเส้นทางอาชีพและสถานะทางสังคม (Lee & Shouse, 2011)

นักเรียนที่สามารถเข้าสู่มหาวิทยาลัยชั้นนำมักได้รับโอกาสในการทำงานในองค์กรชั้นนำหรือภาคธุรกิจขนาดใหญ่ ซึ่งนำไปสู่รายได้และสถานะทางสังคมที่สูงกว่า ในขณะที่นักเรียนจากครอบครัวที่มีทรัพยากรจำกัดมักมีโอกาสน้อยในการเข้าถึงมหาวิทยาลัยเหล่านี้ ส่งผลให้การเลื่อนสถานะทางสังคม (Social mobility) มีข้อจำกัด (Byun et al., 2012)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงการทำงานของระบบการศึกษาในฐานะ “กลไกคัดเลือกทางสังคม” ที่เชื่อมโยงผลลัพธ์ทางการศึกษากับโครงสร้างชนชั้นอย่างใกล้ชิด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bourdieu ที่มองว่า การศึกษามีบทบาทในการผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำมากกว่าการลดความเหลื่อมล้ำโดยสรุป ระบบการศึกษาในเกาหลีใต้ แม้จะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นกลไกที่สร้างและตอกย้ำความเหลื่อมล้ำทางสังคม ผ่านความแตกต่างในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา ค่าใช้จ่ายในระบบโรงเรียนกวดวิชา และโครงสร้างการคัดเลือกเข้าสู่มหาวิทยาลัยชั้นนำ ความเหลื่อมล้ำดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญที่จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขผ่านนโยบายสาธารณะที่มุ่งสร้างความเท่าเทียมทางการศึกษาอย่างแท้จริง

7. นโยบายรัฐและการปฏิรูปการศึกษา

ภายใต้บริบทของการแข่งขันทางการศึกษาที่เข้มข้นและผลกระทบเชิงลบต่อเยาวชนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ดำเนินนโยบายและมาตรการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสมดุลระหว่าง “ประสิทธิภาพทางการศึกษา” และ “คุณภาพชีวิตของผู้เรียน” อย่างไรก็ตามการดำเนินนโยบายดังกล่าวยังเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและแรงต้านจากวัฒนธรรมการแข่งขันที่ฝังรากลึกในสังคม (OECD, 2024)

7.1 การควบคุมโรงเรียนกวดวิชา

หนึ่งในมาตรการสำคัญของรัฐคือการควบคุมบทบาทของโรงเรียนกวดวิชา ซึ่งถูกมองว่าเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้การแข่งขันทางการศึกษาทวีความเข้มข้นและเพิ่มความเหลื่อมล้ำทางสังคม รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ออกกฎหมายและมาตรการต่าง ๆ เพื่อจำกัดผลกระทบของโรงเรียนกวดวิชา เช่น การกำหนดเวลาเปิด-ปิดของสถาบันกวดวิชา โดยเฉพาะการห้ามเปิดสอนในช่วงเวลากลางคืนหลังเวลาที่กำหนด (Curfew policy) (Choi & Choi, 2016)

นอกจากนี้รัฐยังมีความพยายามในการควบคุมค่าใช้จ่ายของโรงเรียนกวดวิชา เพื่อลดภาระทางการเงินของครอบครัว และลดความได้เปรียบของกลุ่มที่มีรายได้สูง อย่างไรก็ตามมาตรการดังกล่าวมักประสบข้อจำกัดในทางปฏิบัติ เนื่องจากความต้องการของผู้ปกครองและนักเรียนยังคงสูง ส่งผลให้เกิดการปรับตัวของตลาด hagwon เช่น การย้ายรูปแบบการสอนไปสู่ระบบออนไลน์หรือการสอนแบบส่วนตัว (Bae & Choi, 2024) ดังนั้น แม้ว่าการควบคุมโรงเรียนกวดวิชา จะเป็นนโยบายสำคัญ แต่ก็สะท้อนถึงความท้าทายของรัฐในการควบคุม “ระบบเงา” ที่มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อแรงจูงใจทางสังคมอย่างรวดเร็ว

7.2 การลดแรงกดดันทางการศึกษา

อีกหนึ่งแนวทางสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาคือการลดแรงกดดันทางการศึกษา โดยเฉพาะการปรับปรุงระบบสอบแข่งขันที่มีลักษณะเป็น “high-stakes examination” เช่น การทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ รัฐบาลได้พยายามลดความสำคัญของการสอบเพียงครั้งเดียว และส่งเสริมการประเมินผลที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การพิจารณาผลการเรียนในโรงเรียน (School records) หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร (OECD, 2021)

นอกจากนี้ ยังมีความพยายามในการส่งเสริมแนวคิดการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic education) หรือการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนในมิติที่หลากหลาย ทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อลดการพึ่งพาการเรียนแบบท่องจำและการแข่งขันด้านคะแนนสอบเพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังเผชิญกับข้อจำกัด เนื่องจากสังคมยังคงให้ความสำคัญกับมหาวิทยาลัยชั้นนำและผลคะแนนสอบ ส่งผลให้แรงกดดันทางการศึกษายังคงอยู่ในระดับสูง (Lee & Shouse, 2011)

7.3 นโยบายสนับสนุนสุขภาพจิตเยาวชน

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา รัฐบาลเกาหลีใต้ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นสุขภาพจิตของเยาวชนมากขึ้น โดยพัฒนานโยบายและมาตรการสนับสนุนในระดับโรงเรียนและชุมชน เช่น การจัดบริการให้คำปรึกษา (Counseling

services) ในโรงเรียน การจัดตั้งศูนย์สุขภาพจิตสำหรับเยาวชน และการบูรณาการบริการด้านจิตวิทยาเข้าสู่ระบบการศึกษา (Lee et al., 2021)

นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมแนวทางบริการสุขภาพจิตในโรงเรียน (School-based mental health) ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสภาวะทางจิตใจของนักเรียน เช่น การลดภาระการเรียน การสร้างกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพจิต และการฝึกอบรมครูให้สามารถดูแลและสังเกตปัญหาทางจิตใจของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม แม้ว่านโยบายเหล่านี้จะมีความก้าวหน้า แต่ปัญหาสุขภาพจิตในกลุ่มเยาวชนยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ เนื่องจากรากของปัญหาเชื่อมโยงกับโครงสร้างการแข่งขันทางการศึกษาและค่านิยมทางสังคมที่ยากต่อการเปลี่ยนแปลงในระยะสั้น (Kwak & Han, 2019)

โดยสรุป นโยบายรัฐและการปฏิรูปการศึกษาในเกาหลีใต้สะท้อนถึงความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากระบบการแข่งขันทางการศึกษา ทั้งในด้านการควบคุมโรงเรียนกวดวิชา การลดแรงกดดันทางการศึกษา และการสนับสนุนสุขภาพจิตของเยาวชน ความสำเร็จของนโยบายเหล่านี้ยังขึ้นอยู่กับ การปรับเปลี่ยนโครงสร้างเชิงระบบและค่านิยมทางสังคมควบคู่กันไปซึ่งเป็นความท้าทายสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาในระยะยาว

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์วัฒนธรรมการแข่งขันทางการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง โดยพบว่า ระบบการศึกษาเกาหลีใต้มีลักษณะเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพสูงในด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นระบบที่ขับเคลื่อนด้วยการแข่งขันอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะผ่านกลไกสำคัญ เช่น การสอบ การทดสอบมาตรฐานระดับชาติของเกาหลีใต้ และบทบาทของโรงเรียนกวดวิชาเอกชน ซึ่งทำให้การศึกษาเป็นทั้ง “โอกาส” และ “สนามแข่งขัน” ในเวลาเดียวกัน

ในเชิงทฤษฎี การศึกษาในเกาหลีใต้สามารถอธิบายได้ทั้งในฐานะการลงทุนเพื่อเพิ่มทุนมนุษย์ และในฐานะกลไกที่ผลิตซ้ำความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาถึงบทบาทของทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรทางเศรษฐกิจของครอบครัว นอกจากนี้ แนวคิดการแข่งขันทางการศึกษาและการรับรองคุณวุฒิ (Credentialism) ยังช่วยอธิบายความเข้มข้นของการแข่งขันที่เกิดขึ้นในระบบ ซึ่งนำไปสู่แรงกดดันในระดับสูงต่อผู้เรียน

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมการแข่งขันดังกล่าวส่งผลกระทบต่อเยาวชน ทั้งในด้านสุขภาพจิต เช่น ความเครียด ภาวะซึมเศร้า และความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ ตลอดจนคุณภาพชีวิตที่ขาดความสมดุล และข้อจำกัดในการพัฒนาทักษะเชิงสร้างสรรค์ ในขณะเดียวกัน ระบบการศึกษายังมีส่วนในการสร้างและตอกย้ำความเหลื่อมล้ำทางสังคม ผ่านความแตกต่างในการเข้าถึงทรัพยากรทางการศึกษา โดยเฉพาะโรงเรียนกวดวิชา และโอกาสในการเข้าสู่มหาวิทยาลัยชั้นนำ

แม้ว่ารัฐบาลเกาหลีใต้จะได้ดำเนินนโยบายเพื่อควบคุมระบบกวดวิชา ลดแรงกดดันทางการศึกษา และส่งเสริมสุขภาพจิตของเยาวชน แต่ความท้าทายสำคัญยังคงอยู่ที่โครงสร้างเชิงระบบและค่านิยมทางสังคมที่ทำให้ความสำคัญกับการแข่งขันและความสำเร็จทางการศึกษาในระดับสูง ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษาในอนาคตจำเป็นต้องมุ่งสร้างสมดุลระหว่าง “ความเป็นเลิศทางวิชาการ” และ “ความเป็นอยู่ที่ดีของผู้เรียน” ควบคู่ไปกับการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ระบบการศึกษาสามารถทำหน้าที่เป็นกลไกในการสร้างโอกาสที่เท่าเทียมและยั่งยืนในสังคม

เอกสารอ้างอิง

- Bae, S. H., & Choi, K. H. (2024). The cause of institutionalized private tutoring in Korea: Defective public schooling or a universal desire for family reproduction? *ECNU Review of Education*, 7(1), 12–41. <https://doi.org/10.1177/20965311231182722>
- Byun, S.-Y., & Kim, K.-K. (2010). Educational inequality in South Korea: The widening socioeconomic gap in student achievement. *Research in the Sociology of Education*, 17, 155–182. [https://doi.org/10.1108/S1479-3539\(2010\)0000017008](https://doi.org/10.1108/S1479-3539(2010)0000017008)
- Byun, S.-Y., Schofer, E., & Kim, K.-K. (2012). Revisiting the role of cultural capital in East Asian educational systems: The case of South Korea. *Sociology of Education*, 85(3), 219–239. <https://doi.org/10.1177/0038040712447180>
- Choi, A., Calero, J., & Escardíbul, J.-O. (2012). Private tutoring and academic achievement in Korea: An approach through PISA-2006. *KEDI Journal of Educational Policy*, 9(2), 299–322. <https://doi.org/10.22804/kjep.2012.9.2.006>
- Choi, H., & Choi, Á. (2016). Regulating private tutoring consumption in Korea: Lessons from another failure. *International Journal of Educational Development*, 49, 144–156. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2016.03.002>
- Choi, H., Cho, S., Kim, J., & Lee, S. M. (2024). The role of teacher support in the self-esteem of Korean adolescents with burnout. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 34(1). <https://doi.org/10.1177/20556365231207246>
- Fawaz, Y., & Lee, J. (2022). Rank comparisons amongst teenagers and suicidal ideation. *Economics and Human Biology*, 44, Article 101073.

- Han, G.-S., & Park, J.-A. (2024). The relationship between parental academic achievement pressure, physical activity, self-esteem, and body image among South Korean adolescents. *Adolescents*, 4(4), 484–492. <https://doi.org/10.3390/adolescents4040034>
- Howard, N. J. (2021). A theoretical examination of shadow education in South Korea. ERIC. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED629143.pdf>
- Hultberg, P., Calonge, D. S., & Kim, S.-H. (2017). Education policy in South Korea: A contemporary model of human capital accumulation? *Cogent Education*, 4(1), 1389804. <https://doi.org/10.1080/2331186X.2017.1389804>
- Kim, M., Shin, K., & Park, S. (2023). Academic helplessness and life satisfaction in Korean adolescents: The moderated mediation effects of leisure time physical activity. *Healthcare*, 11(3), 298. <https://doi.org/10.3390/healthcare11030298>
- Kim, Y. C. (2018). Out of the shadows: A review of shadow education and the curriculum and culture of schooling in South Korea. in education. <https://journals.uregina.ca/ineducation/article/view/405/968>
- Kwak, C. W., & Han, B. (2019). Adolescent suicide in South Korea: Risk factors and proposed multi-dimensional solution. *Asian Journal of Psychiatry*, 43, 150–153.
- Lee, J., Han, C., Ko, Y.-H., Lee, M.-S., & Yoon, H.-K. (2021). Assessment of life factors affecting the experience of depressive symptoms in adolescents: A secondary analysis using the Korea Youth Risk Behavior Survey. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 15(1), 50. <https://doi.org/10.1186/s13034-021-00407-0>
- Lee, M., & Larson, R. (2000). The Korean “examination hell”: Long hours of studying, distress, and depression. *Journal of Youth and Adolescence*, 29(2), 249–271. <https://doi.org/10.1023/A:1005160717081>
- Lee, S., & Shouse, R. C. (2011). The impact of prestige orientation on shadow education in South Korea. *Sociology of Education*, 84(3), 212–224. <https://doi.org/10.1177/0038040711411278>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2014). *Lessons from PISA for Korea*. OECD Publishing.
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). *Korea and the OECD—25 years and beyond*. OECD Publishing.

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). OECD economic surveys: Korea 2024. OECD Publishing.

UNICEF East Asia and Pacific Regional Office. (2021). Republic of Korea case study. UNICEF.

UNICEF Innocenti. (2021). Mind the gap: The state of the world's children and adolescent mental health. UNICEF Innocenti.

Thai Social Science Journal**Original Article**

Received: 24 July 2026

Revised: 7 August 2026

Accepted: 12 August 2026

การทุจริตการสอบท้องถิ่นกับวิกฤตหลักคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย
Local Government Examination Corruption and the Crisis of the Merit Principle
in Thailand's Public Personnel Administration

น.ส. พัทธพร มุ่งดอนกลาง¹

Miss.pudcharapon Mungdonkang

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์การทุจริตการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ในฐานะวิกฤตของระบบบริหารงานบุคคลภาครัฐ โดยใช้กรณีข้อกล่าวหาทุจริตการสอบท้องถิ่นเป็นกรณีศึกษา สำหรับพิจารณาผลกระทบต่อหลักคุณธรรม หลักความเสมอภาค คุณภาพบุคลากร การจัดการบริการสาธารณะ และความไว้วางใจของประชาชน บทความนี้การศึกษาเอกสารจากกฎหมาย เอกสารราชการ รายงานของหน่วยงาน ตรวจสอบ และเอกสารวิชาการเกี่ยวกับระบบคุณธรรมและการบริหารงานบุคคลภาครัฐ ผลการศึกษาพบว่า การแก้ไขคะแนน การเรียกรับผลประโยชน์ การใช้นายหน้า หรือการแทรกแซงกระบวนการบรรจุ ได้ทำให้ผู้สมัครบาง รายได้รับประโยชน์โดยมิชอบเท่านั้น แต่เป็นการแทนที่การคัดเลือกตามความรู้ความสามารถด้วยเงิน อิทธิพล และ เครือข่ายอุปถัมภ์ ส่งผลให้การสอบแข่งขันสูญเสียความหมายในฐานะกลไกสร้างความชอบธรรมในการเข้าสู่ ตำแหน่งภาครัฐ ผู้สมัครที่สุจริตต้องเสียค่าใช้จ่าย เวลา และโอกาสทางอาชีพ ขณะที่การบรรจุบุคคลที่ไม่มีความ เหมาะสมอาจกระทบต่อการใช้อำนาจ การบริหารงบประมาณ และคุณภาพของบริการสาธารณะ นอกจากนี้ การ เข้าสู่ตำแหน่งด้วยวิธีไม่สุจริตยังอาจสร้างแรงจูงใจให้แสวงหาผลประโยชน์เพื่อชดเชยค่าใช้จ่ายหรือตอบแทน เครือข่ายที่ให้ความช่วยเหลือ บทความขอเสนอว่า การกำหนดความรับผิดชอบแยกผู้แก้ไขคะแนน ผู้ให้และผู้รับ ผลประโยชน์ นายหน้า เจ้าหน้าที่ผู้ละเลยการควบคุม ผู้บริหาร และผู้สมัครที่รู้เห็นนอกจากผู้ได้รับผลกระทบโดย สุจริต การเพิกถอนผลสอบหรือคำสั่งบรรจุต้องคำนึงถึงหลักความได้สัดส่วน พยานหลักฐาน และความสุจริตของแต่ละ บุคคล พร้อมจัดให้มีการตรวจคะแนนใหม่ การอุทธรณ์ และการเยียวยาที่เหมาะสม ในเชิงปฏิรูป ควรแบ่งแยก

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: pudcharaponmungdonkang@gmail.com

หน้าที่ในกระบวนการสอบ สร้างระบบตรวจสอบคะแนนย้อนหลัง กำหนดความรับผิดชอบของผู้บริหาร เปิดสิทธิให้ผู้สมัครตรวจสอบข้อมูลของตน ตั้งกลไกตรวจสอบอิสระ และตัดวงจรมายหน้ากับการซื้อขายตำแหน่ง เพื่อฟื้นฟูระบบคุณธรรมและความเชื่อมั่นต่อราชการท้องถิ่น

คำสำคัญ: การสอบท้องถิ่น, การบริหารงานบุคคลภาครัฐ, หลักคุณธรรม, การทุจริตในการสอบ, ความเสมอภาค

Abstract

This article examines corruption in competitive examinations for the recruitment of local government officials and employees as a crisis of Thailand's public personnel administration system. Alleged irregularities in local government examinations are used as a case study to assess their effects on the merit principle, equality, personnel quality, public service delivery, and public trust. The study employs documentary research based on legislation, official documents, reports issued by oversight agencies, and academic literature concerning merit-based recruitment and public personnel administration. The findings indicate that score manipulation, solicitation of benefits, brokerage networks, and interference with appointment procedures do more than confer improper advantages on certain candidates. Such practices replace selection based on knowledge and competence with money, influence, and patronage networks, thereby depriving competitive examinations of their legitimacy as a gateway to public office. Honest candidates incur financial costs, devote substantial time to preparation, and lose career opportunities, while the appointment of unqualified individuals may undermine the exercise of public authority, budget administration, and the quality of local public services. Entry into public office through corrupt means may also create incentives to seek improper benefits in order to recover expenses or repay the networks that facilitated the appointment. The article argues that responsibility must be differentiated among those who manipulate scores, offer or receive benefits, act as brokers, neglect supervisory duties, exercise managerial authority, or knowingly accept unlawful assistance, while protecting candidates and appointees who acted in good faith. The annulment of examination results or appointment orders should be based on proportionality, available evidence, and the good faith of each affected person. Appropriate remedies should include score re-examination, independent appeals, reimbursement, and protection of legitimately acquired rights. The article recommends separating duties throughout the examination process, establishing

auditable score-tracking systems, imposing supervisory accountability, enabling candidates to access their examination data, creating independent review mechanisms, and dismantling brokerage and position-buying networks. These reforms are necessary to restore the merit system and rebuild public confidence in local government personnel administration.

Keywords: Local government examinations, Public personnel administration, Merit principle, Examination corruption, Equality

1. บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด เนื่องจากมีหน้าที่จัดทำบริการสาธารณะและแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นการจัดการสิ่งแวดล้อม การสาธารณสุข การศึกษา การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ตลอดจนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจของชุมชน ประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจหน้าที่งบประมาณ หรือโครงสร้างองค์กรเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของบุคลากรผู้ปฏิบัติงานด้วย บุคลากรส่วนท้องถิ่นต้องมีทั้งความรู้ ความสามารถ ความรับผิดชอบ และความสุจริต เพราะเป็นผู้ใช้กฎหมาย บริหารงบประมาณ และตัดสินใจเกี่ยวกับประโยชน์สาธารณะในระดับพื้นที่โดยตรง พระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 จึงกำหนดโครงสร้างและมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นขึ้น เพื่อให้การสรรหา การบรรจุแต่งตั้ง และการบริหารบุคลากรเป็นไปอย่างมีระบบและสอดคล้องกับประโยชน์ของราชการและประชาชน (พระราชบัญญัติระเบียบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542)

การสรรหาและคัดเลือกบุคลากรถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของกระบวนการบริหารงานบุคคลภาครัฐ เพราะเป็นขั้นตอนที่กำหนดว่า บุคคลประเภทใดจะได้รับโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งและใช้อำนาจรัฐ หากระบบสรรหาสามารถคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะเหมาะสมได้ ย่อมช่วยเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรและสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน หลักสำคัญของการสรรหาบุคลากรภาครัฐคือหลักคุณธรรม ซึ่งกำหนดให้การตัดสินใจเกี่ยวกับบุคลากรต้องตั้งอยู่บนความรู้ ความสามารถ สมรรถนะ และความเหมาะสมกับตำแหน่ง ไม่ใช่ฐานะทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางการเมือง หรือเครือข่ายอุปถัมภ์ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 แม้จะใช้กับข้าราชการพลเรือนเป็นหลัก แต่สะท้อนมาตรฐานสำคัญของการบริหารงานบุคคลภาครัฐไทยที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ ประสิทธิภาพ คุณภาพ และคุณธรรมในการปฏิบัติราชการ (พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551) ในทำนองเดียวกันองค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) อธิบายว่า ระบบราชการที่ยึดหลักคุณธรรมต้องใช้เกณฑ์คุณสมบัติและสมรรถนะที่กำหนดไว้ล่วงหน้า มีกระบวนการตัดสินใจที่เป็นกลาง โปร่งใส และเปิดให้ผู้สมัครแข่งขันอย่างเป็นธรรม เพราะระบบดังกล่าวช่วยลดโอกาสของการอุปถัมภ์ การเล่น

พรรคเล่นพวก และการทุจริตในภาครัฐ (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2020)

หลักคุณธรรมยังเชื่อมโยงกับหลักความเสมอภาคและความโปร่งใสอย่างแยกไม่ออก ผู้สมัครสอบทุกคนควรได้รับโอกาสแข่งขันภายใต้กติกาเดียวกัน ใช้ข้อสอบและเกณฑ์ประเมินเดียวกัน และได้รับการพิจารณาจากผลการสอบที่สะท้อนความสามารถจริง กรณีข้อกล่าวหาทุจริตการสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2568 ของไทยจึงเป็นกรณีศึกษาที่มีความสำคัญต่อระบบบริหารงานบุคคลภาครัฐไทย รายงานข่าวและการตรวจสอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกล่าวถึงข้อสงสัยเกี่ยวกับความไม่ตรงกันของข้อมูลคะแนนการแก้ไขผลคะแนนภายหลังการสอบ การเรียกรับเงิน การใช้นายหน้าหรือบุคคลกลาง และการช่วยเหลือผู้สมัครบางรายให้ได้รับสิทธิสอบผ่านหรือได้รับการบรรจุ ทั้งนี้ประเด็นดังกล่าวยังอยู่ระหว่างการไต่สวนและตรวจสอบ จึงยังไม่อาจถือเป็นข้อยุติว่าบุคคลใดกระทำความผิด อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ปรากฏเพียงพอที่จะตั้งคำถามเชิงระบบว่ากระบวนการสอบซึ่งมีหลายหน่วยงานและบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องเปิดช่องให้เกิดการแทรกแซงข้อมูลได้อย่างไร และระบบตรวจสอบภายในสามารถป้องกันหรือตรวจพบความผิดปกติได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใด

กรณีดังกล่าวมิใช่เหตุการณ์ที่แยกขาดจากอดีต เพราะสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเคยมีมติชี้มูลผู้เกี่ยวข้องกับการทุจริตสอบแข่งขันเพื่อบรรจุเป็นพนักงานส่วนตำบล ในจังหวัดมหาสารคามหลายราย และต่อมายังมีการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาบางรายในกรณีดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการทุจริตการสอบท้องถิ่นอาจเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและสัมพันธ์กับช่องว่างของโครงสร้างการบริหารงานบุคคล มากกว่าที่จะเป็นเพียงพฤติกรรมของบุคคลบางรายเท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2560, 2567) หากรัฐไม่สามารถรับรองได้ว่าผลสอบสะท้อนความรู้ความสามารถที่แท้จริง ความเชื่อมั่นต่อการสอบแข่งขันย่อมลดลง และอาจขยายผลไปสู่ความไม่ไว้วางใจต่อการบรรจุแต่งตั้ง คุณภาพของบุคลากร และความชอบธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรวม

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักคุณธรรมและหลักความเสมอภาคในการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรส่วนท้องถิ่น วิเคราะห์ผลกระทบของกรณีข้อกล่าวหาทุจริตการสอบท้องถิ่นต่อผู้สมัคร คุณภาพบุคลากร และความน่าเชื่อถือของระบบราชการท้องถิ่น ตลอดจนเสนอแนวทางปรับปรุงกระบวนการสอบ การตรวจสอบ และการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบ ขอบเขตของบทความมุ่งวิเคราะห์ปัญหาในมิติการบริหารงานบุคคลภาครัฐ โดยใช้กรณีการสอบท้องถิ่น พ.ศ. 2568 เป็นกรณีศึกษา และได้มุ่งวินิจฉัยความรับผิดชอบทางอาญาของบุคคลใดเป็นการเฉพาะ ข้อถกเถียงหลักของบทความคือ การทุจริตการสอบท้องถิ่นมิใช่เพียงความผิดในกระบวนการสอบ แต่เป็นวิกฤตของหลักคุณธรรมที่กระทบต่อโครงสร้างการบริหารงานบุคคลทั้งระบบ เพราะเมื่อจุดเริ่มต้นของการเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐไม่เป็นธรรม ความชอบธรรม คุณภาพ และความน่าเชื่อถือของการปฏิบัติราชการในชั้นต่อไปย่อมถูกตั้งคำถามตามไปด้วย

2. แนวคิดและหลักการบริหารงานบุคคลภาครัฐ

การบริหารงานบุคคลภาครัฐมิได้เป็นเพียงกระบวนการจัดคนเข้าสู่ตำแหน่ง หากเป็นกลไกพื้นฐานในการกำหนดคุณภาพ ประสิทธิภาพ และความชอบธรรมของการใช้อำนาจรัฐ ตั้งแต่การวางแผนกำลังคน การสรรหาและคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนา การประเมินผล ไปจนถึงการรักษาวินัย ทุกขั้นตอนต้องตั้งอยู่บนหลักคุณธรรม ความรู้ความสามารถ ความเสมอภาค ความโปร่งใส และความรับผิดชอบ โดยเฉพาะขั้นตอนการสรรหาซึ่งเป็นประจักษ์ของการเข้าสู่ระบบราชการ หากกระบวนการดังกล่าวถูกแทรกแซงด้วยเงิน อิทธิพล หรือระบบอุปถัมภ์ ย่อมทำให้บุคคลที่ได้รับการคัดเลือกขาดความชอบธรรม และส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการบริหารราชการในระยะยาว

2.1 ความหมายและความสำคัญของการบริหารงานบุคคลภาครัฐ

การบริหารงานบุคคลภาครัฐหมายถึงกระบวนการจัดการบุคลากรของรัฐอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวางแผนกำลังคน การกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้ง การประเมินผลการปฏิบัติงาน การพัฒนาความรู้และสมรรถนะ การให้ค่าตอบแทน การส่งเสริมความก้าวหน้าในสายอาชีพ ตลอดจนการรักษาวินัย และการพ้นจากตำแหน่ง กระบวนการดังกล่าวมีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้หน่วยงานของรัฐมีบุคลากรที่เพียงพอ มีคุณสมบัติเหมาะสมกับภารกิจ และสามารถปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารงานบุคคลจึงมิใช่เพียงงานธุรการภายในองค์กร แต่เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงคุณภาพของบุคลากรเข้ากับคุณภาพของการบริหารราชการและการจัดบริการสาธารณะโดยตรง (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2553)

ในระบบราชการ บุคลากรเป็นผู้ใช้อำนาจตามกฎหมาย บริหารงบประมาณ กำหนดมาตรการ และให้บริการประชาชน ความรู้ ความสามารถ และจริยธรรมของบุคลากรจึงส่งผลโดยตรงต่อความถูกต้อง ความรวดเร็ว และความเป็นธรรมของการปฏิบัติราชการ ในบรรดากระบวนการทั้งหมด การสรรหาและคัดเลือกถือเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดของวงจรบริหารงานบุคคล เพราะเป็นขั้นตอนที่กำหนดว่าใครจะได้รับโอกาสเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐ หากกระบวนการนี้สามารถคัดเลือกบุคคลจากความรู้ ความสามารถ และความเหมาะสมกับงานได้ ย่อมวางรากฐานให้การบรรจุแต่งตั้ง การพัฒนา การประเมินผล และความก้าวหน้าในสายอาชีพเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่หากจุดเริ่มต้นขาดความสุจริต เช่น มีการซื้อขายตำแหน่ง การแทรกแซงผลสอบ หรือใช้เครือข่ายอุปถัมภ์ บุคคลที่ได้รับการบรรจุอาจมิใช่ผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุด และความบกพร่องดังกล่าวจะส่งผลต่อเนื่องไปยังทุกขั้นตอนของการบริหารบุคคลในภายหลัง

ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นสรรหาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อมีการประกาศผลสอบหรือบรรจุแต่งตั้งแล้ว เพราะบุคคลที่เข้าสู่ตำแหน่งโดยมิชอบอาจได้รับสิทธิ เงินเดือน ความก้าวหน้า และอำนาจหน้าที่จากรัฐต่อไป อีกทั้งยังอาจทำให้ผู้สมัครที่มีความรู้ความสามารถแต่ไม่ได้รับความเป็นธรรมสูญเสียโอกาสในอาชีพ ดังนั้นความสุจริตของ

กระบวนการสรรหาและคัดเลือกจึงเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของความชอบธรรมในการบริหารงานบุคคลภาครัฐ และเป็นจุดที่รัฐต้องให้ความสำคัญกับการป้องกัน ตรวจสอบ และกำหนดความรับผิดชอบอย่างเข้มงวด

2.2 หลักคุณธรรมในการบริหารงานบุคคล

หลักคุณธรรมเป็นหลักพื้นฐานของการบริหารงานบุคคลภาครัฐที่กำหนดให้การตัดสินใจเกี่ยวกับบุคคล ต้องตั้งอยู่บนความรู้ ความสามารถ สมรรถนะ ผลการปฏิบัติงาน และความเหมาะสมกับตำแหน่ง มากกว่าความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจ อิทธิพลทางการเมือง หรือระบบอุปถัมภ์ หลักการนี้มีเป้าหมายเพื่อให้รัฐได้บุคลากรที่มีคุณภาพและเพื่อให้ประชาชนเชื่อมั่นว่าการเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐเป็นผลจากการแข่งขันที่เป็นธรรม มิใช่ผลจากเงินหรือเส้นสาย (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2020)

องค์ประกอบประการแรกของหลักคุณธรรมคือ การคัดเลือกบุคคลตามความรู้และความสามารถ กระบวนการสอบหรือการประเมินต้องออกแบบให้สามารถวัดคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับหน้าที่ของตำแหน่งได้จริง เกณฑ์การพิจารณาต้องกำหนดไว้ล่วงหน้าและใช้กับผู้สมัครทุกคนอย่างสม่ำเสมอ การคัดเลือกตามความสามารถจึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงคะแนนข้อเขียน แต่ควรครอบคลุมความรู้เฉพาะตำแหน่ง สมรรถนะ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงานด้วย

องค์ประกอบประการที่สองคือ การเปิดโอกาสให้บุคคลแข่งขันอย่างเท่าเทียม ผู้มีคุณสมบัติตามที่กำหนดควรเข้าถึงข้อมูลการรับสมัคร หลักเกณฑ์ และเงื่อนไขการสอบได้โดยทั่วถึง ไม่ควรมีบุคคลใดได้รับข้อมูลภายในข้อสอบ หรือความช่วยเหลือที่ผู้สมัครรายอื่นไม่ได้รับ การแข่งขันที่แท้จริงต้องเกิดขึ้นภายใต้กติกาเดียวกัน และผลการคัดเลือกต้องสะท้อนความสามารถของผู้สมัคร ไม่ใช่ความสัมพันธ์กับผู้จัดสอบหรือผู้มีอำนาจ

องค์ประกอบประการที่สามคือ การปราศจากการเลือกปฏิบัติและระบบอุปถัมภ์ การตัดสินใจด้านบุคลากรต้องไม่ใช่เหตุจากเพศ อายุ ภูมิลำเนา ความสัมพันธ์ส่วนตัว การเมือง หรือฐานะทางสังคมมาเป็นปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้อง กับตำแหน่ง การเล่นพรรคเล่นพวกและระบบอุปถัมภ์ทำให้กระบวนการบริหารบุคคลสูญเสียความเป็นกลาง และทำลายโอกาสของผู้สมัครที่มีความรู้ความสามารถอย่างแท้จริง

องค์ประกอบประการที่สี่คือ ความโปร่งใสและตรวจสอบได้ กระบวนการสอบต้องมีหลักฐานและระบบตรวจสอบตั้งแต่การจัดทำข้อสอบ การรักษาความลับ การควบคุมสนามสอบ การตรวจคำตอบ การบันทึกคะแนน การประมวลผล และการประกาศผล ทุกขั้นตอนควรมีการแบ่งแยกหน้าที่และบันทึกข้อมูลที่สามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ หากเกิดข้อโต้แย้ง รัฐต้องสามารถอธิบายได้ว่าคะแนนมาจากขั้นตอนใด ใครเป็นผู้เข้าถึงข้อมูล และมีการแก้ไขข้อมูลหรือไม่ ความโปร่งใสจึงมิได้หมายถึงการประกาศรายชื่อผู้สอบผ่านเท่านั้น แต่รวมถึงความน่าเชื่อถือของกระบวนการทั้งหมด

องค์ประกอบประการสุดท้ายคือ ความรับผิดชอบของผู้จัดสอบและผู้มีอำนาจแต่งตั้ง ผู้ดำเนินการสอบ ผู้ประมวลผลคะแนน คณะกรรมการ และผู้บริหารต้องรับผิดชอบตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตน ไม่ควรสามารถ

หลีกเลี่ยงความรับผิดชอบโดยอ้างว่ามอบหมายงานให้บุคคลหรือหน่วยงานอื่นแล้ว เพราะผู้มีอำนาจกำกับยังคงมีหน้าที่ควบคุม ตรวจสอบ และป้องกันความเสี่ยง หากละเลยจนเปิดช่องให้มีการทุจริต ย่อมสะท้อนความบกพร่องของระบบความรับผิดชอบในองค์กร

2.3 หลักความเสมอภาคและสิทธิในการเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐ

หลักความเสมอภาคในการเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐกำหนดให้บุคคลที่มีคุณสมบัติตามหลักเกณฑ์ได้รับโอกาสสมัครและแข่งขันภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน การกำหนดคุณสมบัติ วิธีสอบ และเกณฑ์ตัดสินต้องมีเหตุผลสัมพันธ์กับลักษณะของงาน และต้องใช้อย่างบังคับกับผู้สมัครทุกคนอย่างไม่มีเลือกปฏิบัติ หลักความเสมอภาคจึงมีได้หมายความว่าผู้สมัครทุกคนต้องได้รับผลลัพธ์เช่นเดียวกัน แต่หมายความว่าทุกคนต้องได้รับโอกาสและกระบวนการที่เป็นธรรมเท่าเทียมกัน

สอบแข่งขันเป็นกลไกที่เปลี่ยนหลักความเสมอภาคให้เกิดผลในทางปฏิบัติ เพราะเปิดให้บุคคลพิสูจน์ความสามารถของตนภายใต้กติกากลาง คะแนนสอบจึงต้องเป็นผลจากความสามารถและการเตรียมตัวของผู้สมัคร หากมีการซื้อขายตำแหน่ง แก๊วคะแนน เปิดเผยข้อสอบ หรือช่วยเหลือผู้สมัครบางราย ย่อมทำให้การแข่งขันไม่อยู่บนเงื่อนไขเดียวกัน ผู้สมัครที่สุจริตต้องเสียโอกาสทั้งที่ปฏิบัติตามกติกาและอาจมีความสามารถสูงกว่า ความเสียหายดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงการไม่ได้รับการบรรจุ แต่รวมถึงค่าใช้จ่ายในการสมัคร การเดินทาง การเตรียมตัว เวลา และโอกาสในการสมัครงานอื่น ตลอดจนความคาดหวังที่ตั้งอยู่บนความเชื่อว่ารัฐจะจัดการแข่งขันอย่างเป็นธรรม เมื่อผลสอบถูกแทรกแซง รัฐจึงมิได้เพียงเลือกบุคคลผิดราย แต่ยังละเมิดความเสมอภาคเชิงกระบวนการของผู้สมัครทั้งหมด และทำลายความไว้วางใจต่อระบบราชการ

นอกจากนี้การซื้อขายตำแหน่งหรือแก๊วคะแนนยังทำให้สิทธิในการเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐถูกเปลี่ยนจากสิทธิที่ตั้งอยู่บนความสามารถไปเป็นโอกาสที่ขึ้นอยู่กับเงิน อิทธิพล หรือเครือข่ายส่วนบุคคล ผลที่เกิดขึ้นคือผู้สมัครที่มีทรัพยากรหรือความสัมพันธ์ได้เปรียบผู้สมัครทั่วไป แม้จะไม่มีความสามารถตามเกณฑ์ การทุจริตในการสอบจึงเป็นการเลือกปฏิบัติในทางปฏิบัติ เพราะทำให้บุคคลบางกลุ่มได้รับสิทธิพิเศษที่ผู้อื่นไม่สามารถเข้าถึงได้

ด้วยเหตุนี้การคุ้มครองความเสมอภาคจึงต้องครอบคลุมทั้งก่อนสอบ ระหว่างสอบ และหลังสอบ ก่อนสอบต้องเปิดเผยข้อมูลและกำหนดคุณสมบัติอย่างเป็นธรรม ระหว่างสอบต้องใช้ข้อสอบและการควบคุมมาตรฐานเดียวกัน ส่วนหลังสอบต้องประมวลคะแนนอย่างถูกต้อง เปิดช่องให้ตรวจสอบหรืออุทธรณ์ และเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบเมื่อพบความผิดปกติ หลักความเสมอภาคและหลักคุณธรรมจึงทำงานร่วมกัน โดยหลักคุณธรรมรับรองว่าผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ ขณะที่หลักความเสมอภาครับรองว่าผู้สมัครทุกคนมีโอกาสพิสูจน์ความสามารถภายใต้กระบวนการเดียวกันอย่างแท้จริง

3. โครงสร้างการสอบและการสรรหาบุคลากรท้องถิ่น

การสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการนำหลักคุณธรรม ความเสมอภาค และความโปร่งใสมาใช้ในระบบบริหารงานบุคคลภาครัฐ ความน่าเชื่อถือของการสอบไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณภาพของข้อสอบเพียงประการเดียว แต่ครอบคลุมการแบ่งอำนาจหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้อง การรักษาความลับของข้อสอบ การควบคุมกระดาษคำตอบ ความปลอดภัยของฐานข้อมูลคะแนน การตรวจสอบความถูกต้องก่อนประกาศผล และความสามารถในการตรวจสอบย้อนหลังได้ตลอดกระบวนการ การมีหลายหน่วยงานเข้าร่วมอาจช่วยให้เกิดการแบ่งแยกหน้าที่และการตรวจสอบถ่วงดุล แต่หากขาดการกำหนดเจ้าภาพและความรับผิดชอบที่ชัดเจนก็อาจทำให้ความรับผิดชอบกระจุกตัว และเปิดช่องให้แต่ละฝ่ายปฏิเสธความรับผิดชอบเมื่อเกิดความผิดพลาดขึ้น

3.1 ความสำคัญของการสอบแข่งขันท้องถิ่น

วัตถุประสงค์สำคัญของการสอบแข่งขันท้องถิ่นคือการค้นหาบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถ สมรรถนะ และคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่งงาน การสอบทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเปรียบเทียบผู้สมัครตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้าและช่วยให้การตัดสินใจบรรจุแต่งตั้งมีพื้นฐานจากความสามารถของบุคคลมากกว่าความสัมพันธ์ส่วนตัว อิทธิพลทางการเมือง หรือระบบอุปถัมภ์ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้กำหนดแนวทางการสรรหาและเลือกสรรบุคคลเข้ารับราชการโดยใช้การสอบแข่งขันเป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินความรู้ความสามารถ และความเหมาะสมของผู้สมัครก่อนเข้าสู่ระบบราชการ (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2562)

การสอบแข่งขันจึงเป็นแนวป้องกันขั้นแรกของระบบราชการจากการเล่นพรรคเล่นพวกและการใช้อิทธิพลในการบรรจุบุคลากร องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาอธิบายว่า กระบวนการสรรหาบุคลากรภาครัฐตามระบบคุณธรรมต้องเป็นระบบที่เปิดกว้าง เป็นธรรม และใช้เกณฑ์ที่เป็นกลาง เพราะการเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐเป็นจุดสำคัญที่สุดในการป้องกันระบบอุปถัมภ์และการเลือกบุคคลจากความสัมพันธ์มากกว่าความสามารถ (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2020) การสอบที่โปร่งใสและตรวจสอบได้จึงช่วยสร้างความมั่นใจว่า ผู้ได้รับการบรรจุเป็นบุคคลที่ผ่านการแข่งขันตามเกณฑ์เดียวกัน ไม่ใช่ผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากผู้มีอำนาจหรือเครือข่ายทางการเมือง

ในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีระบบสอบแข่งขันตามมาตรฐานกลางยังช่วยลดความเสี่ยงจากการที่ผู้บริหารหรือนักการเมืองท้องถิ่นใช้อำนาจคัดเลือกบุคคลใกล้ชิดเข้าสู่ตำแหน่ง หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งสามารถกำหนดวิธีสรรหาและบรรจุบุคลากรได้โดยปราศจากมาตรฐานร่วม อาจทำให้เกิดความแตกต่างของคุณภาพบุคลากรและเพิ่มโอกาสของการแทรกแซงทางการเมือง ระบบสอบกลางจึงมีบทบาททั้งในการลดการใช้ดุลพินิจส่วนบุคคลและรักษามาตรฐานขั้นต่ำของบุคลากรที่เข้าสู่ระบบราชการท้องถิ่น การสอบแข่งขันยังมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพขององค์กร เนื่องจากระบบราชการที่ใช้การสรรหาตามความรู้

ความสามารถมีแนวโน้มได้บุคลากรที่เป็นมืออาชีพ เป็นกลาง และสามารถให้บริการประชาชนได้อย่างต่อเนื่องแม้บริบททางการเมืองจะเปลี่ยนแปลง องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาเห็นว่า การสรรหาตามระบบคุณธรรมเป็นหัวใจของประสิทธิภาพภาครัฐ เพราะช่วยให้ตำแหน่งสำคัญในระบบราชการถูกรับรองโดยบุคลากรที่มีความสามารถและยึดมั่นในคุณค่าของการบริการสาธารณะ (OECD, 2021)

อย่างไรก็ตามการสอบแข่งขันจะมีคุณค่าได้ต่อเมื่อประชาชนและผู้สมัครเชื่อมั่นว่าผลสอบสะท้อนความรู้ความสามารถที่แท้จริง หากมีข้อสงสัยว่าข้อสอบรั่ว คะแนนถูกแก้ไข หรือสามารถจ่ายเงินเพื่อให้สอบผ่านได้ การสอบย่อมไม่สามารถทำหน้าที่ป้องกันระบบอุปถัมภ์ได้อีกต่อไป ตรงกันข้ามกระบวนการสอบอาจกลายเป็นช่องทางใหม่ของการซื้อขายตำแหน่ง ซึ่งไม่เพียงกระทบต่อผู้สมัครที่สุจริต แต่ยังส่งผลต่อคุณภาพของบุคลากรและความชอบธรรมของระบบบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่นโดยรวม

3.2 หน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

กระบวนการสอบและสรรหาบุคลากรท้องถิ่นเกี่ยวข้องกับหน่วยงานและบุคคลหลายฝ่าย เริ่มจากหน่วยงานที่มีอำนาจกำหนดนโยบายและหลักเกณฑ์ ซึ่งทำหน้าที่กำหนดคุณสมบัติของผู้สมัคร วิธีสอบ วิชาที่ใช้สอบ เกณฑ์การตัดสิน การขึ้นบัญชี และเงื่อนไขการเรียกบรรจุ หน่วยงานระดับนโยบายจึงมีบทบาทสำคัญในการออกแบบระบบสอบและกำหนดมาตรการควบคุมความเสี่ยง หากหลักเกณฑ์ไม่ชัดเจนหรือเปิดช่องให้ใช้ดุลพินิจมากเกินไป ย่อมเพิ่มความเสี่ยงต่อการเลือกปฏิบัติและการแทรกแซงผลสอบ

คณะกรรมการดำเนินการสอบมีหน้าที่ควบคุมและกำกับให้การสอบเป็นไปตามกฎหมายและหลักเกณฑ์ ตั้งแต่การกำหนดแผนดำเนินงาน การแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ การกำกับสนามสอบ การตรวจสอบผลคะแนน ไปจนถึงการรับรองผลสอบ คณะกรรมการจึงไม่ควรทำหน้าที่เพียงลงนามรับรองข้อมูลที่จัดทำโดยฝ่ายปฏิบัติ แต่ต้องตรวจสอบที่มาของข้อมูล ความสอดคล้องระหว่างคะแนนดิบกับคะแนนที่ประมวลผล และความครบถ้วนของหลักฐานก่อนประกาศผล

ในทางปฏิบัติหน่วยงานรัฐอาจมอบหมายให้มหาวิทยาลัยหรือผู้รับจ้างภายนอกดำเนินการบางขั้นตอน เช่น การออกข้อสอบ การจัดสนามสอบ การตรวจคำตอบ หรือการประมวลผลคะแนน การใช้หน่วยงานภายนอกอาจช่วยให้ได้ผู้เชี่ยวชาญและลดการแทรกแซงจากบุคคลในพื้นที่ แต่การจ้างภายนอกไม่ได้ทำให้หน่วยงานเจ้าของอำนาจพ้นจากความรับผิดชอบ หน่วยงานผู้ว่าจ้างยังต้องกำหนดขอบเขตงาน มาตรฐานความปลอดภัย วิธีควบคุมข้อมูล และกระบวนการตรวจรับงานอย่างรัดกุม โดยเฉพาะเมื่อผู้รับจ้างสามารถเข้าถึงข้อสอบ กระดาษคำตอบ และฐานข้อมูลคะแนน

ผู้ประมวลผลคะแนนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้เปลี่ยนข้อมูลจากกระดาษคำตอบหรือคะแนนดิบให้กลายเป็นผลคะแนนที่ใช้ตัดสินสิทธิของผู้สมัคร การเข้าถึงระบบคะแนนจึงต้องถูกจำกัดตามหน้าที่ มี การยืนยันตัวตนของผู้ใช้งาน และมีบันทึกการเข้าถึงหรือแก้ไขข้อมูลทุกครั้ง ระบบที่ดีควรทำให้สามารถตรวจสอบได้ว่าใครเข้าถึงข้อมูลในวันและเวลาใด มีการแก้ไขคะแนนเดิมอย่างไร และการแก้ไขได้รับอนุมัติจากผู้ใด

ผู้ประกาศผลมีหน้าที่มากกว่าการนำรายชื่อนี้ขึ้นเผยแพร่ต่อสาธารณะ เพราะต้องตรวจสอบว่าผลที่ประกาศสอดคล้องกับข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบและรับรองแล้ว ส่วนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ทำหน้าที่บรรจุแต่งตั้งต้องตรวจสอบคุณสมบัติ ลำดับบัญชี และความถูกต้องของเอกสารก่อนมีคำสั่งบรรจุ การแยกผู้ประมวลผล ผู้รับรองผล ผู้ประกาศผล และผู้บรรจุแต่งตั้งออกจากกันจึงมีเป้าหมายเพื่อสร้างการตรวจสอบถ่วงดุล และลดโอกาสที่บุคคลหรือหน่วยงานเดียวจะสามารถควบคุมกระบวนการทั้งหมดได้

อย่างไรก็ตามการมีหลายหน่วยงานไม่ได้รับประกันว่าจะเกิดความโปร่งใสเสมอไป หากไม่มีการกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบให้ชัดเจน การแบ่งงานอาจทำให้เมื่อเกิดปัญหา แต่ละฝ่ายอ้างว่าตนรับผิดชอบเพียงบางขั้นตอนและไม่ทราบความผิดปกติในส่วนอื่น ปัญหาจึงอยู่ที่การไม่มีหน่วยงานได้รับผิดชอบความถูกต้องของกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ การออกแบบระบบสอบจึงต้องกำหนดทั้งความรับผิดชอบขั้นตอนและความรับผิดชอบของหน่วยงานหลักต่อผลสอบโดยรวม

3.3 จุดเสี่ยงของกระบวนการสอบ

กระบวนการสอบมีจุดเสี่ยงตั้งแต่ขั้นตอนการออกข้อสอบ ผู้มีสิทธิเข้าถึงเนื้อหาข้อสอบควรถูกจำกัดเท่าที่จำเป็น ต้องมีการตรวจสอบความขัดกันแห่งผลประโยชน์ และมีมาตรการป้องกันการทำสำเนาหรือเผยแพร่ข้อสอบก่อนเวลา หากข้อสอบหรือแนวคำตอบรั่วไหล ผู้สมัครบางรายย่อมได้เปรียบผู้อื่น แม้จะไม่มีมาตรการแก้ไขคะแนนหลังสอบก็ตาม

ขั้นตอนการจัดพิมพ์ เก็บรักษา และขนส่งข้อสอบก็มีความเสี่ยงจากการเปิดช่องก่อนกำหนด การสับเปลี่ยนเอกสาร หรือการเข้าถึงโดยบุคคลที่ไม่ได้รับอนุญาต จึงควรมีระบบปิดผนึก บันทึกการรับส่ง และตรวจนับเอกสารทุกครั้ง ส่วนการควบคุมสนามสอบต้องใช้มาตรฐานเดียวกัน ทั้งการตรวจสอบตัวตน การป้องกันการเข้าสอบแทน การห้ามใช้อุปกรณ์สื่อสาร และการกำหนดวิธีจัดการเหตุผิดปกติ หากแต่ละสนามสอบใช้มาตรฐานต่างกัน ย่อมกระทบต่อความเสมอภาคของผู้สมัคร

ภายหลังการสอบการเก็บรวบรวมและขนย้ายกระดาษคำตอบเป็นช่วงที่ต้องควบคุมห่วงโซ่การครอบครองเอกสารอย่างชัดเจน เพราะกระดาษคำตอบอาจถูกสับเปลี่ยน สูญหาย หรือแก้ไขเพิ่มเติมได้ การตรวจด้วยเครื่องอ่านอัตโนมัติช่วยลดความผิดพลาดบางประเภท แต่ยังคงพึ่งบุคคลในการนำข้อมูลเข้าสู่ระบบ ตรวจสอบกรณีเครื่องอ่านไม่ได้ และพิจารณาการแก้ไขข้อมูล ดังนั้นการใช้เทคโนโลยีเพียงอย่างเดียวจึงไม่อาจรับประกันความสุจริตได้ หากไม่มีระบบควบคุมผู้ใช้งานและตรวจสอบย้อนหลัง

ขั้นตอนการนำคะแนนเข้าสู่ฐานข้อมูลและการแก้ไขคะแนนเป็นจุดเสี่ยงสำคัญที่สุด การแก้ไขควรเกิดขึ้นเฉพาะกรณีที่มีหลักฐานรองรับ ต้องผ่านการอนุมัติจากบุคคลมากกว่าหนึ่งฝ่าย และต้องคงข้อมูลเดิมไว้เพื่อเปรียบเทียบ ระบบไม่ควรอนุญาตให้ผู้ใช้งานเขียนทับคะแนนเดิมโดยไม่เหลือประวัติ เพราะจะทำให้ไม่สามารถตรวจสอบได้ว่าผลคะแนนถูกเปลี่ยนแปลงเมื่อใดและโดยใคร

ข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการสอบท้องถิ่น พ.ศ. 2568 สะท้อนความสำคัญของจุดเสี่ยงดังกล่าว โดย ป.ป.ช. ได้ตรวจค้นและยึดสำเนากระดาษคำตอบ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อตรวจสอบข้อกล่าวหาว่ามีการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์แก้ไขข้อมูลและจัดทำคะแนนในกระดาษคำตอบให้ตรงกับคะแนนที่ประกาศไปก่อนหน้านี้ ทั้งนี้ ข้อมูลดังกล่าวยังเป็นข้อกล่าวหาที่อยู่ระหว่างการตรวจสอบ มิใช่ข้อยุติว่าบุคคลใดมีความผิด แต่แสดงให้เห็นว่า หากฐานข้อมูลคะแนนและกระดาษคำตอบไม่สามารถตรวจสอบเชื่อมโยงกันได้ ระบบสอบย่อมมีความเสี่ยงสูงต่อการแทรกแซง (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2569)

การประกาศผลก็มีความเสี่ยงจากการใช้ฐานข้อมูลคนละชุด การจัดลำดับผิด หรือการประกาศคะแนนที่ยังไม่ได้ผ่านการตรวจสอบไขว้ ก่อนประกาศผลจึงควรเปรียบเทียบข้อมูลอย่างน้อยระหว่างกระดาษคำตอบ คะแนนดิบ ฐานข้อมูลประมวลผล และบัญชีรายชื่อที่จะประกาศ พร้อมให้คณะกรรมการรับรองผลโดยตรวจสอบหลักฐานจริง ไม่ใช่รับรองตามรายงานที่จัดทำโดยบุคคลกลุ่มเดียว

แม้ผลสอบจะถูกต้อง ขั้นตอนการเรียกบรรจุแต่งตั้งก็ยังมีความเสี่ยง หากมีการข้ามลำดับบัญชี เรียกบุคคลที่ขาดคุณสมบัติ ปกปิดตำแหน่งว่าง หรือใช้ข้อมูลภายในเอื้อประโยชน์แก่ผู้สมัครบางราย การเรียกบรรจุจึงควรเปิดเผยลำดับบัญชี จำนวนตำแหน่งว่าง วันที่เรียก และเหตุผลกรณีที่ผู้มีลำดับก่อนหน้าไม่ได้รับการบรรจุอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ ป.ป.ช. ยังเคยเตือนประชาชนเกี่ยวกับบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่แอบอ้างว่าสามารถวิ่งเต้นให้สอบผ่านหรือได้รับการบรรจุเป็นพนักงานส่วนท้องถิ่นโดยเรียกรับเงินหรือผลประโยชน์ ข้อมูลดังกล่าวสะท้อนว่า จุดเสี่ยงของการสอบไม่ได้อยู่เฉพาะระบบข้อสอบและคะแนน แต่รวมถึงเครือข่ายนายหน้าที่อาศัยความไม่โปร่งใสและความเชื่อของผู้สมัครว่ากระบวนการบรรจุสามารถถูกแทรกแซงได้ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2569)

เมื่อพิจารณาตลอดกระบวนการ จะเห็นได้ว่าความเสี่ยงของการสอบกระจายตั้งแต่การจัดทำข้อสอบไปจนถึงการเรียกบรรจุ การป้องกันการทุจริตจึงต้องออกแบบเป็นระบบต่อเนื่อง โดยใช้การแบ่งแยกหน้าที่ การควบคุมสิทธิการเข้าถึงข้อมูล การรักษาหลักฐานเดิม การตรวจสอบไขว้ และการกำหนดความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องทุกระดับ หากควบคุมเฉพาะสนามสอบ แต่ปล่อยให้การประมวลผลคะแนนหรือการบรรจุแต่งตั้งไม่สามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ ความน่าเชื่อถือของผลสอบทั้งระบบก็ยังคงถูกตั้งคำถาม

4. การทุจริตการสอบท้องถิ่นในฐานะวิกฤตของระบบบริหารงานบุคคล

กรณีข้อกล่าวหาเกี่ยวกับการสอบท้องถิ่น พ.ศ. 2568 ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่ระหว่างตรวจสอบข้อมูลคะแนน กระดาษคำตอบ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และเส้นทางการเงิน สะท้อนให้เห็นว่าความเสี่ยงของการทุจริตอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในขั้นตอนประมวลผลคะแนน การจัดทำข้อมูลผลสอบ และการเรียกรับผลประโยชน์จากผู้สมัคร อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกระบวนการตรวจสอบและไต่สวนยังไม่สิ้นสุด การวิเคราะห์ในบทความนี้จึงมิได้มุ่งวินิจฉัย

ความผิดของบุคคลใด หากใช้กรณีดังกล่าวเป็นฐานในการพิจารณาปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบสรรหาและบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น

4.1 การทำลายหลักคุณธรรม

หลักคุณธรรมในการบริหารงานบุคคลกำหนดให้การสรรหาและบรรจุแต่งตั้งบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งภาครัฐต้องพิจารณาจากความรู้ ความสามารถ สมรรถนะ และความเหมาะสมกับหน้าที่ โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า และนำมาใช้กับผู้สมัครอย่างเป็นกลาง องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาอธิบายว่า ระบบบริหารบุคคลตามหลักคุณธรรมช่วยลดโอกาสของระบบอุปถัมภ์ การเล่นพรรคเล่นพวก และการใช้อิทธิพลทางการเมือง พร้อมทั้งเป็นรากฐานของการสร้างวัฒนธรรมความสุจริตในภาครัฐ (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2020)

เมื่อคะแนนสอบไม่ได้สะท้อนผลการทำข้อสอบจริง การสอบแข่งขันย่อมสูญเสียความหมายในฐานะเครื่องมือคัดเลือกตามความสามารถ บุคคลที่มีคะแนนสูงอาจมิใช่ผู้ที่มีความรู้หรือความเหมาะสมมากที่สุด แต่เป็นผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือผ่านการแก้ไขคะแนน การเข้าถึงข้อมูลภายใน หรือการจ่ายผลประโยชน์ให้แก่ผู้ที่สามารถแทรกแซงกระบวนการได้ ในกรณีดังกล่าว การสอบยังคงมีรูปแบบภายนอก เช่น มีการสมัคร มีสนามสอบ และมีการประกาศผล แต่สาระสำคัญของการแข่งขันตามหลักคุณธรรมได้ถูกทำลายลงแล้ว

การทุจริตจึงมิได้เป็นเพียงการทำให้ลำดับของผู้สมัครบางรายเปลี่ยนแปลง แต่เป็นการแทนที่เกณฑ์ความรู้ความสามารถด้วยเกณฑ์ที่ไม่ชอบธรรม ได้แก่ เงิน อิทธิพล ความสัมพันธ์ หรือเครือข่ายอุปถัมภ์ ผู้ที่ได้รับประโยชน์ไม่ได้เข้าสู่ตำแหน่งเพราะผ่านการพิสูจน์สมรรถนะตามกติกา แต่เข้าสู่ตำแหน่งจากความสามารถในการเข้าถึงเครือข่ายที่ควบคุมผลสอบ ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ตำแหน่งภาครัฐมีลักษณะคล้ายทรัพยากรที่สามารถซื้อขายหรือจัดสรรผ่านความสัมพันธ์ มากกว่าจะเป็นหน้าที่สาธารณะที่ต้องเปิดให้ผู้มีความสามารถแข่งขันอย่างเท่าเทียม กรณีทุจริตการสอบพนักงานส่วนตำบลในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. เคยชี้มูลผู้เกี่ยวข้องรวม 18 ราย แสดงให้เห็นว่าการทุจริตการสอบท้องถิ่นสามารถมีลักษณะเป็นขบวนการที่เกี่ยวข้องกับผู้สมัคร ผู้ดำเนินการสอบ และบุคคลผู้มีอำนาจในกระบวนการ ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการกระทำของผู้สมัครคนใดคนหนึ่ง ต่อมา ป.ป.ช. ยังได้ดำเนินการจับกุมผู้ต้องหาบางรายในคดีดังกล่าวเพื่อส่งดำเนินคดีต่อศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบภาค 4 สะท้อนว่าปัญหาการแทรกแซงผลสอบท้องถิ่นมิใช่ข้อกังวลเชิงสมมติ แต่เคยปรากฏเป็นคดีที่หน่วยงานของรัฐดำเนินการมาแล้ว (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2560, 2567)

ยิ่งไปกว่านั้น หลักคุณธรรมไม่ได้ครอบคลุมเฉพาะการที่ผู้สมัครทำข้อสอบด้วยตนเองและได้รับคะแนนตามคำตอบเท่านั้น แต่ครอบคลุมความน่าเชื่อถือของกระบวนการทั้งหมด ตั้งแต่การออกข้อสอบ การรักษาความลับ การเก็บกระดาษคำตอบ การประมวลผล การแก้ไขข้อมูล และการรับรองผล หากขั้นตอนใดถูกแทรกแซง ผลสอบทั้งหมดอาจสูญเสียความน่าเชื่อถือ แม้ผู้สมัครส่วนใหญ่จะเข้าสอบโดยสุจริตก็ตาม การทุจริตในขั้นสรรหาจึงเป็น

วิกฤตของระบบคุณธรรม เพราะทำให้รัฐไม่สามารถรับรองได้ว่า บุคคลที่ได้รับการบรรจุคือผู้ที่ผ่านการแข่งขันตามความสามารถจริง

4.2 การละเมิดความเสมอภาคของผู้สมัครสอบ

การสอบแข่งขันตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า ผู้สมัครทุกคนจะได้รับโอกาสพิสูจน์ความสามารถภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน หลักความเสมอภาคในบริบทนี้ไม่ได้หมายความว่าผู้สมัครทุกคนต้องได้คะแนนหรือผลสอบเท่ากัน แต่หมายความว่า ทุกคนต้องอยู่ภายใต้ข้อสอบ ระยะเวลา วิธีประเมิน และเกณฑ์ตัดสินเดียวกัน การที่ผู้สมัครบางรายได้รับข้อสอบล่วงหน้า ได้รับความช่วยเหลือในการแก้ไขกระดาษคำตอบ หรือมีคะแนนถูกเปลี่ยนแปลงภายหลัง จึงเป็นการสร้างความได้เปรียบที่ผู้สมัครทั่วไปไม่อาจเข้าถึง และทำลายความเสมอภาคเชิงกระบวนการอย่างร้ายแรง ผู้สมัครที่สุจริตต้องลงทุนทั้งเงิน เวลา และความพยายามในการเตรียมสอบ ค่าใช้จ่ายอาจครอบคลุมค่าธรรมเนียมสมัคร ค่าเดินทาง ที่พัก หนังสือหรือหลักสูตรเตรียมสอบ ตลอดจนรายได้หรือโอกาสอื่นที่ต้องเสียไปในช่วงเตรียมตัว หากการแข่งขันถูกแทรกแซง ผู้สมัครเหล่านี้ย่อมไม่ได้เสียหายเพียงเพราะไม่ได้รับการบรรจุ แต่เสียโอกาสในอาชีพ และเสียประโยชน์จากการตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนความเชื่อว่ารัฐจะจัดการสอบอย่างสุจริตและเป็นธรรม

ความเสียหายยังมีลักษณะยากต่อการเยียวยา เพราะแม้รัฐจะตรวจพบการทุจริตและจัดสอบใหม่ ผู้สมัครก็ไม่สามารถย้อนคืนเวลา ค่าใช้จ่าย หรือโอกาสในการสมัครงานอื่นที่สูญเสียไปได้ทั้งหมด ผู้สมัครบางรายอาจเกินเกณฑ์อายุ สูญเสียสิทธิจากการขึ้นบัญชีเดิม หรือไม่สามารถเดินทางมาสอบใหม่ได้ ดังนั้นการทุจริตการสอบจึงกระทบต่อสิทธิและสถานะทางอาชีพของผู้สมัครอย่างเป็นรูปธรรม มิใช่เพียงสร้างความรู้สึกไม่เป็นธรรมเท่านั้น การซื้อขายผลสอบยังทำให้ความเสมอภาคถูกแทนที่ด้วยความเหลื่อมล้ำด้านทรัพยากร ผู้ที่สามารถจ่ายเงินหรือเข้าถึงนายหน้าย่อมมีโอกาสเหนือผู้สมัครที่พึ่งพาความรู้ความสามารถของตนเอง ระบบสอบจึงอาจกลายเป็นกระบวนการที่รับรองความได้เปรียบของผู้มีทุนและเครือข่ายแทนที่จะเป็นช่องทางสร้างโอกาสทางอาชีพอย่างเสมอภาค ป.ป.ช. เคยเผยแพร่กรณีศึกษาที่มีการเรียกรับเงินเพื่อช่วยให้ผู้สมัครสอบผ่าน และมีการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่เพื่อนำกระดาษคำตอบออกมาแก้ไข ซึ่งสะท้อนรูปแบบการละเมิดความเสมอภาคผ่านการซื้อขายความช่วยเหลือในกระบวนการสอบโดยตรง (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567)

การละเมิดความเสมอภาคในลักษณะนี้ยังส่งผลให้ผู้สมัครสุจริตเกิดความรู้สึกว่าการปฏิบัติตามกติกาไม่มีคุณค่า หากผลสอบสามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยเงินหรืออิทธิพล แรงจูงใจในการพัฒนาความรู้ เตรียมสอบ และเชื่อมั่นในเส้นทางเข้าสู่ราชการอย่างสุจริตย่อมลดลง ในระยะยาว ผู้มีความสามารถอาจหลีกเลี่ยงการเข้าสู่ระบบราชการ เพราะเห็นว่าความสำเร็จไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสามารถอย่างแท้จริง ผลกระทบจึงไม่ได้เกิดเฉพาะกับผู้สมัครรุ่นหนึ่ง แต่กระทบต่อความสามารถของรัฐในการดึงดูดบุคลากรที่มีคุณภาพเข้าสู่ระบบด้วย

4.3 ผลกระทบต่อคุณภาพบุคลากรและบริการสาธารณะ

การสรรหาตามหลักคุณธรรมมีความสัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพของบริการภาครัฐ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาชี้ว่า ระบบราชการที่คัดเลือกบุคลากรตามความรู้ความสามารถช่วยให้ตำแหน่ง

สำคัญถูกดำรงโดยเจ้าหน้าที่ที่มีความเป็นมืออาชีพ เป็นกลาง และสามารถให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบททางการเมืองที่แตกต่างกัน (OECD, 2021)

ในทางกลับกันหากบุคคลที่ไม่มีความรู้หรือสมรรถนะตามเกณฑ์สามารถเข้าสู่ตำแหน่งด้วยการซื้อคะแนน หรืออาศัยเครือข่าย ย่อมเพิ่มความเสี่ยงต่อความผิดพลาดในการปฏิบัติหน้าที่ พนักงานส่วนท้องถิ่นจำนวนมากต้องเกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมาย การจัดซื้อจัดจ้าง การบริหารงบประมาณ การจัดเก็บรายได้ การควบคุมอาคาร การสาธารณสุข และบริการที่กระทบสิทธิของประชาชนโดยตรง หากผู้ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจ การตัดสินใจอาจผิดพลาด ล่าช้า หรือไม่เป็นธรรม และสร้างความเสียหายต่อประชาชนและองค์กรได้

ผลกระทบไม่ได้จำกัดอยู่ที่ความสามารถทางวิชาชีพเท่านั้น แต่รวมถึงมาตรฐานทางจริยธรรมของผู้เข้าสู่ระบบด้วย บุคคลที่ยินยอมจ่ายเงินหรือใช้วิธีไม่สุจริตเพื่อให้ได้รับการบรรจุย่อมแสดงให้เห็นถึงการไม่ยอมรับกติกาของรัฐตั้งแต่ก่อนเริ่มปฏิบัติหน้าที่ เมื่อเข้าสู่ตำแหน่งแล้ว บุคคลดังกล่าวอาจมีแรงจูงใจแสวงหาผลประโยชน์เพื่อชดเชยค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการซื้อความช่วยเหลือ หรือจำเป็นต้องตอบแทนเครือข่ายที่ช่วยให้ได้รับตำแหน่ง ความสัมพันธ์ดังกล่าวอาจทำให้เจ้าหน้าที่ไม่เป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ และต้องใช้อำนาจเอื้อประโยชน์แก่ผู้สนับสนุน

ในลักษณะนี้การทุจริตในขั้นสรรหาจึงสามารถกลายเป็นจุดเริ่มต้นของวงจรการทุจริตในขั้นปฏิบัติงาน บุคคลจ่ายผลประโยชน์เพื่อเข้าสู่ตำแหน่ง จากนั้นใช้อำนาจหน้าที่หารายได้หรือประโยชน์เพื่อคั่นทุน และส่วนหนึ่งอาจถูกส่งกลับไปยังเครือข่ายอุปถัมภ์ กระบวนการดังกล่าวทำให้ตำแหน่งราชการถูกมองเป็นการลงทุนเพื่อแสวงหาผลตอบแทน มากกว่าจะเป็นหน้าที่เพื่อประโยชน์สาธารณะ แม้ไม่อาจสรุปได้ว่าผู้เข้าสู่ตำแหน่งโดยมิชอบทุกคนจะทุจริตในการปฏิบัติงาน แต่โครงสร้างแรงจูงใจและความผูกพันต่อเครือข่ายย่อมเพิ่มความเสี่ยงอย่างมีนัยสำคัญ

ผลกระทบยังขยายไปถึงบุคลากรที่เข้าสู่ระบบโดยสุจริต เพราะต้องปฏิบัติงานร่วมกับบุคคลที่อาจไม่มีความรู้หรือได้รับการคุ้มครองจากเครือข่าย ส่งผลให้ภาระงานไม่สมดุล เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรม และลดขวัญ กำลังใจของเจ้าหน้าที่ที่ยึดมั่นในระบบคุณธรรม หากบุคลากรเห็นว่าความก้าวหน้าหรือการเข้าสู่ตำแหน่งขึ้นอยู่กับเงินและความสัมพันธ์มากกว่าผลงาน วัฒนธรรมองค์กรย่อมเปลี่ยนจากการพัฒนาความสามารถไปสู่การแสวงหาเครือข่ายและการประนีประนอมกับการทุจริต

ดังนั้น การทุจริตการสอบท้องถิ่นจึงกระทบต่อประชาชนในฐานะผู้รับบริการโดยตรง แม้ประชาชนอาจไม่ได้เป็นผู้สมัครสอบ แต่ต้องรับผลจากการที่องค์กรมีบุคลากรไม่เหมาะสม บริการสาธารณะที่ล่าช้า การใช้กฎหมายที่ผิดพลาด การบริหารงบประมาณที่ไม่มีประสิทธิภาพ หรือการใช้อำนาจที่เอื้อประโยชน์แก่เครือข่ายบางกลุ่ม ปัญหาการสอบจึงไม่ใช่เรื่องภายในของหน่วยงานหรือข้อพิพาทระหว่างผู้สมัครเท่านั้น แต่เป็นปัญหาคุณภาพของรัฐและสิทธิของประชาชนในการได้รับบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

4.4 ผลกระทบต่อความไว้วางใจของประชาชน

ความไว้วางใจต่อระบบราชการเกิดขึ้นเมื่อประชาชนเชื่อว่าเจ้าหน้าที่เข้าสู่ตำแหน่งจากกระบวนการที่ชอบธรรม ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย และใช้เกณฑ์เดียวกันกับทุกคน การสอบแข่งขันจึงมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ว่า บุคคลทั่วไปสามารถเข้าสู่ราชการได้ผ่านความรู้และความพยายาม โดยไม่จำเป็นต้องมีเส้นสายหรือฐานะทางเศรษฐกิจสูง หากสัญลักษณ์ดังกล่าวถูกทำลาย ความไม่ไว้วางใจย่อมไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะต่อหน่วยงานที่จัดสอบ แต่ขยายไปยังระบบราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรวม

เมื่อประชาชนเชื่อว่าคะแนนสอบหรือตำแหน่งสามารถซื้อขายได้ การบรรจุแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นทุกคนอาจถูกตั้งข้อสงสัย แม้เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่จะเข้าสู่ตำแหน่งโดยสุจริตก็ตาม ผู้สอบผ่านอาจถูกมองว่าได้รับความช่วยเหลือ บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่ดีอาจต้องเผชิญกับความไม่เชื่อถือ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจสูญเสียความชอบธรรมในการใช้อำนาจต่อประชาชน ผลกระทบจึงเป็นการเหมารวมความไม่สุจริตไปยังบุคลากรทั้งระบบ ความไม่ไว้วางใจยังลดความร่วมมือระหว่างประชาชนกับรัฐ ประชาชนอาจไม่เชื่อถือข้อมูลหรือการตัดสินใจของเจ้าหน้าที่ไม่เต็มใจปฏิบัติตามกฎ ไม่ให้ความร่วมมือกับโครงการของท้องถิ่น หรือมองว่าการติดต่อนายการต้องอาศัยเงินและความสัมพันธ์เช่นเดียวกับการเข้าสู่ตำแหน่ง เมื่อความเชื่อดังกล่าวฝังราก การดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นย่อมมีต้นทุนสูงขึ้น เพราะต้องใช้มาตรการควบคุม ตรวจสอบ และบังคับมากขึ้นเพื่อทดแทนความร่วมมือที่เกิดจากความไว้วางใจ

การที่ป.ป.ช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องจัดทำความร่วมมือเพื่อป้องกันการทุจริตในการสอบแข่งขันท้องถิ่น และลงพื้นที่เฝ้าระวังการสอบ แสดงให้เห็นว่าความโปร่งใสของการสอบถูกมองเป็นประเด็นสำคัญต่อความเชื่อมั่นของสาธารณชน มิใช่เพียงเรื่องทางเทคนิคของการบริหารบุคคล (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2567, 2568)

อย่างไรก็ตามการฟื้นฟูความไว้วางใจไม่อาจทำได้ด้วยการประชาสัมพันธ์ว่าระบบมีความโปร่งใสเพียงอย่างเดียว แต่ต้องแสดงให้เห็นว่ารัฐสามารถตรวจพบความผิดปกติ เปิดเผยข้อเท็จจริง แยกผู้สุจริตออกจากผู้เกี่ยวข้องดำเนินความรับผิดชอบกับผู้กระทำ และเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างเป็นธรรม หากรัฐตอบสนองด้วยการปกปิดข้อมูลล่าช้า หรือใช้มาตรการรวมที่กระทบผู้สอบสุจริตทั้งหมด ความไม่ไว้วางใจอาจรุนแรงยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป การทุจริตการสอบท้องถิ่นเป็นวิกฤตของระบบบริหารงานบุคคลในอย่างน้อยสี่มิติ ได้แก่ การทำลายหลักคุณธรรม การละเมิดความเสมอภาคของผู้สมัคร การลดทอนคุณภาพบุคลากรและบริการสาธารณะ และการสั่นคลอนความไว้วางใจของประชาชน ปัญหาจึงไม่อาจแก้ไขด้วยการลงโทษผู้แก้ไขคะแนนหรือผู้จ่ายเงินเป็นรายบุคคลเท่านั้น แต่ต้องทบทวนโครงสร้างการสอบ การควบคุมข้อมูล ความรับผิดชอบของผู้กำกับดูแล และกลไกเยียวยาผู้สมัครโดยสุจริตควบคู่กันไป เพราะเมื่อประตูเข้าสู่ระบบราชการถูกปิดเบือน ความชอบธรรมของทุกขั้นตอนภายหลังย่อมถูกตั้งคำถามตามไปด้วย

5. แนวทางปฏิรูประบบสรรหาและการสอบท้องถิ่น

การปฏิรูประบบสรรหาและการสอบแข่งขันบุคลากรท้องถิ่นไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยในสนามสอบหรือการลงโทษผู้กระทำความผิดภายหลังเกิดเหตุ แต่ต้องปรับโครงสร้างของกระบวนการทั้งหมดแนวคิดระบบคุณธรรมของ องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา เน้นว่าการสรรหาบุคลากรภาครัฐต้องตั้งอยู่บนเกณฑ์ความรู้ความสามารถ มีการแข่งขันอย่างเปิดเผย และมีกระบวนการที่เป็นกลาง โปร่งใส และตรวจสอบได้ การปฏิรูประบบสอบจึงต้องมีเป้าหมายมากกว่าการป้องกันการโกงข้อสอบ หากต้องทำให้ผู้สมัครและสาธารณชนสามารถเชื่อมั่นได้ว่า ผลสอบทุกคะแนนมีที่มา สามารถตรวจสอบได้ และไม่มีบุคคลใดสามารถควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงผลลัพธ์โดยลำพัง (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2020)

5.1 แยกหน้าที่และสร้างการตรวจสอบถ่วงดุล

หลักการสำคัญประการแรกคือ การแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างผู้เกี่ยวข้องในกระบวนการสอบ ผู้จัดทำข้อสอบ ผู้จัดพิมพ์และเก็บรักษาข้อสอบ ผู้จัดสนามสอบ ผู้ตรวจคำตอบ ผู้ประมวลผลคะแนน ผู้รับรองผล และผู้ประกาศผล ไม่ควรอยู่ภายใต้การควบคุมของบุคคลหรือหน่วยงานเดียวกัน เพราะการรวมอำนาจไว้ที่จุดเดียวจะทำให้บุคคลกลุ่มเดียวสามารถเข้าถึงข้อมูลสำคัญตั้งแต่ต้นจนจบ และเพิ่มความเสี่ยงต่อการสมคบคิดหรือปกปิดความผิดปกติ การแบ่งหน้าที่ควรออกแบบให้แต่ละฝ่ายสามารถตรวจสอบข้อมูลของอีกฝ่ายได้ เช่น ผู้ประมวลผลคะแนนไม่ควรเป็นผู้รับรองผลโดยลำพัง ส่วนผู้ประกาศผลควรได้รับข้อมูลจากคณะกรรมการที่ได้ตรวจเปรียบเทียบคะแนนดิบ กระดาษคำตอบ และฐานข้อมูลแล้ว การแก้ไขคะแนนควรต้องได้รับความเห็นชอบจากบุคคลมากกว่าหนึ่งฝ่าย และมีเหตุผลพร้อมหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร การออกแบบเช่นนี้สอดคล้องกับหลักการควบคุมภายในที่มุ่งลดความเสี่ยงจากการที่บุคคลหนึ่งสามารถเริ่มต้น อนุมัติ และรับรองธุรกรรมเดียวกันได้ทั้งหมด

ในกรณีที่มอบหมายให้มหาวิทยาลัยหรือผู้รับจ้างภายนอกดำเนินการสอบ หน่วยงานรัฐยังคงต้องรับผิดชอบต่อความถูกต้องของกระบวนการโดยรวม การจ้างภายนอกไม่ควรหมายถึงการโอนความรับผิดชอบทั้งหมดให้ผู้รับจ้าง แต่ต้องกำหนดขอบเขตงาน มาตรฐานการรักษาความลับ การควบคุมฐานข้อมูล และการตรวจรับงานไว้อย่างละเอียด พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบโดยบุคคลที่ไม่ได้อยู่ในสายงานเดียวกับผู้ดำเนินการสอบ

5.2 สร้างระบบตรวจสอบคะแนนย้อนหลัง

ระบบสอบที่น่าเชื่อถือต้องทำให้คะแนนทุกคะแนนสามารถตรวจสอบย้อนกลับไปถึงหลักฐานต้นทางได้ ไม่ควรมีเพียงไฟล์ผลคะแนนสุดท้ายหรือบัญชีรายชื่อผู้สอบผ่านเท่านั้น แต่ต้องเก็บข้อมูลคะแนนดิบ สำเนากระดาษคำตอบ ผลจากเครื่องอ่าน กระบวนการแก้ไขข้อมูล และประวัติผู้เข้าใช้ระบบไว้อย่างครบถ้วน ระบบฐานข้อมูลควรบันทึกว่า ใครเข้าถึงข้อมูลในวันและเวลาใด มีการเปิดดู ดาวน์โหลด แก้ไข หรือส่งต่อข้อมูลหรือไม่ หากมีการเปลี่ยนแปลงคะแนน ต้องคงคะแนนเดิมไว้ ไม่ควรอนุญาตให้เขียนทับข้อมูลจนไม่เหลือร่องรอย พร้อม

ระบุเหตุผล เอกสารประกอบ และผู้อนุมัติทุกครั้ง ระบบลักษณะนี้จะช่วยให้สามารถตรวจสอบได้ว่า ความแตกต่างของคะแนนเกิดจากข้อผิดพลาดทางเทคนิค การแก้ไขโดยชอบ หรือการแทรกแซงโดยมิชอบ

นอกจากนี้ควรจัดเก็บข้อมูลสำรองในระบบที่แยกจากฐานข้อมูลหลัก และกำหนดระยะเวลาการเก็บรักษาเอกสารให้ยาวพอสำหรับการอุทธรณ์หรือการตรวจสอบภายหลัง การทำลายกระดาษคำตอบหรือข้อมูลดิบเร็วเกินไปย่อมทำให้รัฐไม่สามารถพิสูจน์ความถูกต้องของผลสอบได้ หากเกิดข้อกล่าวหาในภายหลัง การตรวจสอบย้อนหลังจึงมีใช้เพียงมาตรการทางเทคนิค แต่เป็นหลักประกันสิทธิของผู้สมัครและความรับผิดชอบของผู้จัดสอบด้วย

5.3 กำหนดความรับผิดชอบของผู้บริหาร

การปฏิรูประบบสอบต้องกำหนดความรับผิดชอบของผู้บริหารและคณะกรรมการกำกับให้ชัดเจน ไม่ควรจำกัดความรับผิดชอบเฉพาะผู้ที่ลงมือแก้ไขคะแนนหรือรับเงินเท่านั้น เพราะการทุจริตขนาดใหญ่ย่อมเกิดขึ้นได้ยาก หากระบบควบคุมมีประสิทธิภาพและผู้มีหน้าที่กำกับตรวจสอบอย่างจริงจัง

ผู้บริหารควรต้องรับผิดชอบทั้งในกรณีที่จงใจร่วมทุจริต สั่งการ สนับสนุน หรือช่วยปกปิด และในกรณีที่ละเลยการควบคุมอย่างร้ายแรง เช่น ไม่กำหนดมาตรการจำกัดสิทธิการเข้าถึงข้อมูล ไม่ตรวจสอบคะแนนก่อนรับรองผล ไม่ดำเนินการเมื่อได้รับแจ้งความผิดปกติ หรือมอบหมายให้บุคคลเดียวควบคุมข้อมูลสำคัญทั้งหมด การอ้างว่าไม่ได้เป็นผู้แก้ไขคะแนนด้วยตนเองไม่ควรเพียงพอให้พ้นจากความรับผิด หากตำแหน่งของบุคคลนั้นมีหน้าที่ออกแบบและกำกับระบบ

การกำหนดความรับผิดชอบในลักษณะนี้จะช่วยป้องกันการโยนความผิดไปยังเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการเพียงฝ่ายเดียว และสร้างแรงจูงใจให้ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการควบคุมภายในมากขึ้น หลักความรับผิดชอบควรเชื่อมโยงกับหน้าที่จริงของแต่ละตำแหน่ง โดยพิจารณาว่าบุคคลนั้นมีอำนาจป้องกัน ตรวจพบ หรือระงับความเสียหายได้เพียงใด และได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้วหรือไม่

5.4 เปิดพื้นที่ให้ผู้สมัครตรวจสอบสิทธิของตน

ผู้สมัครควรมีสิทธิตรวจสอบข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลสอบของตนภายในขอบเขตที่ไม่กระทบสิทธิของบุคคลอื่น เช่น คะแนนดิบ คะแนนแยกรายวิชา สำเนากระดาษคำตอบ และหลักเกณฑ์การตรวจหรือประมวลผลคะแนน การเปิดให้ผู้สมัครตรวจสอบข้อมูลมิได้ทำให้ระบบสอบอ่อนแอลง แต่ช่วยให้ความผิดปกติถูกตรวจพบเร็วขึ้น และสร้างความเชื่อมั่นว่าหน่วยงานพร้อมรับผิดชอบต่อผลที่ประกาศ

ควรกำหนดระยะเวลาสำหรับการขอตรวจสอบหรือทบทวนผลสอบอย่างชัดเจน พร้อมมีช่องทางยื่นคำร้องที่เข้าถึงได้ง่าย ผู้สมัครควรได้รับคำชี้แจงที่มีเหตุผล มิใช่เพียงคำตอบทั่วไปว่าผลสอบเป็นไปตามระบบ หากพบความคลาดเคลื่อน หน่วยงานต้องสามารถอธิบายขั้นตอนการแก้ไขและผลกระทบต่อลำดับสอบได้อย่างโปร่งใส อย่างไรก็ตามการเปิดเผยข้อมูลต้องดำเนินการควบคู่กับการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ไม่ควรเปิดเผยคะแนนหรือกระดาษคำตอบของผู้สมัครรายอื่นโดยไม่มีฐานทางกฎหมาย แต่การคุ้มครองข้อมูลไม่ควรถูกใช้เป็นข้ออ้างปฏิเสธ

สิทธิของผู้สมัครในการตรวจสอบข้อมูลของตนเอง หลักสำคัญคือการเปิดเผยเท่าที่จำเป็นต่อการคุ้มครองสิทธิและความถูกต้องของกระบวนการสอบ

5.5 ตั้งกลไกตรวจสอบอิสระ

ควรมีคณะกรรมการหรือกลไกตรวจสอบที่เป็นอิสระจากหน่วยงานผู้จัดสอบและผู้รับจ้าง โดยมีผู้เชี่ยวชาญหลายด้านเข้าร่วม ได้แก่ การบริหารงานบุคคล กฎหมายปกครอง เทคโนโลยีสารสนเทศ การตรวจสอบบัญชี และการป้องกันการทุจริต กลไกดังกล่าวควรมีอำนาจเข้าถึงกระดาษคำตอบ ฐานข้อมูล ประวัติการใช้ระบบ เอกสารการเงิน และสัญญาจ้างที่เกี่ยวข้อง

บทบาทของกลไกตรวจสอบไม่ควรจำกัดอยู่ที่การสอบสวนภายหลังเกิดเหตุ แต่ควรครอบคลุมการตรวจประเมินความเสี่ยงก่อนสอบ การสุ่มตรวจระหว่างดำเนินการ และการตรวจรับรองผลก่อนประกาศด้วย หากพบช่องโหว่ เช่น บุคคลเดียวสามารถแก้ไขคะแนนได้ หรือระบบไม่บันทึกประวัติผู้ใช้งาน ควรมีอำนาจสั่งให้แก้ไขก่อนดำเนินขั้นตอนต่อไป

นอกจากนี้ผู้ตรวจสอบควรมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้จัดการสอบ ผู้รับจ้าง หรือผู้มีอำนาจบรรจุ และต้องเปิดเผยความขัดกันแห่งผลประโยชน์ก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ ความเป็นอิสระของกลไกตรวจสอบจึงต้องพิจารณาทั้งในทางกฎหมาย โครงสร้างงบประมาณ และความสัมพันธ์ส่วนบุคคล มิใช่เพียงการตั้งคณะกรรมการขึ้นในเชิงรูปแบบ

5.6 ป้องกันเครือข่ายนายหน้าและการซื้อขายตำแหน่ง

การป้องกันการทุจริตการสอบต้องครอบคลุมเครือข่ายนายหน้าและผู้ที่ยังอ้างว่าสามารถช่วยให้สอบผ่าน หรือได้รับการบรรจุได้ด้วย เนื่องจากการเรียกเก็บเงินมักอาศัยความเชื่อของผู้สมัครว่า กระบวนการสอบสามารถถูกแทรกแซงจากบุคคลภายใน การประชาสัมพันธ์จึงต้องยืนยันอย่างชัดเจนว่า ไม่มีบุคคลใดสามารถรับรองผลสอบหรือการบรรจุได้ และผู้สมัครที่จ่ายเงินเพื่อรับความช่วยเหลือโดยมิชอบอาจมีความรับผิดชอบตามกฎหมายเช่นเดียวกัน ควรมีช่องทางแจ้งเบาะแสที่เข้าถึงง่าย เป็นความลับ และติดตามผลได้ พร้อมมาตรการคุ้มครองผู้แจ้งข้อมูลและพยาน ผู้แจ้งเบาะแสควรสามารถส่งข้อมูลเกี่ยวกับการเรียกเก็บเงิน การติดต่อของนายหน้า หมายเลขบัญชี หรือหลักฐานการสนทนาได้โดยไม่ต้องเสี่ยงต่อการถูกเปิดเผยตัวตน ระบบรับแจ้งข้อมูลต้องมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบและกำหนดระยะเวลาตรวจสอบเบื้องต้นอย่างชัดเจน

สรุป

การสอบแข่งขันเพื่อบรรจุบุคคลเป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญของระบบบริหารงานบุคคลภาครัฐ เพราะทำหน้าที่คัดเลือกบุคคลเข้าสู่ตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจอรัฐ การบริหารงบประมาณ และการจัดบริการสาธารณะในระดับพื้นที่ ความชอบธรรมของการบรรจุแต่งตั้งจึงขึ้นอยู่กับความเชื่อมั่นว่า ผู้ได้รับการคัดเลือกเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และคุณสมบัติเหมาะสมตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้

ล่วงหน้า การสอบแข่งขันจึงมีใช้เพียงกระบวนการวัดความรู้ในเชิงเทคนิค แต่เป็นกลไกนำหลักคุณธรรม หลักความเสมอภาค ความโปร่งใส และการแข่งขันอย่างเป็นธรรมมาใช้ในระบบราชการท้องถิ่น

เมื่อกระบวนการสอบถูกแทรกแซงด้วยการแก้ไขคะแนน การเรียกรับผลประโยชน์ การใช้นายหน้า หรือการช่วยเหลือผู้สมัครบางรายโดยมิชอบ ปัญหาที่เกิดขึ้นย่อมมิได้จำกัดอยู่ที่ผู้สมัครคนหนึ่งได้รับประโยชน์เหนือผู้อื่น แต่เป็นการทำลายรากฐานของระบบคุณธรรมโดยตรง คะแนนสอบไม่สามารถสะท้อนความสามารถที่แท้จริงได้ และตำแหน่งภาครัฐอาจถูกเปลี่ยนจากหน้าที่สาธารณะที่เปิดให้แข่งขันตามความสามารถไปเป็นทรัพยากรที่สามารถซื้อขายหรือจัดสรรผ่านเงิน อิทธิพล และเครือข่ายอุปถัมภ์ได้ การทุจริตการสอบจึงเป็นวิกฤตของระบบบริหารงานบุคคล มากกว่าจะเป็นเพียงความบกพร่องเฉพาะขั้นตอนของการจัดสอบ

ในเชิงปฏิรูป ระบบสอบท้องถิ่นควรได้รับการออกแบบใหม่ให้สามารถป้องกันและตรวจพบการแทรกแซงได้ตั้งแต่ต้น ผู้จัดทำข้อสอบ ผู้จัดสนามสอบ ผู้ตรวจคำตอบ ผู้ประมวลผล ผู้รับรอง และผู้ประกาศผลไม่ควรอยู่ภายใต้การควบคุมของบุคคลหรือหน่วยงานเดียวกัน ระบบฐานข้อมูลต้องเก็บคะแนนดิบ สำเนากระดาษคำตอบ ประวัติการเข้าถึง และหลักฐานการเปลี่ยนแปลงข้อมูลไว้ครบถ้วน เพื่อให้ตรวจสอบได้ว่าใครเข้าถึงหรือแก้ไขคะแนน เมื่อใด และด้วยเหตุผลใด ควรมีกฎตรวจสอบอิสระที่ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารงานบุคคล กฎหมาย เทคโนโลยีสารสนเทศ การตรวจสอบบัญชี และการป้องกันการทุจริต รวมถึงมีช่องทางแจ้งเบาะแส การคุ้มครองผู้ให้ข้อมูล และการตรวจสอบเส้นทางการเงินของเครือข่ายนายหน้า

ท้ายที่สุดการฟื้นฟูระบบสอบท้องถิ่นไม่อาจบรรลุได้ด้วยการลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่ต้องปรับโครงสร้างของระบบให้ทุกขั้นตอนมีหลักฐาน มีผู้รับผิดชอบ และเปิดให้ตรวจสอบได้ การรักษาความสุจริตของการสอบมิใช่เพียงการคุ้มครองสิทธิของผู้สมัคร แต่เป็นการคุ้มครองคุณภาพของบุคลากร ประสิทธิภาพของบริการสาธารณะ และความชอบธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยรวม เมื่อประตูเข้าสู่ระบบราชการตั้งอยู่บนความสามารถ ความเสมอภาค และความโปร่งใส ระบบบริหารงานบุคคลจึงจะสามารถทำหน้าที่เป็นรากฐานของราชการท้องถิ่นที่มีคุณภาพและได้รับความไว้วางใจจากประชาชนได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม. (ม.ป.ป.). คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม. สำนักงานคณะกรรมการ

ข้าราชการพลเรือน. <https://mspc.ocsc.go.th/>

เนืองจันทน์, ป., สุทธิชัย, ว., และสุนทร, ส. (2567). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จการประเมินคุณธรรมและความ

โปร่งใสการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก. วารสาร

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 18(3), 75–88. [https://so05.tci-](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/277597)

[thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/277597](https://so05.tci-thaijo.org/index.php/rmuj/article/view/277597)

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการกรุงเทพมหานคร. (ม.ป.ป.). รู้จักคณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม.

<https://bma-csc.bangkok.go.th/csc/know02-korkor/>

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2553). คู่มือเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรบุคคลตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551.

https://www.ocsc.go.th/?p=13088&post_type=knowledge

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2560, 24 กุมภาพันธ์). คณะกรรมการ ป.ป.ช. ชี้มูลความผิดผู้เกี่ยวข้องกับการทุจริตสอบแข่งขันเพื่อบรรจุเป็นพนักงานส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม รวม 18 ราย.

<https://www.nacc.go.th/categorydetail/2018083118464105/20191117221615140>

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2567). แนวทางการยกระดับคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2567.

<https://ns.mahidol.ac.th/division/ita/doc/download/ITA%20guide%2067.pdf>

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2569, 23 มิถุนายน). สำนักงาน ป.ป.ช. ร่วมกับ CIB บุกทลายขบวนการทุจริตสอบข้าราชการท้องถิ่น.

<https://www.nacc.go.th/categorydetail/2018083118464105/20260630164639>

อัมพร อารังลักษณ์. (2565). ตัวชี้วัดหลักคุณธรรม. สถาบันพระปกเกล้า.

อัมพร อารังลักษณ์. (2565). การพัฒนาตัวชี้วัดคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับองค์การภาครัฐไทย. วารสาร รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/PSPAJ-KKU/article/view/263042>

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2020). OECD public integrity handbook. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ac8ed8e8-en>

Organisation for Economic Co-operation and Development. (2021). Public employment and management 2021: The future of the public service. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/938f0d65-en>

Urban-Rural Disparities in the Continuation of Education after Marriage among Bangladeshi Women

Md Mahfuzar Rahman¹, Md Nazrul Islam Mondal^{1,*}, Md Rafiqul Islam¹, Md Abdul Goni¹,
Moynul Haque¹, Shela Parvin¹

Abstract

Background: Despite significant progress in female education in Bangladesh, many young women discontinue their studies after marriage, with notable disparities observed between urban and rural areas. This study examines the factors associated with the continuation of education after marriage among young Bangladeshi women, with a focus on urban-rural differences.

Methods: Data were extracted from the Bangladesh Demographic and Health Survey (BDHS) 2022, which used a two-stage stratified sampling design to ensure national representation across urban and rural areas and all eight administrative divisions of Bangladesh. Multilevel mixed-effects logistic regression model was used to identify the factors associated with the continuation of education after marriage among young women in urban and rural settings.

¹ Department of Population Science and Human Resource Development, University of Rajshahi, Rajshahi-6205, Bangladesh

*Corresponding author's Email: nazrulislam@ru.ac.bd

Results: The results revealed that only 19.16% of Bangladeshi women continue their education after marriage, with a higher rate in urban areas (25.51%) than in rural areas (16.80%). Key factors associated with continued education include age at first marriage, household income, and region. Women who married at or after age 18 had significantly higher odds of pursuing education post-marriage. Wealthier women, particularly those from the richest households, were 4 to 5 times more likely to continue education than the poorest. In rural areas, media access and improved household conditions also supported educational continuation. Marked regional disparities were found, especially in Rangpur, Barishal, and Rajshahi. The decline in intraclass correlation from about 17% to 8% in the final models indicates that much of the variation was explained by individual, household, and community-level factors.

Conclusions: A small proportion of women in Bangladesh continue their education after marriage, highlighting a critical area of concern. Several key factors- such as socioeconomic status, age at marriage, household conditions, and geographical location- were found to significantly influence the likelihood of postnuptial educational continuation. These findings underscore the need for targeted policy interventions that address early marriage, poverty, and regional disparities. By tackling these issues, policymakers can better support married women in pursuing education, thereby promoting gender equality and contributing to broader socio-economic development in Bangladesh.

Keywords: Women's education, Women's empowerment, Postnuptial education, Multilevel mixed effects logistic regression model

Introduction

Education is essential in transforming people and communities, preparing them with the knowledge, abilities, and values necessary to achieve personal development and improvement in society (Dr.R.K.Doharey et al., 2023). It is one of the most studied aspects, while social scientists focusing specifically on women's education. Even during the ages when women commonly married and had children, education was still pursued (Howlader et al., 2023). Marriage is an essential life event that often affects an individual's goals, duties, and responsibilities; consequently, they must make critical decisions involving their education and family responsibilities (Ebaugh, 1988). In Bangladesh, the median age at first marriage for women aged 20-49 was just 16.9 years in 2022 (BDHS, 2022a), and at least 41.6% of young women are married before the age of 18 (Jahan, 2024). Marriage is frequently viewed as a challenge to education, because women are usually expected to leave their studies to prioritize domestic responsibilities like pregnancy and childcare (Jensen & Thornton, 2003). Globally, around 600 million girls who live in the developing world do not have the opportunity to become fully functioning members of society, due to limited access to education, high rates of early marriage and childbearing, and exposure to violence and harmful practices (Chaaban & Cunningham, 2011). Despite these challenges, girls' education offers numerous benefits, including improved self-efficacy, enhanced life skills, greater economic opportunities, and increased empowerment (Bhowmik et al., 2021).

Women's empowerment and economic development are closely linked. Economic growth can help reduce gender inequality, and at the same time, empowering women can improve overall development results (Duflo, 2012). Women's education is an essential indicator of health and economic advancement, contributing to improved child health (Amin et al., 2013), delayed childbirth (Güneş, 2015), reduced total fertility rates (Amin et al., 2013), lower body mass index

(BMI) among women (Keats, 2018), enhanced educational outcomes of children (Duflo, 2012), and decreased prevalence of intimate partner violence (Ahmed, 2005; Marium, 2014). Promoting women's education is therefore vital for achieving a country's sustainable development.

A complex interaction of economic, cultural, and geographical variables influences the continuance of education after marriage. A girl's ability and willingness to continue education, along with support from parents, in-laws, husband, and teachers, affect her chances of staying in school after marriage. Early marriage, childbirth, and social attitudes against girls' education also play a role (Raj et al., 2019). A research conducted in Bangladesh revealed that women who married prior to the age of 18 and adolescent mothers were less likely to pursue postnuptial education (Bhowmik et al., 2021). Two other studies identified individual, household, and community-level variables (Ghose et al., 2023; Howlader et al., 2023); however, none examined the factors associated with urban-rural differences in continuing education after marriage. In Bangladesh, urban and rural areas differ significantly in terms of educational access and gender norms, with urban areas offering better infrastructure and support for continued education after marriage, while rural regions face structural barriers and stronger societal pressures on women (Rahman, 2019). Therefore, a study is necessary to identify other individual, household, and community-level factors for urban and rural areas that can influence the postnuptial education of women in Bangladesh. This study aims to identify the factors influencing the continuation of postnuptial education among Bangladeshi women within the context of urban and rural residency, focusing on individual, household, and community-level factors.

Methods

Data Source

This study analyzed publicly available secondary data derived from Bangladesh Demographic and Health Survey (BDHS) 2022 conducted from June to December 2022 as a collaborative effort between the National Institute of Population Research and Training (NIPORT), ICF International, USA, and Mitra & Associates. The BDHS 2022 data were obtained following the guidelines and standards set forth by the Monitoring and Evaluation to Assess and Use Results Demographic and Health Surveys (MEASURE DHS) (The DHS Program, 2022).

Study Design and Sampling Strategy

The sample frame for the BDHS 2022 is the Integrated Multi-Purpose sample Master Sample, derived from a comprehensive list of enumeration areas (EAs), including the whole nation. The Bangladesh Bureau of Statistics (BBS) prepared it for the 2011 population census of the People's Republic of Bangladesh. The sample frame includes data on EA location, concentrating type (city corporation, non-city corporation, or rural), and the projected number of residential households. A sample map illustrating geographic boundaries is provided for each EA. The survey uses a two-stage stratified sampling method of households. Initially, 675 EAs were chosen, including 237 in urban regions and 438 in rural areas, using probability proportionate to each EA's size. The BBS established the sample in the initial phase according to the parameters supplied by ICF. Mitra and Associates subsequently conducted a comprehensive household listing operation in all designated enumeration areas to establish a sampling frame for the second-stage selection of households. During the second phase of sampling, a systematic sample averaging 45 families per enumeration area was chosen to generate statistically acceptable estimates of essential

demographic and health variables for both urban and rural regions, and for each of the eight divisions in Bangladesh (BDHS, 2022b).

Study Population

The BDHS 2022 final report provides a detailed overview of the survey design, applied methodology, sample size, employed questionnaires, and findings (BDHS, 2022b). This study's data was limited to married young adult women aged 15-29. Consequently, a final sample of 4,914 women (1,649 from urban areas and 3,265 from rural areas) was used for the current research after any missing responses were eliminated individually.

Outcome variable

This study examined the continuation of education after marriage as the dependent variable. The assessment of post-marital educational continuation in the BDHS 2022 focused on women who were enrolled in school prior to marriage. The survey question was: 'Did you continue your studies after marriage?' The response options were no (< 1 year) and yes (1-2 years; 3-4 years; and > 5 years). For analysis, this variable was dichotomized with no, coded as 0 (did not continue education after marriage), and yes, coded as 1 (continued education after marriage).

Explanatory variables

The analysis considered several individual, household, and community-level factors that may affect the continuation of education after marriage. This study explores a range of individual-level factors. These factors include the age of the respondent (grouped into three categories: 15-19, 20-24 or 25-29), age at first marriage (<18 years or $\geq$ 18 years), residing with husband (yes, or no), husband's education (no education, primary, secondary, or higher), husband's occupation (none/others, farmer/worker, professional, business, or carpenter/masson), age difference between

husband (<5 years, 5-10 years, or ≥ 11 years). For the household-level variables, we included number of household members (≤ 4 , 5-8, or ≥ 9), sex of household head (male, or female), media access (yes, or no), wealth index (poorest, poorer, middle, richer, or richest), household water sources (improved, or unimproved), household toilet facilities (improved, or unimproved) religion (Muslim or others). The wealth variable categories respondents into quintiles based on their household's score on the DHS wealth index, which considers durable consumer goods, housing quality, and water and sanitation facilities. We include the region (Barishal, Chattogram, Dhaka, Khulna, Mymensingh, Rajshahi, Rangpur or Sylhet) to assess community-level indicators.

Data analysis

Datasets were cleaned before the analysis. Descriptive statistics were calculated, including frequency and percentage distribution for each variable. Pearson's χ^2 test statistics were performed to assess associations between continuing education after marriage and individual socio-demographic, household, and community-level variables included in the study. To visualize spatial differences, we mapped the percentage of continuing education after marriage across eight divisions, differentiating between urban and rural areas. We used the sampling weight given by the BDHS in all analyses to ensure the validity of our results at the national level. In the BDHS data set, respondents were organized in multiple levels, such that respondents were nested within households and households were nested within clusters. To properly analyze the hierarchical data structure, we used a multilevel mixed-effects binary logistic regression model to investigate the relationship between post-marriage educational continuation and numerous individual, household, and community-level characteristics. Five separate nested models were fitted. We first estimated a 'null' model (model 0, containing only the outcome variable). In model 1, only individual-level variables were added. Model 2 contains only household-level variables. Model 3 contains only

community-level variables along with the outcome. Finally, all the individual-level, household-level and community-level variables were included in model 4. The model 4 was selected and interpreted due to its superior goodness of fit, as evidenced by a lower Akaike information criterion (AIC) value. Fixed effects were reported as adjusted ORs (aOR) with 95% CIs. The random effect, area variance, intraclass correlation coefficient, proportionate change in variance, and median odds ratio were documented to evaluate the variability of continuing education among clusters/communities. Furthermore, the AIC was employed to assess the model's goodness of fit. The age of childbirth, husband's education, and husband's occupation were not included in the multivariate models due to the potential issue of multicollinearity. The multicollinearity among the remaining variables was evaluated by analyzing the tolerance values and variance inflation factor. Tolerance values and variance inflation factor values were about one, indicating an absence of multicollinearity problems. All statistical tests were two-sided and considered significant at the $p < 0.05$ level. Data were analyzed using Stata V.15.2 (Stata Corp).

Ethical Considerations

We used secondary data from BDHS 2022, which is publicly available. Therefore, the authors were not required to get ethical permission for conducting this study. The comprehensive ethical approval protocols for implementing this survey are documented in the BDHS report 2022.

Results

Background characteristics

This study focused on young, ever-married women aged 15 to 29, with an average age of about 24. Early marriage was quite common; around 7 in 10 women married before turning 18, which was even more widespread in rural areas. Most women (around 81%) lived with their

husbands during the survey, with slightly higher rates in urban areas. Media access also showed a big difference between rural and urban areas, almost 73% of urban women having access to media, compared to just under 58% in rural areas. On a positive note, most households had access to clean water and decent toilet facilities, though urban households had slightly better sanitation overall (Table 1). Figure 1 shows the percentage of women continuing their education after marriage. Overall, only 19.16% continue their education, with 25.51% in urban areas and 16.80% in rural areas.

Prevalence of Continuation of Education after Marriage

The 2022 BDHS data show a clear difference between urban and rural areas regarding continuing education after marriage. Overall, young married women in urban areas were more likely to stay in school than their rural counterparts (25.5% versus 16.8%). Age played an essential role in continuing education after marriage. Among teenagers aged 15-19, rural girls had a slightly higher continuation rate (16.4%) than those in urban areas (14.2%). Nearly one-third (30.6%) of women aged 25-29 in urban areas continued their education, compared to just 15.5% in rural areas. Age at first marriage was also important. Women who married at 18 or older were more likely to keep studying, 35.2% in urban areas and 25.4% in rural ones. On the other hand, married before 18 years had much lower rates, especially in rural settings. Interestingly, women with a 5-10-year age gap with their husbands had higher continuation rates than those with smaller or larger gaps, especially in urban areas.

Household size can influence women's post-marriage education. In urban areas, women in medium-sized households (5-8 members) had the highest continuation rates. In rural areas, smaller households had a higher education continuation rate than larger households. Women with access to TV, radio, or newspapers were far more likely to continue their education after marriage, 28.6%

in urban areas and 20.3% in rural areas. Women from the richer and the richest households had a higher percentage of continuation of education. In urban areas, over half of the richest women continued their education after marriage, compared to only 10.3% of the poorest. Rural women followed the same trend but with lower percentages. Even the household's access to clean water and toilets had an effect. Women in households with improved toilet facilities were more likely to keep studying, particularly in rural areas. Regionally, there were some significant differences. Urban women in Rangpur and Barishal had the highest continuation rates, while Sylhet had the lowest (Figure 2). Sylhet again shows the lowest rate for rural women, only 6.7% (Figure 3).

Factors Associated with Continuation of Education

Table 3 presents the association of continuation of education with individual, household, and community-level factors using multilevel mixed-effect binary logistic regression models among currently married young adults in urban Bangladesh. In the null model (Model 0), the cluster-level variance was 0.55, and the intraclass correlation coefficient (ICC) was 17.09%, indicating that 17.09% of the total variation was due to differences between clusters. After adjusting all individual-, household-, and community-level variables, the ICC reduced to 10.22%, and the cluster-level variance dropped to 0.082 in Model 4. Among the models, Model 4 had the lowest AIC and BIC values and was considered the best-fitting model.

From Model 4, it was observed that getting married at the age of 18 years or older was significantly associated with higher odds of continuing education (AOR: 1.71, 95% CI: 1.29-2.28). Respondents who did not reside with their husband had 1.77 times higher odds of continuing education (AOR: 1.77, 95% CI: 1.19-2.61) than that of those who did. Regarding household-level factors, respondents from poorer (AOR: 1.79, 95% CI: 1.11-2.90), middle (AOR: 2.71, 95% CI: 1.69-4.33), richer (AOR: 3.72, 95% CI: 2.95-7.57), and richest wealth quintiles (AOR: 4.92, 95%

CI: 3.99-9.41) had significantly higher odds of continuing their education compared to their poorest counterpart. At the community level, regional variations were also observed. Compared to Sylhet, young women residing in the Barishal division (AOR: 4.01, 95% CI: 1.93-8.34), Khulna (AOR: 2.73, 95% CI: 1.29-5.39), Mymensingh (AOR: 2.78, 95% CI: 1.23-6.31), and Rangpur (AOR: 5.85, 95% CI: 2.74-12.50) were significantly more likely to continue education after their marriage (Table 3).

In rural areas, Table 4 shows the multilevel mixed-effect binary logistic regression results examining the continuation of education among currently married young adults aged 15-29. The null model (Model 0) showed a cluster-level variance of 0.68 with an ICC of 15.50%, indicating moderate cluster-level variation. After adjusting for all levels of covariates in Model 4, the ICC dropped to 8.28% with a reduced cluster-level variance of 0.083. Model 4 had the lowest AIC and BIC values and was selected as the best model.

From Model 4, it was found that age at marriage was a key predictor. Those who got married at the age of 18 years or older had 2.26 times higher odds of continuing their education (AOR: 2.26, 95% CI: 1.80-2.83). Regarding household size, respondents from households with four or fewer members (AOR: 1.46, 95% CI: 1.00-2.16) or 5–8 members (AOR: 1.44, 95% CI: 1.00-2.08) were more likely to continue their education than those in larger households. Access to media (AOR: 1.38, 95% CI: 1.10-1.73), improved toilet facilities (AOR: 1.55, 95% CI: 1.10-1.78), and access to unimproved water sources (AOR: 1.76, 95% CI: 1.16-2.65) were positively associated with continued education. A clear gradient was observed with wealth: respondents from middle (AOR: 1.99, 95% CI: 1.32-3.00), richer (AOR: 2.62, 95% CI: 1.73-3.97), and richest (AOR: 4.01, 95% CI: 3.41-7.23) households were significantly more likely to continue education compared to those in the poorest households. In terms of regional differences, young adults living

in Barishal (AOR: 4.93, 95% CI: 3.93-8.51), Dhaka (AOR: 3.12, 95% CI: 2.05-5.96), Khulna (AOR: 3.01, 95% CI: 2.01-5.54), Mymensingh (AOR: 4.48, 95% CI: 2.96-7.96), Rajshahi (AOR: 4.12, 95% CI: 2.30-8.12), and Rangpur (AOR: 4.66, 95% CI: 2.74-12.50) divisions had significantly higher odds of continuing education compared to Sylhet (Table 4).

Discussion

This study aims to examine how different individual, household, and community-level factors affect the continuation of women's education after marriage in Bangladeshi urban and rural areas. In this national sample of married young women, just 19.16% pursued further education after getting married, where only 16.80% in rural areas and 25.51% in urban areas. Several factors were identified as being associated with continuing education after marriage in both urban and rural areas. In urban areas, these factors included the respondents' age, age at first marriage, residing with husband, husband's education, husband's occupation, media access, wealth index, household toilet facilities, and division. In rural areas, similar factors were identified, such as respondents' age, age at first marriage, residing with husband, husband's education, husband's occupation, age differences with husband, household members, media access, wealth index, household toilet facilities, household water source, and division. Policymakers should consider these factors to ensure inclusive and equitable quality education and promote lifelong learning opportunities for all (SDG Goal 4).

This study found that women who married at age 18 or older were more likely to continue their education in urban and rural areas. Early marriage also compromises girls' ability to attend school post-marriage (Bhowmik et al., 2021; Raj et al., 2019). It is often associated with early childbirth, which is a significant barrier to continuing education after marriage (Howlader et al.,

2023; Raj et al., 2019). Early marriage and childbirth impede their capacity to pursue education post-marriage (Lloyd & Mensch, 2008). Post-marriage educational decisions are typically determined by in-laws or spouses, who are often unsupportive, especially in South Asian cultures (Raj et al., 2019). Our study revealed that women residing with their husbands were more likely to continue their education after marriage in urban areas. Urban husbands are often exposed to more progressive gender norms, higher education levels, and greater economic opportunities (Zhang & Zhu, 2024). This tends to be more supportive of their wife's pursuing education.

This study revealed many household-level factors that substantially influenced the pursuit of education after marriage. We found that women in households with media access were more likely to continue their education after marriage in rural areas. Previous studies also found that (Ghose et al., 2023; Howlader et al., 2023). Access to media can act as a silent agent of social change, especially in more traditional or isolated environments like rural areas (Jensen & Oster, 2009). Additionally, our research revealed that household size plays an important role in women's education after marriage in rural areas. This may be because smaller or medium-sized households often provide a stronger familial support system both emotionally and financially, for managing domestic responsibilities, which can enable women to continue their education (Ghose et al., 2023). Previous studies showed that rural households' savings decrease as household size increases (Fanta et al., 2024; Hone & Marisennayya, 2019; Kiran & Dhawan, 2015). Therefore, women in smaller households may have greater opportunities to pursue education in rural areas.

The study highlighted that households with a higher wealth index were more likely to encourage continued education for married young women in urban or rural areas. Wealthier households are generally more capable of easily covering essential educational costs, including tuition, materials, transportation, and housing. The availability of financial support significantly

enhances a student's ability to manage these costs, which, in turn, plays a critical role in maintaining academic focus and performance (Rosal et al., 2025). Women with improved toilet facilities were more likely to continue their education after marriage. Improved toilet facilities in households can positively influence the continuation of education after marriage for women, especially in low- and middle-income countries, due to several interconnected health, safety, and social factors. Poor sanitation increases the risk of urinary tract infections (UTIs), diarrheal diseases, and reproductive tract infections in women (Kawade et al., 2019; Kumwenda, 2019). That may prevent women from continuing their education after marriage.

An unexpected result found in this study was that women residing in households with an unimproved water source were more likely to continue their education after marriage. Further investigation is needed to understand better the contextual factors that influence the continuation of women's post-marriage education.

This study offers several notable strengths as well as some limitations. Key strengths include the use of a large, nationally representative sample, standardized data collection procedures, and a considerable sample size, all of which contribute to the results' robustness, accuracy, and statistical reliability. Nevertheless, assessing the findings within the context of the study's limitations is essential. First, the retrospective nature of reporting post-marriage education may be subject to recall bias. Second, since the study utilizes secondary data, the analysis is limited to the variables available, excluding important sociocultural and institutional dimensions, such as prevailing social norms, gender roles, education opportunities, and access to childcare, that could influence women's employment decisions after marriage. Third, the exclusive reliance on quantitative methods means the study lacks qualitative depth, particularly regarding women's experiences, motivations, and challenges in continuing post-marriage education. Future research

would benefit from incorporating rich qualitative approaches to explore these aspects more thoroughly. Lastly, the study's cross-sectional design allows for the identification of associations but not causal inferences.

Conclusions

The present study revealed a low prevalence of educational continuation among young adult women after marriage both in urban and rural areas. Additionally, it identified various individual, household, and community-level factors for urban and rural areas, including age at first marriage, residing with husband, household wealth index, and division for rural areas, and age at first marriage, household members, media access, household wealth index, household water sources, household toilet facilities, and division for urban areas, that exert a significant influence on the likelihood of educational continuation after marriage. These findings can guide policymakers in designing and implementing targeted intervention programs for vulnerable women in both urban and rural areas, particularly within low-literacy communities. Such initiatives could help improve educational retention among women across Bangladesh, thereby supporting the nation's efforts to achieve the relevant SDGs by 2030.

Table 1: Socio-demographic and other characteristics of the respondents, BDHS 2022

Variables	Categories	Overall Number weighted % (95%CI)	Urban Number weighted % (95%CI)	Rural Number weighted % (95%CI)
Respondent's age (in years) (Mean 23.93 (SD: 3.39) Age range: 15- 29	15-19	12.9 (11.86-14.00)	11.1 (9.34-13.16)	13.6 (12.33-14.49)
	20-24	40.2 (38.68-41.81)	39.7 (36.51-42.96)	40.4 (38.66-42.23)
	25-29	46.9 (45.26-48.49)	49.2 (45.88-52.54)	46.0 (44.18-47.84)
Age at first marriage (in years)	<18	71.3 (69.61-72.94)	66.7 (63.13-70.04)	73.0 (71.08-74.88)
	≥18	28.7 (27.06-30.39)	33.3 (29.96-36.85)	27.0 (25.12-28.92)
Residing with husband	Yes	80.6 (78.98-82.3)	85.4 (82.47-87.99)	78.9 (76.81-80.89)
	No	19.3 (17.7-21.02)	14.5 (12.01-17.53)	21.1 (19.11-23.19)
Husband's education	No education	9.7 (8.26-10.90)	7.2 (5.31-9.73)	10.6 (9.37-12.04)
	Primary	29.2 (27.5-30.91)	23.8 (20.75-27.17)	31.2 (29.22-33.21)
	Secondary	40.2 (38.49-42.01)	40.7 (37.26-44.27)	40.1 (38.04-42.12)
	Higher	20.9 (19.22-22.63)	28.3 (24.21-32.67)	18.1 (16.47-19.92)
Husband's occupation	None/Others	2.0 (1.58-2.53)	2.1 (1.35-3.38)	1.9 (1.48-2.55)
	Farmer/worker	43.2 (41.37-45.1)	37.1 (33.37-41.03)	45.5 (43.36-47.65)
	Professional	6.4 (5.529-7.448)	9.8 (7.48-12.7)	5.2 (4.36-6.13)
	Business	19.7 (18.37-21.1)	23.7 (20.88-26.77)	18.2 (16.72-19.8)
	Carpenter/Masson	28.7 (26.88-30.49)	27.3 (23.48-31.4)	29.2 (27.22-31.2)
Age difference with husband (in years)	<5	24.4 (22.85-26.09)	26.2 (23.3-29.3)	23.8 (21.9-25.76)
	5-10	50.2 (48.66-51.72)	48.6 (45.56-51.67)	50.8 (49.01-52.54)
	>10	25.4 (23.95-26.87)	25.2 (22.44-28.17)	25.4 (23.79-27.18)
Household members	≤4	42.4 (40.54-44.22)	40.0 (37.97-42.09)	40.0 (37.97-42.09)
	5-8	48.0 (46.24-49.74)	49.6 (47.63-51.55)	49.6 (47.63-51.55)
	≥9	9.6 (8.64-10.75)	10.4 (9.68-11.78)	10.4 (9.17-11.78)
Sex of household head	Male	87.5 (86.08-88.76)	87.6 (85.07-89.77)	87.4 (85.72-88.97)
	Female	12.5 (11.24-13.92)	12.4 (10.23-14.93)	12.6 (11.03-14.28)
Media access	No	38.2 (36.05-40.43)	27.1 (23.86-30.57)	42.4 (39.68-45.09)
	Yes	61.8 (59.57-63.95)	72.9 (69.43-76.14)	57.6 (54.91-60.32)
Wealth index	Poorest	16.3 (14.85-17.88)	18.4 (14.99-22.27)	16.0 (14.37-17.87)
	Poorer	19.9 (18.5-21.46)	22.2 (19.16-25.56)	18.6 (17.01-20.28)
	Middle	21.65 (20.13-23.25)	21.2 (18.42-24.33)	20.9 (19.30-22.76)
	Richer	21.96 (20.32-23.71)	21.3 (18.2-24.71)	21.4 (19.84-23.15)
	Richest	20.13 (18.20-22.22)	17.0 (13.0-21.8)	22.9 (20.73-25.31)
Household water source	Improved	88.3 (87.04-89.44)	89.0 (86.74-90.87)	88.0 (86.5-89.4)
	Unimproved	11.7 (10.56-12.96)	11.0 (9.13-13.26)	12.0 (10.58-13.59)
Household toilet facilities	Improved	73.7 (71.91-75.33)	78.3 (74.93-81.26)	71.9 (69.86-73.93)
	Unimproved	26.3 (24.67-28.09)	21.7 (18.74-25.07)	28.1 (26.07-30.14)
Religion	Islam	91.8 (89.81-93.4)	91.9 (89.02-94.14)	91.7 (89.16-93.72)
	Others	8.2 (6.60-10.19)	8.1 (5.86-10.98)	8.3 (6.28-10.84)
Division	Barishal	5.9 (5.31-6.67)	3.5 (2.59-4.78)	6.9 (6.08-7.79)
	Chattogram	19.2 (17.21-21.28)	17.5 (14.89-20.45)	19.8 (17.33-22.49)
	Dhaka	25.3 (23.33-27.28)	47.3 (42.82-51.83)	17.0 (15.44-18.77)
	Khulna	13.8 (12.62-14.96)	10.2 (8.32-12.4)	15.1 (13.7-16.5)
	Mymensingh	7.2 (6.50-7.98)	3.41 (2.80-4.14)	8.6 (7.69-9.66)
	Rajshahi	12.7 (11.5-14.03)	10.1 (7.60-13.21)	13.7 (12.36-15.16)
	Rangpur	11.5 (10.44-12.62)	5.5 (4.43-6.77)	13.7 (12.37-15.19)
	Sylhet	4.5 (3.88-5.16)	2.6 (2.08-3.27)	5.2 (4.39-6.09)
Place of residence	Urban	27.1 (25.21-29.15)	-	-
	Rural	72.9 (70.85-74.79)	-	-

Note: 'BDHS, Bangladesh Demographic and Health Survey- 2022', 'CI, confidence interval,

Table 2: Urban-rural difference in the prevalence of continuation of education after marriage, BDHS, 2022

Variables	Characteristics	Urban (%)		Rural	
		Prevalence (95% CI)	p-values	Prevalence (95% CI)	p-values
Respondent's age (in years)	15-19	14.2 (9.771-20.26)	0.000	16.4 (12.42-21.39)	0.029
	20-24	22.3 (17.88-27.52)		18.4 (16.1-20.99)	
	25-29	30.6 (25.87-35.83)		15.5 (13.6-17.59)	
Age at first marriage (in years)	<18	20.7 (17.01-24.93)	0.000	13.6 (12.1-15.35)	0.000
	≥18	35.2 (29.25-41.57)		25.4 (22.13-28.87)	
Residing with husband	Yes	24.1 (20.73-27.9)	0.000	16.5 (14.97-18.2)	0.000
	No	33.6 (25.54-42.74)		17.8 (14.47-21.8)	
Husband's education	No education	2.5 (0.7663-8.096)	0.000	3.3 (1.751-6.143)	0.000
	Primary	4.9 (3.197-7.523)		5.4 (3.968-7.29)	
	Secondary	23.4 (19.00-28.41)		15.9 (13.91-18.13)	
	Higher	51.8 (46.68-56.88)		46.3 (41.83-50.85)	
Husband's occupation	None/Others	21.9 (10.04-41.31)	0.000	28.9 (18.59-41.85)	0.000
	Farmer/worker	25.3 (20.01-31.49)		15.2 (13.27-17.31)	
	Professional	61.7 (51.76-70.73)		43.6 (35.7-51.77)	
	Business	26.5 (21.42-32.18)		20.7 (17.18-24.75)	
	Carpenter/Masson	12.3 (8.486-17.37)		11.3 (9.372-13.67)	
Age difference with husband (in years)	<5	19.0 (14.94-23.9)	0.152	13.9 (11.45-16.89)	0.034
	5-10	29.3 (24.48-34.66)		17.1 (15.05-19.3)	
	>10	24.9 (19.22-31.65)		18.9 (15.79-22.51)	
Household members	≤4	22.7 (18.53-27.59)	0.194	15.8 (13.66-18.2)	0.024
	5-8	28.5 (23.29-34.23)		18.4 (16.25-20.76)	
	≥9	26.4 (18.61-35.9)		13.1 (9.751-17.3)	
Sex of household head	Male	25.0 (21.44-29.0)	0.395	16.9 (15.33-18.56)	0.453
	Female	28.9 (21.02-38.31)		16.2 (12.37-21.03)	
Media access	No	17.3 (13.41-22.03)	0.000	12.0 (10.19-14.04)	0.000
	Yes	28.6 (24.4-33.13)		20.3 (18.23-22.64)	
Wealth index	Poorest	10.3 (6.665-15.69)	0.000	7.9 (5.735-10.9)	0.000
	Poorer	14.2 (9.862-19.96)		10.6 (8.31-13.5)	
	Middle	23.8 (18.44-30.13)		15.4 (12.74-18.49)	
	Richer	31.9 (25.38-39.25)		17.3 (14.58-20.49)	
	Richest	50.9 (42.99-58.74)		28.8 (24.86-33.05)	
Household water source	Improved	24.9 (21.43-28.92)	0.105	16.1 (14.58-17.84)	0.045
	Unimproved	29.7 (23.21-37.23)		21.7 (17.35-26.73)	
Household toilet facilities	Improved	26.3 (22.7-30.18)	0.073	17.8 (15.98-19.74)	0.000
	Unimproved	22.8 (17.23-29.52)		14.3 (11.62-17.43)	
Religion	Islam	26.0 (22.28-30.09)	0.321	16.6 (14.96-18.3)	0.217
	Others	20.0 (13.09-29.3)		19.5 (14.7-25.27)	
Division	Barishal	37.6 (28.45-47.69)	0.000	23.6 (18.42-29.79)	0.000
	Chattogram	17.8 (12.93-24.06)		10.3 (6.927-15.1)	
	Dhaka	25.6 (19.44-32.89)		19.3 (15.08-24.42)	
	Khulna	29.9 (23.51-37.23)		17.8 (14.53-21.57)	
	Mymensingh	27.8 (16.73-42.55)		18.9 (14.46-24.25)	
	Rajshahi	23.7 (14.98-35.77)		18.4 (14.43-23.26)	
	Rangpur	39.9 (29.95-50.84)		19.3 (15.56-23.83)	
	Sylhet	15.4 (9.45-24.19)		6.7 (4.378-10.23)	
Total		25.5 (22.01-29.35)		16.8 (15.26-18.47)	

Note: 'BDHS, Bangladesh Demographic and Health Survey- 2022', 'CI, confidence interval,

Table 3: Multilevel logistic regression analysis of the factors associated with continuation of education after marriage in urban areas- BDHS- 2022

Characteristics	Model 0	Model 1 AOR (95%CI)	Model 2 AOR (95%CI)	Model 3 AOR (95%CI)	Model 4 AOR (95%CI)
Individual-level variables					
Respondent's age (in years) (Ref.: 15-24)					
25-34		1.04 (0.85-0.66)			0.95 (0.56-1.52)
≥35		1.45 (0.098-2.26)			1.25 (0.79-1.99)
Age at first marriage (in years) (Ref.: <18)					
≥18		2.28 (1.75-2.97)***			1.71 (1.29-2.28)**
Residing with husband (Ref.: Yes)					
No		1.63 (1.15-2.31)***			1.77 (1.19-2.61)***
Age difference with husband (in years) (Ref.: <5)					
5-10		1.24 (0.91-1.67)			1.12 (0.82-1.54)
>10		1.22 (0.86-1.72)			1.04 (0.72-1.51)
Household-level variables					
Household members (Ref.: ≥9)					
≤4			1.08 (0.68-1.71)		1.12 (0.71-1.78)
5-8			1.11 (0.71-1.73)		1.11 (0.71-1.75)
Sex of household head (Ref.: Female)					
Male			1.01 (0.68-1.51)		1.22 (0.78-1.88)
Media access (Ref.: No)					
Yes			1.24 (0.91-1.69)		1.25 (0.91-1.72)
Wealth index (Ref.: Poorest)					
Poorer			1.79 (1.11-2.88)*		1.79 (1.11-2.90)*
Middle			2.96 (1.86-4.70)***		2.71 (1.69-4.33)***
Richer			4.78 (2.32-8.42)***		3.72 (2.95-7.57)***
Richest			5.73 (4.13-9.29)***		4.92 (3.99-9.41)***
Household water source (Ref.: Improved)					
Unimproved			1.89 (1.06-3.35)*		1.73 (0.98-3.09)
Household toilet facilities (Ref.: Improved)					
Unimproved			1.89 (1.06-3.35)*		1.41 (0.86-2.30)
Religion (Ref.: Islam)					
Others			0.78 (0.50-1.23)		0.75 (0.47-1.17)
Community-level variables					
Division (Ref.: Sylhet)					
Barishal				3.01 (1.44-6.32)***	4.01 (1.93-8.34)***

Chattogram			1.09 (0.53-2.23)	1.10 (0.54-2.24)
Dhaka			1.74 (0.88-3.45)	1.54 (0.77-03.06)
Khulna			2.39 (1.18-4.94)*	2.63 (1.29-5.39)**
Mymensingh			2.13 (0.93-4.88)	2.78 (1.23-6.31)*
Rajshahi			1.93 (0.93-3.98)	1.91 (1.01-3.95)
Rangpur			3.78 (1.76-8.10)***	5.85 (2.74-12.50)***
Random effects				
Cluster level variance	0.557 (0.330-0.940)	0.567 (0.342-1.006)	0.548 (0.290-1.073)	0.212 (0.092-0.566)
ICC	17.09%	17.14%	15.94%	13.56%
MOR	2.20	2.21	2.14	1.92
Goodness of fit				
AIC	1868.02	1816.95	1718.55	1862.11
BIC	1884.24	1865.62	1794.26	1910.78

Note: Model 0: Null model, Model 1: Adjusted for individual-level factors, Model 2: Adjusted for household-level factors, Model 3: Adjusted for community-level factors, Model 4: Adjusted for individual- household- and community-level factors.

AOR = adjusted odds ratio- 95% CI: 95% confidence interval, 'BDHS, Bangladesh Demographic and Health Survey- 2022', and "*" refers to the level of significance. Here * p<0.05- **p<0.01- and***p<0.001.

AIC: Akaike Information Criterion

BIC: Bayesian Information Criterion

ICC: Intra Class Correlation

MOR: Median Odds Ratio

Table 4: Multilevel logistic regression analysis of the factors associated with continuation of education among married young adults aged 15-29 years in rural areas- Bangladesh Demographic and Health Survey- 2022

Characteristics	Model 0	Model 1 AOR (95%CI)	Model 2 AOR (95%CI)	Model 3 AOR (95%CI)	Model 4 AOR (95%CI)
Individual-level variables					
Respondent's age (in years) (Ref.: 15-24)					
25-34		1.10 (0.79-1.52)			0.99 (0.71-1.39)
≥35		0.83 (0.59-1.15)			0.73 (0.52-1.02)
Age at first marriage (in years) (Ref.: <18)					
≥18		2.67 (2.15-3.33)***			2.26 (1.80-2.83)***
Residing with husband (Ref.: Yes)					
No		1.25 (1.01-2.31)*			1.08 (0.82-1.43)
Age difference with husband (in years) (Ref.: <5)					
5-10		1.40 (1.08-1.82)**			1.26 (0.97-1.65)
>10		1.57 (1.17-2.11)***			1.30 (0.97-1.77)
Household-level variables					
Household members (Ref.: ≥9)					
≤4			1.59 (1.07-2.35)*		1.46 (1.00-2.16)*
5-8			1.64 (1.33-2.37)**		1.44 (1.00-2.08)*
Sex of household head (Ref.: Female)					
Male			0.94 (0.68-1.29)		0.89 (0.63-1.28)
Media access (Ref.: No)					
Yes			1.37 (1.09-1.73)***		1.38 (1.10-1.73)***
Wealth Index (Ref.: Poorest)					
Poorer			1.39 (1.11-2.88)***		1.35 (0.88-2.07)
Middle			2.11 (1.40-3.17)***		1.99 (1.32-3.00)***
Richer			2.82 (1.86-4.25)***		2.62 (1.73-3.97)***
Richest			4.20 (3.10-7.34)***		4.01 (3.41-7.23)***
Household water source (Ref.: Improved)					
Unimproved			2.09 (1.39-3.3.15)***		1.76 (1.16-2.65**
Household toilet facilities (Ref.: Unimproved)					
Improved			1.61 (1.15-2.25)***		1.55 (1.10-1.78)**
Religion (Ref.: Islam)					

Characteristics	Model 0	Model 1 AOR (95%CI)	Model 2 AOR (95%CI)	Model 3 AOR (95%CI)	Model 4 AOR (95%CI)
Others			1.25 (0.84- 1.84)		1.20 (0.81-1.78)
Community-level variables					
Division (Ref.: Sylhet)					
Barishal				3.84 (2.51- 8.36)***	4.93 (3.93- 8.51)***
Chattogram				1.42 (0.75- 2.67)	1.49 (0.79-2.83)
Dhaka				3.31 (1.69- 6.01)***	3.12 (2.05- 5.96)**
Khulna				3.03 (1.69- 5.44)***	3.01 (2.01- 5.54)**
Mymensingh				3.39 (1.87- 6.16)***	4.48 (2.96-7.96)*
Rajshahi				3.20 (1.76- 5.81)***	4.12 (2.30- 8.12)***
Rangpur				3.54 (1.97- 6.37)***	4.66 (2.74- 12.50)***
Random effects					
Cluster level variance	0.154 (0.099- 0.235)	0.176 (0.104- 0.282)	0.172 (0.100- 0.279)	0.108 (0.067- 0.170)	0.083 (0.043- 0.153)
ICC	15.50%	17.55%	17.17%	10.79%	8.28%
MOR	1.94	2.06	2.04	1.72	1.56
Goodness of fit					
AIC	2921.66	2837.84	2749.41	2909.46	2686.45
BIC	2939.93	2892.66	2834.69	2964.28	2844.81

Note: Model 0: Null model, Model 1: Adjusted for individual-level factors, Model 2: Adjusted for household-level factors, Model 3: Adjusted for community-level factors, Model 4: Adjusted for individual- household- and community-level factors.

AOR = adjusted odds ratio- 95% CI: 95% confidence interval- and “*” refers to the level of significance. Here * p<0.05- **p<0.01- and***p<0.001.

AIC: Akaike Information Criterion

BIC: Bayesian Information Criterion

ICC: Intra Class Correlation

MOR: Median Odds Ratio

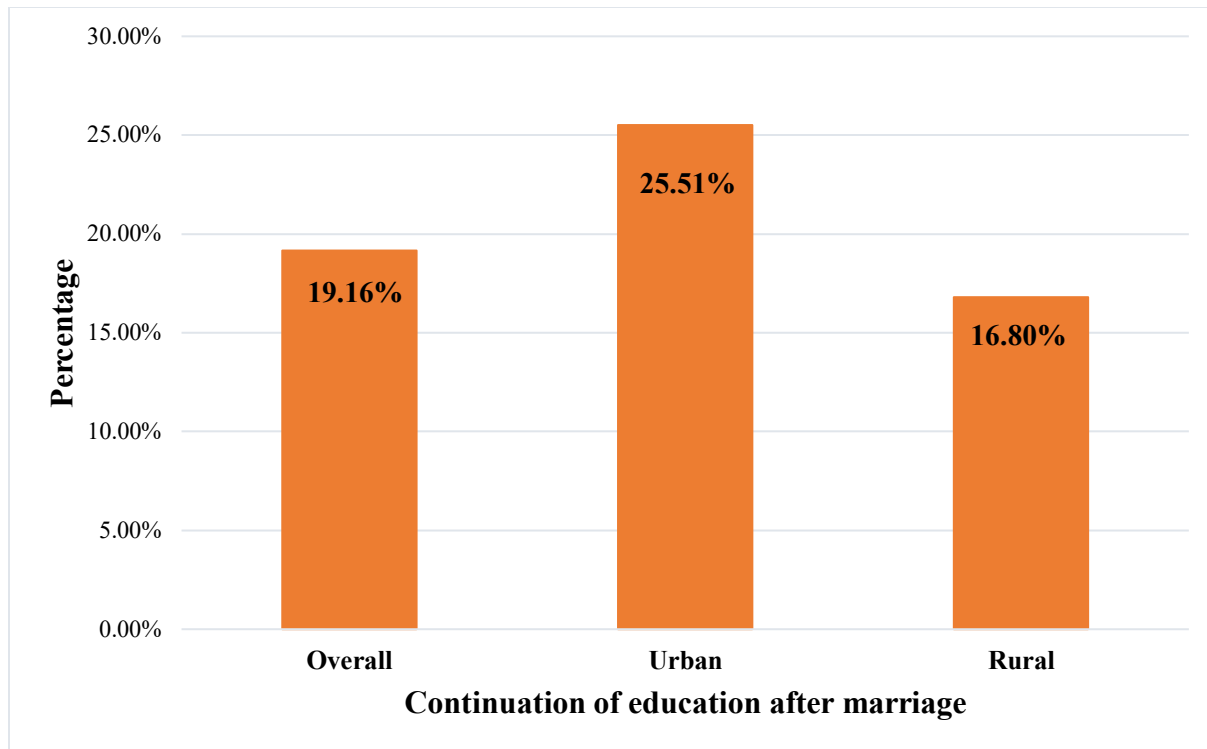

Figure 1. Percentage of women who continue their education after marriage.

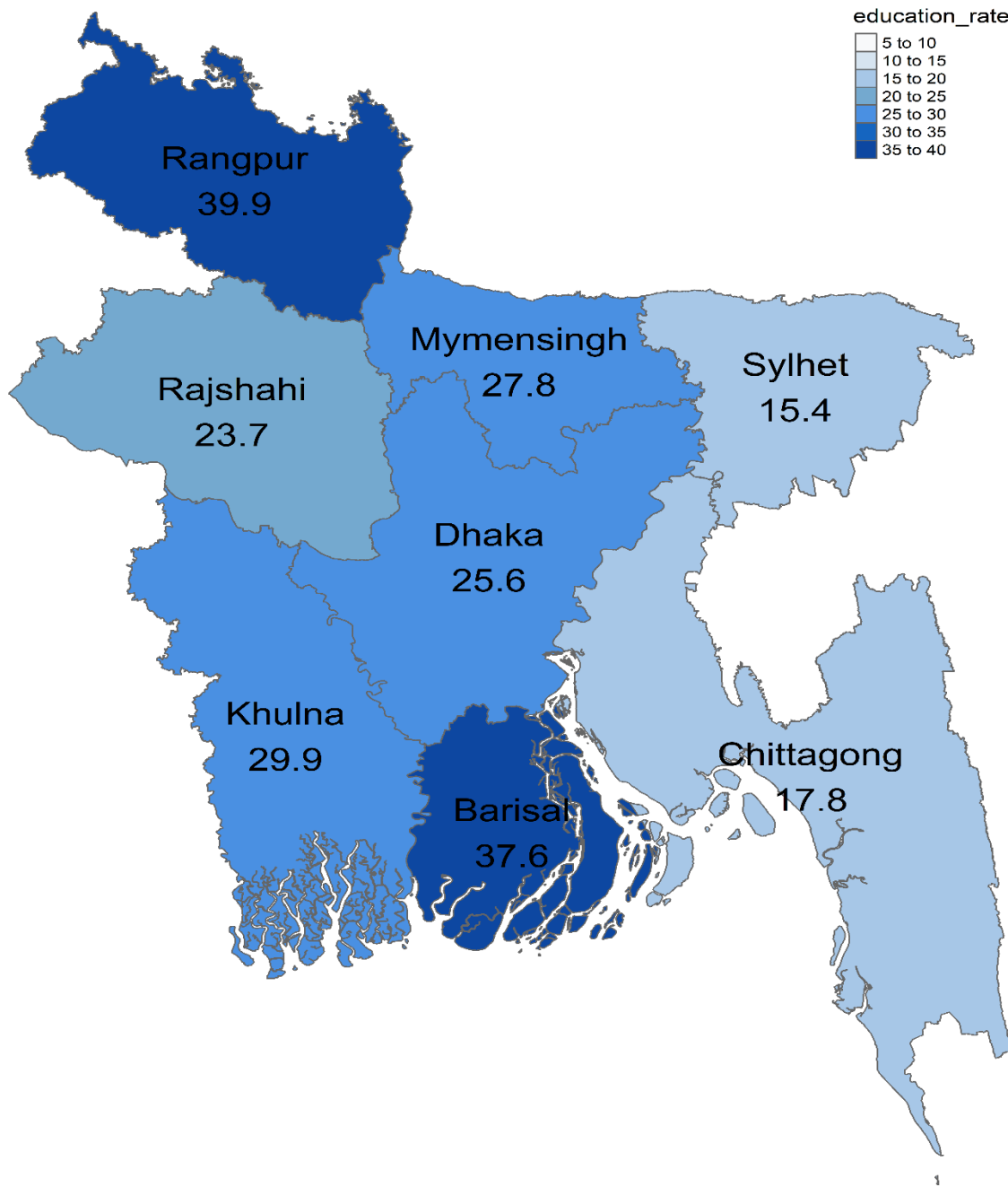

Figure 2. Regional distribution of the percentage of women continuing education after marriage in urban areas.

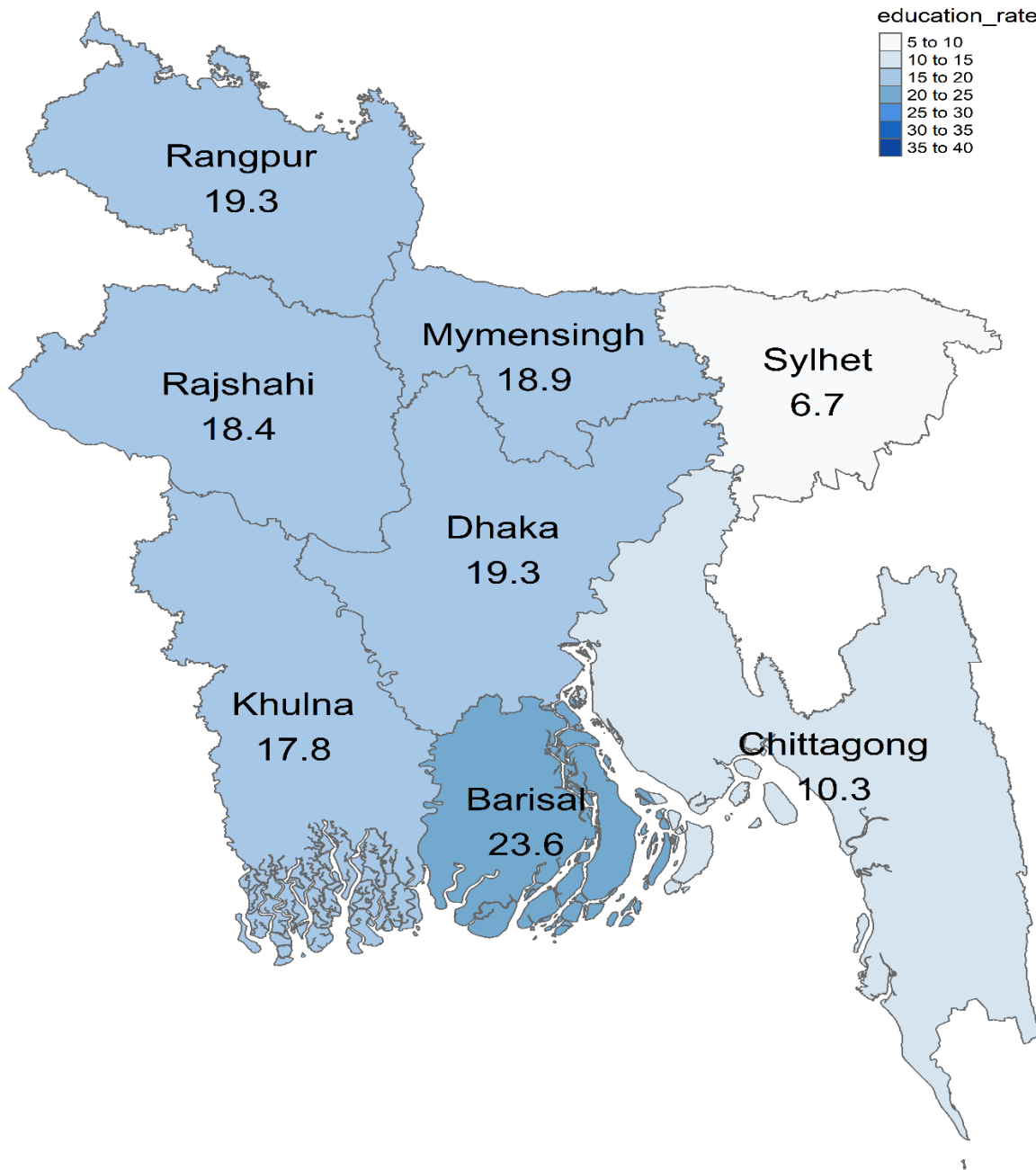

Figure 3. Regional distribution of the percentage of women continuing education after marriage in rural areas.

List of abbreviations:

AOR	Adjusted Odds Ratio
BBS	Bangladesh Bureau of Statistics
BDHS	Bangladesh Demographic and Health Survey
BIGD	Institute of Governance and Development
CI	Confidence Interval
EAs	Enumeration Areas
MEASUREDHS Health Surveys	Monitoring and Evaluation to Assess and Use Results Demographic and Health Surveys
NIPORT	National Institute of Population Research and Training
OR	Odds Ratio
SDGs	Sustainable Development Goals
TAF	The Asia Foundation
UTIs	Urinary Tract Infections
VIF	Variance Inflation Factor

Acknowledgements: The authors express their gratitude to the MEASURE DHS Program and ICF International for permitting access and analysis of the BDHS data.

Authors' contributions:

Data sources: The data are available in a public, open-access repository. All data are publicly available at the Measure DHS website: <https://dhsprogram.com/data/available-datasets.cfm>.

Funding: This research received no external funding.

Ethical clearance: This study, which involved human participants, received approval from the International Institutional Review Boards at ICF (ICF IRB FWA00000845) and the Bangladesh Medical Research Council (BMRC) (BMRC/NREC/2016-2019/324). All participants provided informed consent before their participation.

Conflict of interest: The authors declare no conflict of interest.

References

- Ahmed, S. M. (2005, Mar). Intimate partner violence against women: experiences from a woman-focused development programme in Matlab, Bangladesh. *J Health Popul Nutr*, 23(1), 95-101.
- Amin, V., Behrman, J. R., & Spector, T. D. (2013, 2013/08/01/). Does more schooling improve health outcomes and health related behaviors? Evidence from U.K. twins. *Economics of Education Review*, 35, 134-148. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2013.04.004>
- BDHS. (2022a). Bangladesh Demographic and Health Survey 2022 Final Report. <https://dhsprogram.com/pubs/pdf/FR386/FR386.pdf>
- BDHS. (2022b). Bangladesh Demographic and Health Survey 2022 Final Report M. E. a. F. W. D. National Institute of Population Research and Training, Ministry of Health and Family Welfare, Dhaka, Bangladesh and The DHS Program, ICF, Rockville, Maryland, USA. <https://dhsprogram.com/pubs/pdf/FR386/FR386.pdf>
- Bhowmik, J., Biswas, R. K., & Hossain, S. (2021). Child Marriage and Adolescent Motherhood: A Nationwide Vulnerability for Women in Bangladesh. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(8), 4030. <https://www.mdpi.com/1660-4601/18/8/4030>
- Chaaban, J., & Cunningham, W. (2011, 08/01). Measuring the Economic Gain of Investing in Girls: The Girl Effect Dividend.
- Dr.R.K.Doharey, Verma, A., Verma, K., & Yadav, V. (2023). Education : Meaning, definition & Types. In (pp. 1-6).
- Duflo, E. (2012). Women Empowerment and Economic Development. *Journal of Economic Literature*, 50(4), 1051–1079. <https://doi.org/10.1257/jel.50.4.1051>
- Ebaugh, H. R. F. (1988). *Becoming an EX: The process of role exit*. University of Chicago Press.
- Fanta, W., Gibbons, P., & Kuma, B. (2024). Methodology to Track Incremental Adaptation in Smallholder Farmers' Livelihood Changes in Wolaita Zone, Ethiopia. *Sustainable Development*, n/a(n/a). <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/sd.3299>
- Ghose, B., Haque, I., & Mamun, A. A. (2023). Factors Influencing Post-Marriage Education and Employment among Bangladeshi Women: A Cross-Sectional Analysis. *Women*, 3(3), 396-407. <https://www.mdpi.com/2673-4184/3/3/30>

- Güneş, P. M. (2015, 2015/08/01/). The role of maternal education in child health: Evidence from a compulsory schooling law. *Economics of Education Review*, 47, 1-16. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2015.02.008>
- Hone, Z., & Marisennayya, S. (2019, 12/25). Determinants of Household Consumption Expenditure in Debreworkos Town, Amhara Region, Ethiopia. *American Scientific Research Journal for Engineering, Technology, and Sciences*, 62(1), 124-144. https://asrjetsjournal.org/index.php/American_Scientific_Journal/article/view/5230
- Howlader, S., Rahman, M. A., & Rahman, M. M. (2023, Nov 23). Continuation of education after marriage and its associated factors among young adult women: findings from the Bangladesh Demographic and Health Survey 2017-2018. *BMJ Open*, 13(11), e078892. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2023-078892>
- Jahan, N. (2024). An alarming upswing in child marriage. *The Daily Star*. <https://www.thedailystar.net/news/bangladesh/news/alarming-upswing-child-marriage-3576476>
- Jensen, R., & Thornton, R. (2003, 2003/07/01). Early female marriage in the developing world. *Gender & Development*, 11(2), 9-19. <https://doi.org/10.1080/741954311>
- Jensen, R., & Oster, E. (2009). The Power of TV: Cable Television and Women's Status in India*. *The Quarterly Journal of Economics*, 124(3), 1057-1094. <https://doi.org/10.1162/qjec.2009.124.3.1057>
- Kawade, R., Radkar, A., Thadathil, A., & Thakur, D. (2019, 06/28). Access to sanitation and risk of developing urinary tract infections among women from low socio-economic settings. *International Journal Of Community Medicine And Public Health*, 6, 2939. <https://doi.org/10.18203/2394-6040.ijcmph20192829>
- Keats, A. (2018, 07/01). Women's schooling, fertility, and child health outcomes: Evidence from Uganda's free primary education program. *Journal of Development Economics*, 135. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2018.07.002>
- Kiran, T., & Dhawan, S. (2015). The Impact of Family Size on Savings and Consumption Expenditure of Industrial Workers: A Cross-Sectional Study. *American Journal of Economics and Business Administration*, 7(4). <https://doi.org/10.3844/ajebasp.2015.177.184>
- Kumwenda, S. (2019). Challenges to Hygiene Improvement in Developing Countries. In N. Potgieter & A. N. Traore (Eds.), *The Relevance of Hygiene to Health in Developing Countries*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.80355>
- Lloyd, C. B., & Mensch, B. S. (2008, Mar). Marriage and childbirth as factors in dropping out from school: an analysis of DHS data from sub-Saharan Africa. *Popul Stud (Camb)*, 62(1), 1-13. <https://doi.org/10.1080/00324720701810840>

- Marium, S. (2014, 01/01). Women's Level of Education and Its Effect on Domestic Violence in Rural Bangladesh. *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 19, 40-45. <https://doi.org/10.9790/0837-19534045>
- Rahman, M. A. (2019). Educational inequalities between urban and rural areas. *Daily Sun*. <https://www.daily-sun.com/printversion/details/419067>
- Raj, A., Salazar, M., Jackson, E. C., Wyss, N., McClendon, K. A., Khanna, A., Belayneh, Y., & McDougal, L. (2019, 2019/01/07). Students and brides: a qualitative analysis of the relationship between girls' education and early marriage in Ethiopia and India. *BMC Public Health*, 19(1), 19. <https://doi.org/10.1186/s12889-018-6340-6>
- Rosal, A. S., Casagan, C. S. G., Bernasor, D. B., Tuloy, S. D., Dalisay, K. S., Bustamante, M. C., Villamil, M. V. D., & Pondang, K. A. (2025). The Impact of Financial Support on Student Expenses among Senior High School Students. *International Journal of Research and Innovation in Applied Science*, X(II), 131-153. <https://doi.org/10.51584/ijrias.2025.10020011>
- The DHS Program. (2022). The DHS Program. Bangladesh: standard DHS, 2022. https://dhsprogram.com/data/dataset/Bangladesh_Standard-DHS_2022.cfm?flag=0
- Zhang, L., & Zhu, J. (2024, 2024/12/01/). Can higher education improve egalitarian gender role attitudes? Evidence from China. *China Economic Review*, 88, 102311. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.chieco.2024.102311>

ภาคผนวก

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารควรมีความเนื้อหาทางวิชาการอยู่ในขอบเขตทางสังคมศาสตร์หรือเกี่ยวเนื่องกับสังคมศาสตร์ หรือเกี่ยวข้องกับสังคม และเป็นบทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

1.รูปแบบการเตรียมต้นฉบับของวารสาร ประกอบด้วย

1.1 บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ สำหรับบทความภาษาอังกฤษใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดแอเรียล (Arial) ส่วนบทความภาษาไทยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH-Sarabun-PSK)

1.2 เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

1.3 ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบควรมีภาพที่ชัดเจน โดยให้จัดพิมพ์แยกออกจากเนื้อหา และให้ระบุคำว่า “ภาพที่” จัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษได้ภาพ และ “ตารางที่” จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ บนตาราง ตามด้วยหมายเลขกำกับใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่องด้วยข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน ส่วนคำอธิบายใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ รูปภาพ/ตารางที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพ/ตารางทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

1.4 พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์ขนาดเอสี่ (A4) ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 ส่วนเลขหน้าขนาด 16 และใส่เลขหน้ากึ่งกลางหน้ากระดาษช่วงบนตั้งแต่ต้นจนจบบทความ โดยมีเนื้อหาบทความรวมบรรณานุกรมควรอยู่ ระหว่าง 8-15 หน้า

1.5 การตั้งค่าหน้ากระดาษพิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้ว และด้านขวากับด้านล่าง 1 นิ้ว

1.6 การเตรียมข้อมูลต้นฉบับบทความตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

1.6.1 ชื่อบทความภาษาไทยใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.2 ชื่อบทความภาษาอังกฤษใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 ปกติ

1.6.3 ชื่อผู้เขียน และผู้ร่วมเขียนใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.6.4 หัวข้อหลักใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.5 หัวข้อย่อใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 นนา

1.6.6 เนื้อเรื่องใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.7 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้พิมพ์ไว้หน้าแรก

1.8 ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องใส่ให้ครบทุกคนแต่ไม่เกิน 5 คน ชื่อใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติโดยจัดชิดกันหน้าซ้าย และใส่ Footnote เป็นตัวเลขอารบิกต่อท้ายแต่ละชื่อโดยระบุสังกัด หากเป็นมหาวิทยาลัยให้ระบุ คณะและมหาวิทยาลัย หากเป็นหน่วยงานราชการให้ระบุกรมและกระทรวงที่สังกัด หากเป็นพระสงฆ์ให้ระบุวัดและจังหวัด แต่หากเป็นภาคเอกชนให้ระบุบริษัทหรือองค์กรและจังหวัด การระบุให้ตรงกับเครื่องหมายที่กำกับไว้ข้างบน โดยให้ระบุเป็นรายบุคคลภาษาไทยและคั่นด้วย (;) ก่อนระบุเป็นภาษาอังกฤษและระบุ Corresponding author, e-mail:, Tel.ของผู้เขียนหลัก

1.9 บทคัดย่อภาษาไทย และ Abstract ภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) ผลการวิจัย (Results) โดยสรุปให้สั้นกะทัดรัด ระหว่าง 250-400 คำ คำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

1.10 การเรียงหัวข้อแต่ละหัวข้อให้เว้น 1 บรรทัด หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่โดยมีระยะย่อหน้า และหัวข้อย่อยถัดไปโดยมีระยะย่อหน้า

2. ส่วนประกอบของบทความ

2.1 บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.1.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.1.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไรและสามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทั้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไปเพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.1.4 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัย สามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.2 บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย หรือโจทย์วิจัย

2.1.2 วัตถุประสงค์ (Objective) ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ให้ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง(ถ้ามี)และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.1.4สรุปผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Research) ให้เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

2.1.5อภิปรายผลการวิจัย/วิจารณ์ (Discussion) ให้เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนว่ามีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ใด ผลวิจัยเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของผู้ใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2.1.6องค์ความรู้ใหม่(ถ้ามี)เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย โดยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย และ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสถาบัน

2.1.8กิตติกรรมประกาศ(Acknowledgement) (ถ้ามี) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กรหน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัยและหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีขอบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์)

2.1.9เอกสารอ้างอิง(References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.3 บทความปริทัศน์ (Review Articles) ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.3.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายให้ภาพรวมโดยย่อของบทความและหัวข้อหลักที่ครอบคลุมว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.3.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล ในการประเมินรายละเอียดบทบทความที่กล่าวถึงเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านโดยกล่าวถึงจุดอ่อนจุดแข็งของบทความที่บททบทวนโดยบททบทวนจัดลำดับจากเรื่องหนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง หรือจากผู้วิจัยคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง โดยนำข้อค้นพบของแต่ละเรื่องมากล่าวโดยสังเขป

ส่วนย่อยที่ 3 สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ โดยอภิปรายถึงความน่าเชื่อถือของผู้เขียน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลอ้างอิง ความถูกต้องของวิธีการที่ใช้โดยชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นมา อย่างไรทั้งในอดีต ปัจจุบัน ความก้าวหน้าล่าสุด เป็นความรู้และข้อเท็จจริง และมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เขียน

2.3.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมาสำคัญอย่างไร ผลลัพธ์สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4 บทวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.4.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.4.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

2.4.3 บทวิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน และเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.4.4 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมาสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจ

ใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทั้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 7 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

3. การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงในวารสารให้ใช้แบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 7th edition ที่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเขียนบรรณานุกรม หรือเอกสารอ้างอิง ใช้มาตรฐานการเขียนแบบ APA ที่พัฒนามาจากนักสังคมศาสตร์และนักพฤติกรรมศาสตร์มากกว่า 80 ปี เพื่อเป็นมาตรฐาน ในการเขียนอย่างเป็นระบบสำหรับการทำวิจัย รายงานการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม บทความและกรณีศึกษา ผู้แต่งสามารถดูการอ้างอิงได้จาก

<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples>

หรือบางส่วนจากตัวอย่างทั่วไปที่มีผู้เขียนแนะนำไว้มากมาย เช่น

-ฝ่ายบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดกลาง มศว.ที่

<mailto:https://lib.swu.ac.th/images/Documents/Researchsupport/APA6th-Citation160820.pdf>

-มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ [mailto:https://pulinet2022.pulinet.org/wp-](mailto:https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf)

[content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf](https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf)

การส่งต้นฉบับ

1.การตรวจสอบก่อนส่งบทความ

ในขั้นตอนการส่งบทความผู้แต่งต้องตรวจสอบและปฏิบัติตามข้อกำหนดรายการตรวจสอบการส่งทุกข้อดังต่อไปนี้ และบทความอาจถูกส่งคืนให้กับผู้แต่งกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมด

1.บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ

2.การเขียนชื่อเจ้าของบทความหลัก, E-mail, เบอร์โทรศัพท์ และสถานที่ทำงาน ต้องเป็นไปตามรูปแบบที่วารสารกำหนด

3.การเตรียมต้นฉบับ ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเป็นไปตามคำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับที่วารสารกำหนด

4.การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงท้ายบทความใช้ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง ไม่มีปัญหาการลอกเลียนงานวิชาการ (Plagiarism)

5.ต้นฉบับต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้แบบตัวอักษร TH-Sarabun-PSK กรณีบทความภาษาไทย แบบตัวอักษร Arial กรณีบทความภาษาอังกฤษ การแสดงรูปภาพ แผนภูมิ และตารางขอให้ อยู่ในเนื้อหาที่สอดคล้องกัน

2.วิธีและขั้นตอน การส่งบทความ

1.การส่งบทความจะต้องส่งบทความในระบบThaiJO หากส่งในช่องทางอื่น จะต้องส่งบทความ พร้อมแนบ “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์” มาที่บรรณาธิการวารสารทางระบบ Thai Journals Online (ThaiJO)

2. การตอบรับ

เมื่อส่งบทความแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะพิจารณากลับกรองขอบข่ายของบทความดังกล่าวและตอบรับบทความ ภายใน 7 วันทำการ โดยทำการส่งทางอีเมล

3. ระยะเวลาการพิจารณา

3.1กองบรรณาธิการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา รอผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ภายใน 14 วัน

3.2 เมื่อได้รับบทความคืนจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้เขียนบทความแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ภายใน 1 วัน

3.3 เมื่อผู้เขียนแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ให้แนบไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ ส่งกลับในช่องRevision ของระบบ Thai Journals Online (ThaiJO)ภายใน 7 วัน

3.4 บรรณาธิการจะออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสารทางอีเมล หากผู้เขียนได้แจ้งความต้องการในระบบ

4. การตีพิมพ์วารสาร

4.1กองบรรณาธิการจะรวบรวมเอกสารบทความ ส่งตีพิมพ์เมื่อถึงกำหนดเวลาที่วารสารจะออกเผยแพร่ตามกำหนด

4.2 เมื่อได้เล่มวารสารที่สมบูรณ์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบผ่านระบบ Thai Journals Online (ThaiJO)

จริยธรรม

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ/วิจัยในวารสารสังคมศาสตร์ไทย(TSSJ's Publication Ethics) วารสารสังคมศาสตร์ไทย ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการพิมพ์ตามมาตรฐานระดับนานาชาติตามกรอบแนวทางจริยธรรมการตีพิมพ์ของ Committee on Publication Ethics (COPE) ดังต่อไปนี้

(ส่วนใหญ่ปรับปรุงต้นฉบับและแปลจาก <https://publicationethics.org/>)

1.จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้เขียนต้นฉบับ

- 1.ผู้เขียนบทความจะต้องมีความรับผิดชอบและรับรองว่า บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ใน วารสาร สังคมศาสตร์ไทยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ
- 2.ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารสังคมศาสตร์ไทยอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร
- 3.ผู้เขียนจะต้องปรับแต่ง แกไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำ สำหรับผู้แต่ง” โดยเฉพาะหัวข้อรูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับอันจะนำไปสู่บทความที่มีรูปแบบการตีพิมพ์ ที่ได้มาตรฐานเดียวกัน
4. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย คือต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
- 5.ผู้เขียนซึ่งมีชื่อปรากฏอยู่ในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการ ดำเนินการวิจัย ซึ่งข้อนี้ขอสงวนสำหรับบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความจะไม่อนุญาตให้ใส่ชื่อลงไป เด็ดขาด หากมีการตรวจสอบพบว่ามีบุคคลที่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความปรากฏอยู่ ทางวารสารจะถอน บทความนั้นออกทันที
6. ผู้เขียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการอ้างอิงเนื้อหาในผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความ รับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น) และจะดำเนินการถอนบทความ ออกจากการเผยแพร่ของวารสารทันที
- 7.ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิงทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่ จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากเกินไป รวมทั้งต้องอ้างอิงจากรูปแบบการอ้างอิงของ บทความโดยจะต้องมีการอ้างอิงตรงตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้
- 8.ผู้เขียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ปรับปรุงตามที่กำหนดจะต้องเลื่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ออกไป หรือ อาจถูกปฏิเสธการเผยแพร่บทความ
9. ผู้เขียนควรระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และควรระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)
- 10.ผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

11. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ใน เอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

12. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของบุคคลอื่นให้ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานตัวเอง รวมทั้งจัดทำบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ

2. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรับประเมินบทความที่ตนเองนั้นมีความถนัด หรือมีความรู้หรือมีความเชี่ยวชาญกับเรื่องหรือบทความที่ได้รับการประเมินนั้นๆ ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขาวิชานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างอิง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความและควรปฏิเสธในบทความที่ตนเองนั้นไม่ถนัด

2. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือแนะนำความคิดเห็นทางวิชาการของตนเอง ลงในแบบฟอร์มการประเมินหรือเนื้อหาในบทความด้วยความยุติธรรม ไม่อคติ ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง รวมทั้งตรงต่อเวลาตามที่วารสารกำหนดในการประเมิน

3. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาให้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ รวมถึงหลังจากที่พิจารณาประเมินบทความเสร็จแล้ว

4. หลังจากได้รับบทความจากบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

5. ผู้ประเมินบทความควรคำนึงถึงการพิจารณาในหัวข้อ ชื่อเรื่อง หากเป็นบทความวิชาการสามารถพิจารณาให้แก้ไขชื่อเรื่องได้ แต่หากเป็นบทความวิจัย ควรพิจารณาเฉพาะความผิดพลาดด้านตัวสะกด และไม่ควรพิจารณาให้เปลี่ยนชื่อเรื่องบทความวิจัย

6. ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

7. เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบพร้อมแสดงหลักฐานให้เห็นเป็นประจักษ์

3.จริยธรรมในการตีพิมพ์ของกองบรรณาธิการวารสาร

- 1.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแลให้การดำเนินงานของวารสาร เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตามจริยธรรม/จรรยาบรรณ
- 2.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแล และดำเนินการอย่างเหมาะสมกับผู้นิพนธ์หรือบทความที่ตรวจพบว่ามีผลกระทบด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณ
- 3.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่มี conflict of interest เช่น การตีพิมพ์เผยแพร่บทความของตนเอง(บรรณาธิการหรือหัวหน้ากองบรรณาธิการ)อย่างมีนัยสำคัญ หรือ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบทความ เป็นต้น
- 4.บรรณาธิการมีหน้าที่ควบคุมดูแลและพิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ
- 5.บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ ซึ่งวารสารได้กำหนดในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)
- 6.บรรณาธิการต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจังเพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นเกินตามที่กำหนดไว้ จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันทีเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ
- 7.บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน โดยเด็ดขาด เพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด
- 8.บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง
- 9.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้ว่าสมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่
- 10.หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูลซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

11.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาความสามารถของกองบรรณาธิการ และควรมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของแต่ละท่าน

12.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลทั้งด้วยตนเองและคณะทำงานในเรื่องจำนวนและคุณภาพการอ้างอิงของวารสารที่ผิดไปจากสภาพความเป็นจริง เช่น มีการกำกับและร้องขอให้มีการอ้างอิงบทความในวารสารทั้งในลักษณะลับหรือเปิดเผย และมีการใช้อ้างอิงที่ไม่ถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา

13.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแล การเก็บค่า Page charge หรือ processing fee คือ ต้องมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส เช่น กำหนดให้มีการประกาศกระบวนการเรียกเก็บอย่างชัดเจน หรือ ระบุราคาหรือเงื่อนไขของการเรียกเก็บค่า Page charge ตามที่ระบุได้ประกาศไว้อย่างเคร่งครัด